

มาตรการเสริมแทนโทษปรับในคดีลหุโทษ

โดย

พลตำรวจตรี สมพงษ์ เตชะสมบูรณ์
รองผู้บัญชาการ สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง มาตรการเสริมแทนโทษปรับในคดีลหุโทษ
ลักษณะวิชา การเมือง
ผู้วิจัย พล.ต.ต.สมพงษ์ เตชะสมบูรณ์ **หลักสูตร** วปอ. รุ่นที่ 60

เอกสารวิจัยฉบับนี้ได้ทำการศึกษาถึงแนวความคิดในการนำมามาตรการเสริมอื่นมาใช้ บังคับแทนการลงโทษทางอาญาในคดีความผิดลหุโทษ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องอัตราโทษที่ไม่เคยได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาเรื่องผลทางกฎหมายที่ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง และปัญหาเรื่องความเหมาะสมในการบังคับใช้โทษทางอาญากับความผิดลหุโทษ

จากการศึกษาพบว่ามาตรการเสริมอื่นที่มีความเหมาะสมในการนำมาบังคับใช้กับความผิดลหุโทษคือ มาตรการทางปกครอง และมาตรการบริการสังคม โดยเป็นการมอบอำนาจในการบังคับใช้มาตรการให้แก่เจ้าพนักงานตำรวจ ในลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดกระทำการอย่างใด ๆ ตามที่เจ้าพนักงานตำรวจสั่งให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามถ้าผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามคำสั่งคตินั้นก็จะเลิกกันไป แต่ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ยินยอมปฏิบัติตามหรือไม่เห็นด้วยกับคำสั่ง ก็จะมีการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลโดยนำมาตราการการออกคำสั่งลงโทษมาปรับใช้กับผู้กระทำความผิด

การนำมาตราการเสริมดังกล่าวมาบังคับใช้แทนการลงโทษทางอาญากับความผิดลหุโทษนี้ สามารถแก้ไขปัญหาของคดีความผิดลหุโทษในปัจจุบัน ในเรื่องอัตราโทษและความซ้ำซ้อนกันของกฎหมายที่มีลักษณะใกล้เคียงกับความผิดลหุโทษ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของบุคคลในสังคม และปัญหาเรื่องการดำเนินการจัดการกับความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่มีความจำเป็นต้องนำมาตราการทางอาญามาใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด

ฉะนั้น เพื่อพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในไทย สามารถนำมาบังคับใช้ได้โดยเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษและมุ่งถึงการฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงให้การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับมีผลในทางบังคับกับผู้กระทำความผิดอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมมีผลบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับหรือกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ

ABSTRACT

Title : Fine : A Case Study of Community
Service In Lieu of Fines
Field : Politics
Name : Pol.Maj.Gen. Sompong Techasomboon M.D.
Course NDC Class 60

In this thesis, the author has investigated applying supplementary measures in lieu of criminal punishments in cases of petty offenses. This would circumvent problems stemming from obsolete and unchanged penalties unsuited to current economic and social conditions. These problems include the legal consequences of penalties not meeting the genuine purpose of punishment, and improper enforcement.

In the course of the investigation, it was found that supplementary measures that could be suitably applied to petty offenders include administrative and social-service measures. In such cases, police officers would be empowered to enforce these measures through the issuance of orders to the offenders to comply. If such offenders abide by the orders, the matter of having committed offenses would be settled. However, in case of non-compliance, the cases would be brought to court and subsequent appropriate measures would be taken in regard to the offenders.

The application of supplementary measures in lieu of criminal punishments can solve problems of petty offenses cases in terms of penalties, overlap of similar legal provisions, unequal status, and allowance for the handling of trivial matters without applying fully-fledged criminal measures to offenders.

Therefore, to develop work to serve society instead of fine in Thailand. In order to be able to enforce appropriately to offenders and respond to objectives of punishment, as well as aim to rehabilitate and correct behavior of offenders, it is strongly worthy to modify social service work instead of fine to be imposed on offenders equally and fairly, by determining for social service work to enforce as criminal punishment, or determining for social service work to be replacement punishment or supplemental measure for fine punishment.

คำนำ

เอกสารวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรวิชาการป้องกันประเทศ ได้เกิดจากการมองเห็นความสำคัญของคติความผิดลหุโทษ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำความผิดที่มีความรุนแรงมากขึ้น จนสามารถทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน จึงได้ทำการศึกษาแนวความคิดในการนำมาตราการเสริมมาใช้บังคับแทนโทษปรับในคติความผิดลหุโทษ เพื่อทำให้เกิดความเท่าเทียมในการลงโทษกับบุคคลทุกระดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูพฤติกรรมผู้กระทำความผิดเปรียบเสมือนการตัดไฟแต่ต้นลม สามารถทำให้เกิดความสำนึกมีส่วนร่วมในการทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

การจัดทำเอกสารวิจัยฉบับนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ไปด้วยดี ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์ที่ปรึกษา ท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนท่านผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ได้ให้คำแนะนำการเขียนเอกสารวิจัยทำให้เกิดความสมบูรณ์ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ข้าพเจ้าหวังว่าเนื้อหาในเอกสารวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเป็นอย่างดี หากมีสิ่งใดในเอกสารวิจัยฉบับนี้จะต้องปรับปรุง ข้าพเจ้าขอน้อมรับในข้อชี้แนะและจะนำไปแก้ไขหรือพัฒนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป

พลตำรวจตรี

(สมพงษ์ เตชะสมบูรณ์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
คำจำกัดความ	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโทษปรับ และการทำงานแทนค่าปรับ	4
แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา	4
แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา	10
แนวคิดเกี่ยวกับโทษปรับและการบังคับโทษปรับ	12
ทฤษฎีอรรถประโยชน์	22
หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล	24
แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ	26
บทที่ 3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศ	35
ระบบจารีตประเพณี (Common Law)	35
ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law)	48
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย	61
กับแนวคิดการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับในคดีลหุโทษ	
หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย	61
วิเคราะห์ปัญหาของการบังคับโทษปรับและการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย	66
วิเคราะห์และเปรียบเทียบการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศกับประเทศไทย	70
แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ	73
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	79
บทสรุป	79
ข้อเสนอแนะ	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	82
ประวัติย่อผู้วิจัย	85

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่บังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่โบราณและได้มีการพัฒนาจนถึงปัจจุบัน กฎหมายอาญาของทุกประเทศมีโทษปรับโดยเป็นโทษหลักที่ใช้ควบคู่กับโทษจำคุกในความผิดเกือบทุกประเภทในกรณีที่ต้องการให้โทษจำคุกหนักขึ้น และยังใช้เป็นโทษหลักโดยเฉพาะความผิดเล็กน้อย ๆ น้อย ๆ อีกมากมาย นอกจากนั้นโทษปรับยังเป็นโทษที่ศาลนำมาบังคับใช้มากที่สุด ซึ่งมาจากแนวความคิดที่ว่าการกระทำความผิดทางอาญาในคดีเล็กน้อยนั้นจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ควรจะต้องรับโทษจำคุก โดยศาลจะพิจารณากำหนดโทษปรับจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการลงโทษเนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถชำระค่าปรับได้ก็จะไม่ได้รับผลกระทบจากการลงโทษและไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับ และมีแนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำ ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนก็จะได้รับผลกระทบจากการบังคับโทษปรับรุนแรงเนื่องจากหากไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะบังคับโทษปรับด้วยวิธีการยึดทรัพย์สินหรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในทางปฏิบัติการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันทีส่งผลให้ผู้ต้องโทษปรับต้องสูญเสียอิสรภาพและทำให้บุคคลในครอบครัวได้รับความเดือดร้อน อีกทั้งรัฐต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นในขณะที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานกักขังหรือทัณฑสถานต่าง ๆ ต่อมาจึงเกิดแนวความคิดในการพยายามแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยมีความคิดว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วยจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการฟื้นฟู

สำหรับการแบ่งแยกประเภทความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้นได้แบ่งแยกความผิดออกเป็นสองประเภท ได้แก่ “ความผิดทั่วไป” และ “ความผิดลหุโทษ” กรณีความผิดทั่วไปนั้นเป็นความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติเป็นความผิดซึ่งอัตราโทษจำคุกนั้นมักจะมากกว่า ๑ เดือน โดยขึ้นอยู่กับประเภทความผิดที่กฎหมายกำหนด เช่น ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อทรัพย์สิน ความผิดต่อเสรีภาพ เป็นต้น ส่วนกรณีความผิดลหุโทษนั้นเป็นความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ การดำเนินคดีความผิดลหุโทษในชั้นพนักงานสอบสวนเมื่อมีการเปรียบเทียบปรับโดยชอบแล้วคดีก็เป็นอันยุติคดีอาญาในความผิดลหุโทษนั้น ๆ ก็จะเลิกกันไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๗ แต่ถ้าไม่มีเงินชำระค่าปรับก็จะถูกศาลสั่งกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙

ความผิดลหุโทษนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาภาคสามว่าด้วยความผิดลหุโทษ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๖๗-๓๘๘ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๙ และมีผลใช้บังคับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นต้นมา นับถึงปัจจุบันก็เป็นเวลาประมาณ ๖๐ ปี ต่อมาได้มีการประกาศ

บังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขอัตราโทษปรับความผิดลหุโทษซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ โดยมีการเพิ่มเติมอัตราโทษของความผิดลหุโทษ มาตรา ๑๐๒ ดังนั้นนิยามคำว่าความผิดลหุโทษในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

ในปัจจุบันบรรดาความผิดซึ่งมีอัตราโทษไม่เกินอัตราโทษในคดีความผิดลหุโทษ เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.๒๕๒๒ บางประเภท พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นต้น มีสถิติการกระทำความผิดซ้ำบ่อยครั้งอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือผู้กระทำความผิดมิได้เกรงกลัวต่อบทลงโทษที่ตนได้รับ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์ จึงทำให้สามารถพิจารณาได้ว่ามาตรการลงโทษทางอาญาในคดีความผิดลหุโทษนั้นไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดสำนึกในความผิดที่ตนได้กระทำ ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และไม่สามารถยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีกด้วย อีกทั้งยังสามารถพิจารณาได้ว่าการนำโทษปรับมาบังคับใช้กับคดีความผิดลหุโทษนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมแต่อย่างใด ประกอบกับโทษทางอาญาไม่มีความยืดหยุ่นและในบางกรณีก็ไม่สามารถนำโทษทางอาญามาบังคับใช้ได้กับความผิดที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นธรรม ดังนั้นจึงเห็นสมควรให้มีการนำมาตราการเสริมอื่นมาบังคับใช้แทนการลงโทษทางอาญาในคดีความผิดลหุโทษดังกล่าวเสีย ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง สำหรับมาตรการเสริมอื่นที่เหมาะสมในการนำมาบังคับใช้แทนโทษทางอาญาในคดีความผิดลหุโทษดังกล่าวนี้ ได้แก่ การนำมาตราการบริการสังคมมาบังคับใช้หรือวิธีการอื่นที่เหมาะสม

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษามาตราการทดแทนการลงโทษปรับในคดีลหุโทษ เพื่อให้สามารถควบคุมและป้องกันมิให้ผู้กระทำผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อนำเสนอมาตราการทดแทนการลงโทษปรับในคดีลหุโทษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑ เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักเกณฑ์ของการลงโทษปรับทางอาญา และการนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับมาใช้

๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบถึงการนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับมาใช้กับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายของไทยและกฎหมายของต่างประเทศ

๓ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมมีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาทดแทนโทษปรับ

ขอบเขตของการวิจัย

ทำการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการลงโทษปรับของศาล และการกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมค่าปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐/๑ โดยศึกษาถึงหลักเกณฑ์ แนวทาง และสภาพปัญหาในการนำมาใช้ในทางปฏิบัติ โดยมีการศึกษาเปรียบเทียบ

ระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายของต่างประเทศ ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี (Common Law) และในประเทศที่ใช้ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อเสนอแนะมาตรการทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ทฤษฎีจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในรูปของตำรากฎหมาย บทความทางนิติศาสตร์ แนวคิดทฤษฎีการลงโทษปรับทางอาญา

2. ข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่และประสบการณ์ทำงานเกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

2.1 พล.ต.ต.ดร.พรชัย ชันดี อาจารย์พิเศษคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2.2 พล.ต.ต.จิรพัฒน์ ภูมิจิตร รอง ผบช.น.
แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ในการปรับปรุงกฎหมาย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ของการลงโทษปรับทางอาญามาใช้ และการนำมาตราการที่ให้ทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับ

๒. ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับมาใช้บังคับตามกฎหมายไทย และกฎหมายระหว่างประเทศ

3. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อนำมาไปสู่การแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมมีสภาพบังคับเป็นโทษอาญาแทนค่าปรับ

คำจำกัดความ

มาตรการบริการสังคม หมายถึง การทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม ชุมชนหรือองค์กรสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ความผิดลหุโทษ หมายถึง ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 3 มาตรา 367 - 398 ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

โทษปรับ หมายถึง โทษที่มุ่งบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโทษปรับ และการทำงานแทนค่าปรับ

สังคมเกิดจากการรวมตัวกันของคนส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุข หากมีการละเมิดกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นความผิด ก็จะต้องมีการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นเครื่องมือส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอย่างหนึ่ง และเป็นการใช้อำนาจบังคับโดยรัฐอันเป็นมาตรการบังคับทางอาญา

เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนและมาตรการบังคับทางอาญาดังกล่าว จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาว่ามีแนวคิด ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างไร ตลอดจนศึกษาถึงแนวคิดเรื่องการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญาเพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ ขั้นตอน กระบวนการของการบังคับคดี และการบังคับโทษว่ามีขั้นตอนที่แตกต่างกันอย่างไร ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การศึกษาเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษปรับและการบังคับโทษปรับและแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับที่ใช้กันอยู่ในประเทศต่างๆในปัจจุบัน โดยจะศึกษาถึงความหมาย รูปแบบ วัตถุประสงค์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับเพื่อนำมาพัฒนาและปรับใช้กฎหมายของไทยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

ในคดีอาญาเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นย่อมต้องมีการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้มีการก่ออาชญากรรมและเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งนี้ การลงโทษทางอาญานั้นมีทั้งโทษที่บังคับเข้ากับชีวิตเสรีภาพ หรือทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งมีจุดประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันไป และในการลงโทษนั้นจะต้องมีการบังคับคดีเป็นขั้นตอนสุดท้ายภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดไม่ว่าจะเป็นการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็มีจุดประสงค์เหมือนกันคือเพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือจำเลยต้องถูกบังคับชำระหนี้หรือได้รับโทษสำหรับความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น

“โทษ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในความหมายทั่วไปจะหมายถึงความผิดหรือผลแห่งความผิดที่ต้องรับผลร้าย ส่วนในความหมายของความผิดในทางอาญาจะหมายถึงมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต การจำคุก การกักขัง และการริบทรัพย์สิน ฯลฯ

โทษทางอาญา คือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยแนวคิดในการกำหนดโทษและความผิดที่มีโทษทางอาญาอาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันตามแต่สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

การลงโทษทางอาญานั้นเป็นการลงโทษที่รุนแรง และกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าโทษทางอาญาควรใช้กับการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรงเท่านั้น ศาสตราจารย์ Herbert L. Packer แห่งมหาวิทยาลัยแสตมฟอร์ด เสนอหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญาซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางไว้ดังนี้¹

๑. คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าการกระทำนั้นคุกคามหรือเป็นอันตรายร้ายแรงต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลและสังคม เช่น การฆ่าผู้อื่น การข่มขืน การใช้กำลังประทุษร้าย การชิงทรัพย์ เป็นต้น

๒. การลงโทษทางอาญาต้องทำให้กระทำความผิดนั้นๆ ลดน้อยลง

๓. การลงโทษทางอาญาต้องไม่ทำให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต้องลดน้อยลง

๔. หากเป็นความผิดอาญาแล้วจะสามารถบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งโดยต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการสืบหาและจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ

๕. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีประสิทธิภาพในการพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ก่อให้เกิดภาระแก่การดำเนินกระบวนการจนเกินขอบเขตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ

๖. ไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าการลงโทษทางอาญา

ทั้งนี้ เนื่องจากโทษเป็นวิธีการบังคับ (Sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาและเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาจึงต้องอยู่ในบังคับของหลักทั่วไป ๓ ประการ² ดังนี้

๑. โทษต้องเป็นไปตามกฎหมาย หมายความว่า การจะลงโทษบุคคลใดจะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษ และโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นจะต้องมีวิธีการและจำนวนโทษซึ่งเป็นไปตามกฎหมายกำหนด หลักนี้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันมาจากภาษิตในภาษาละตินที่ว่า "Nullum crimen nulla poena sine lege" หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า "ไม่มีกฎหมายก็ไม่มีความผิด และไม่มีโทษ" ซึ่งหลักนี้บัญญัติรองรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย"

๒. โทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค หมายความว่า การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดในฐานใดฐานหนึ่งจะต้องกระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าผู้นั้นจะมีความแตกต่างกันในฐานะ สภาพแวดล้อม หรือปัจจัยอื่นใด เมื่อกระทำความผิดฐานเดียวกันจะต้องได้รับโทษในอัตราเดียวกัน อย่างไรก็ตามโทษจะต้องเป็นไปโดยเสมอภาคนี้ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดที่ว่าทุกคนที่กระทำผิดฐานเดียวกันต้องรับโทษจำนวนเท่ากัน เพราะเป็นดุลยพินิจของศาลที่จะกำหนดโทษโดยคำนึงถึงพฤติการณ์หรือความร้ายแรงแห่งความผิดเป็นรายคดีไป

¹ Herbert L. Packer .(1968). The Limits of the Criminal Sacntion.p.296.

(อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญโญภาส,2551,หน้า 6).

² จิตติ ดิงศภัทย์.(2525) กฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 1014 - 1024

๓. โทษมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า โทษนั้นเป็นเรื่องที่จะกระทำต่อตัวบุคคลผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น จะไม่มีการตกทอดไปยังทายาทดังเช่นสิทธิและหน้าที่อันเกี่ยวด้วยทรัพย์สินตามกฎหมายมรดก ดังนั้น เมื่อบุคคลผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย ความผิดและโทษก็เป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙ (๑) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๘

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าโทษทางอาญาที่ลงโทษแก่บุคคลผู้กระทำความผิดนั้นต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษและวิธีการลงโทษอย่างไร และต้องมีความเสมอภาคไม่ว่าผู้ใดจะกระทำความผิดก็ย่อมได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน ฉะนั้นโทษทางอาญาก็คือมาตรการอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาเพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด และโทษยังเป็นมาตรการบังคับทางอาญาดังเดิมและจนบัดนี้ยังไม่มีสิ่งอื่นมาทดแทนโทษ โทษจะมีลักษณะรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรงและเกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือรัฐมากน้อยเพียงใด กฎหมายไทยมีการกำหนดโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ๕ ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่รุนแรงที่สุดและจะลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดร้ายแรง เช่นฆ่าผู้อื่น หรือความผิดที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ และโทษที่เบาที่สุดคือโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษที่ใช้กับความผิดที่มีลักษณะไม่รุนแรง เช่น การไม่เสียภาษีให้รัฐ การกระทำความผิดอาญาเล็กน้อยๆ เป็นต้น ทั้งนี้ ในบางประเทศก็ได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว เช่น เยอรมนี และบางประเทศก็ได้กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษชนิดหนึ่ง เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โทษจึงหมายถึงการกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ และด้วยเหตุที่การลงโทษนั้นเป็นการกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ และต้องกระทำโดยบุคคลผู้มีอำนาจเป็นตัวแทนด้วยความชอบธรรมของรัฐ สังคม หรือชุมชน อีกนัยหนึ่ง กล่าวได้ว่าการลงโทษเป็นการที่รัฐกำหนดภาวะอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นผลร้ายหรือไม่พึงปรารถนาต่อผู้กระทำความผิด โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่เกิดการกระทำความผิดขึ้น และได้กำหนดโทษไว้ โดยลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแม้จะเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจในรัฐจักต้องกระทำเพื่อรักษาความสงบของรัฐ อีกทั้งการลงโทษยังเป็นเครื่องมือส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอีกประการหนึ่งด้วย

ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้บัญญัติในเรื่องโทษทางอาญาไว้ในมาตรา ๑๘ ซึ่งสามารถจำแนกโทษทางอาญาออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่

๑. โทษประหารชีวิต
๒. โทษจำคุก
๓. โทษกักขัง
๔. โทษปรับ
๕. โทษริบทรัพย์สิน

โทษทางอาญาที่บังคับกับชีวิต ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะตัดโอกาสในการกระทำความผิดของอาชญากรให้หมดไปจากสังคมอย่างถาวรและเป็นการทดแทนการกระทำความผิดที่บุคคลดังกล่าวได้ก่อขึ้นแก่สังคม ซึ่งโทษประหารชีวิตมักจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่

ประกอบอาชญากรรมที่มีลักษณะรุนแรง มีผลกระทบต่อความรู้สึกของสังคมค่อนข้างสูง เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิต หรือความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ เป็นต้น

โทษทางอาญาที่บังคับกับเสรีภาพ ได้แก่ โทษจำคุกและโทษกักขังโดยโทษดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์ไปในทางแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดให้แก่ผู้เสียหายและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด และเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้ ระหว่างที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอยู่นั้นก็จะมีมาตรการในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ต้องโทษ รวมทั้งการฝึกอาชีพและอบรมความรู้เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

โทษทางอาญาที่บังคับกับทรัพย์สิน ได้แก่ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งโทษริบทรัพย์สินนั้น มุ่งประสงค์ที่จะบังคับเอากับบรรดาทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดได้มาจากการกระทำความผิด โดยถือว่าทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้นผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับเพราะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งทรัพย์สินบางประเภทยังเป็นสิ่งที่โดยสภาพของตัวทรัพย์สินนั่นเองเป็นของที่ผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด อาวุธสงคราม สื่อลามกอนาจาร เป็นต้น หรือในความผิดบางประเภทที่มีลักษณะไม่รุนแรงก็อาจบังคับใช้โทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคม สังคมจะต้องหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดการกับคนที่กระทำความผิด หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนเหล่านี้ก็เท่ากับว่าสังคมยอมรับการกระทำความผิดดังกล่าว แต่การที่สังคมจะจัดการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิด และเหตุผลที่จะต้องจัดการหรือปฏิบัติกับคนที่ทำผิด ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยตามสถานการณ์ โดยสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีจุดเน้นในวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวิธีการที่จะปฏิบัติต่อคนที่ทำผิด หรือการลงโทษผู้กระทำความผิดที่แตกต่างกันไป ซึ่งวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติหรือการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในยุคต่างๆ ที่ผ่านมามีจนถึงปัจจุบันมีด้วยกัน ๔ ประการ ได้แก่

1. การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดมาตั้งแต่ในสมัยโบราณซึ่งปรากฏให้เห็นจากหลัก "ตาต่อตาและฟันต่อฟัน" (an eye for an eye and a tooth for a tooth) ซึ่งภายใต้หลักนี้บุคคลผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องได้รับการปฏิบัติในทำนองเดียวกันกับที่บุคคลนั้นได้กระทำต่อผู้เคราะห์ร้าย ทั้งนี้ เนื่องจากสัญชาตญาณแห่งการแก้แค้นของมนุษย์และสัตว์ซึ่งมีมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งมาจากความคิดที่ว่าจะเป็นการไม่ยุติธรรมเลยหากว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับผลร้ายอันเนื่องมาจากการที่ตนกระทำความผิดนั้น สาเหตุประการที่สองนี้สอดคล้องกับแนวคิดระบบศีลธรรมที่เห็นว่าถ้ารัฐมีอำนาจในการลงโทษเนื่องมาจากหลักความยุติธรรมดังกล่าวการลงโทษเพื่อทดแทนนี้ ก็ควรเป็นโทษที่หนักสาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้นตามทฤษฎี Free Will โดย Cesare Beccaria ซึ่งมีความเห็นว่ากฎหมายควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด (The punishment should fit the crime) และควรกำหนดลักษณะของโทษไว้หลายๆ ประเภท เพราะว่าโทษอย่างเดียวกันจะเหมาะสมกับความผิดทุกอย่างย่อมเป็นไปได้

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนจะเน้นการลงโทษจะเน้นการลงโทษสาสมกับการกระทำความผิด รูปแบบการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน เช่น

การเขียน การแขวนคอ การทรมาน การประหารชีวิต เป็นต้น โดยการลงโทษเพื่อการทดแทนนี้ตั้งอยู่บนหลักที่ว่าถ้าการกระทำความผิดร้ายแรงเพียงใด โทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับก็จะรุนแรงเช่นกัน เป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน สำหรับโทษปรับก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้โดยการบังคับเอาค่าทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด แต่การทดแทนนี้ก็ไม่ใช่เหมือนกับการแก้แค้นเสียทีเดียว เพราะการแก้แค้นเป็นการตอบแทนเพื่อให้สาสมกับความรู้สึกแค้นเคืองของผู้ที่ได้รับความเสียหาย ส่วนการทดแทนแม้จะทำให้เกิดความพอใจกับผู้เสียหายอยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้กระทำไปเพื่อระงับอารมณ์ของผู้เสียหาย แต่เป็นการกระทำเพื่อความเป็นธรรม อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้การลงโทษปรับไม่มีวัตถุประสงค์เป็นการทดแทน เนื่องจากในปัจจุบันเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยชำระค่าปรับแล้วเงินค่าปรับนั้นจะตกเป็นของหลวงมิได้มีการแบ่งให้กับผู้เสียหายเพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

๒. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ เป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบไม่กล้าจะกระทำความผิดซ้ำอีก อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นเพื่อจะได้ไม่มีการเลียนแบบหรือเอาอย่างสมมติฐานภายใต้วัตถุประสงค์นี้ว่าถ้าสังคมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ระบบงานยุติธรรมและลงโทษผู้นั้นได้แล้ว ก็เท่ากับว่าสังคมนั้นได้ส่งเสริมอาชญากรรม เพราะฉะนั้นการลงโทษจึงมุ่งที่จะหยุดหรือลดอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น และให้มีผลยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายด้วย ถึงแม้ว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่จะเป็นสิ่งที่สามารถลดการก่ออาชญากรรมลงได้ แต่มีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่ทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่น ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลเสื่อมเสียลงไปเนื่องจากต้องไปปรับโทษร่วมกับนักโทษคนอื่นๆ ทั้งๆ ที่ผู้นั้นได้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกหรือโดยมิได้ตั้งใจก็ตาม นอกจากนี้การลงโทษเพื่อการข่มขู่มีได้คำนึงถึงการปรับปรุงตัวบุคคลและมีได้คำนึงถึงการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ อย่างไรก็ตามไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงแต่การลงโทษเพื่อการข่มขู่แต่เพียงประการเดียวเพราะอาจใช้วิธีการแก้ไขปรับปรุงและช่วยเหลือหลังพ้นโทษไปพร้อมๆ กับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ได้ ทั้งนี้ การแก้ไขปรับปรุงย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การแยกผู้ต้องโทษตามความรุนแรงของความผิด การอบรมความประพฤติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมกระทำได้แม้ผู้ต้องโทษจะได้รับโทษหนักหรือถูกจำคุกมาเป็นเวลานานก็ตาม และหากปรากฏว่าผู้ต้องโทษสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองได้แล้วก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นให้พ้นโทษก่อนกำหนดก็ได้ จะเห็นได้ว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่อาจใช้พร้อมไปกับการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงและการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษได้โดยไม่ขัดแย้งกันแต่อย่างใด

สำหรับการลงโทษปรับในปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นการข่มขู่โดยเฉพาะ หากเป็นการลงโทษกับผู้ที่มิฐานะยากจนด้วยแล้วการลงโทษปรับย่อมกระทบกระเทือนถึงตัวบุคคลผู้กระทำความผิดและรวมตลอดถึงครอบครัวของบุคคลดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีที่การลงโทษในจำนวนเงินอย่างเดียวกันย่อมไม่มีผลกระทบต่อบุคคลผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี โทษปรับก็อาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อบุคคลผู้ถูกลงโทษได้ในกรณีที่จำนวนเงินค่าปรับเป็นจำนวนเงินเท่ากัน ดังนั้นจุดประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่อาจใช้ได้กับการลงโทษปรับแก่บุคคลผู้กระทำความผิดที่

มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ประกอบกับการลงโทษปรับส่วนใหญ่เป็นความผิดเล็กน้อยก็ไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจและไม่อาจเสียชื่อเสียงเกียรติยศของตนไปได้

๓. การลงโทษเพื่อการตัดโอกาสการกระทำความผิด (Incapacitation)

มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก แม้การลงโทษตามวัตถุประสงค์ในข้อนี้คล้ายกับวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้งและวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขในแง่ที่ว่ามุ่งหมายจะไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดซ้ำแต่ต่างกันว่าวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้งมุ่งให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขมุ่งอบรมให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดอีกโดยสมัครใจและปรับปรุงแก้ไขให้ตัวเขาสามารถงดเว้นการกระทำความผิดได้

อนึ่ง การลงโทษตามทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นบางอย่างก็มักจะมุ่งไปในทางข่มขู่มากกว่ามุ่งไปในทางตัดโอกาสอย่างแท้จริง เช่น โทษประหารชีวิตก็ตั้งไว้ให้พอเหมาะกับความรุนแรงของการกระทำความผิดเพื่อข่มขู่ไม่ให้คนกล้ากระทำความผิดเช่นนั้น ไม่ได้ตั้งไว้โดยประสงค์จะตัดผู้กระทำความผิดไม่ให้มีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีกโดยแท้จริงหรือการเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดหลายครั้งไม่เข็ดหลาบก็ดูจะมุ่งไปในทางข่มขู่ไว้ว่าถ้ากระทำความผิดซ้ำอีกจะถูกควบคุมตัวไว้นาน การที่ได้ผลเป็นการทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสกระทำความผิดไปอีกนานดูจะเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น

สำหรับโทษปรับนั้นจะเห็นได้ว่าหากมองเพียงผิวเผินอาจไม่ใช่โทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิดเนื่องจากเมื่อชำระค่าปรับแล้วผู้นั้นก็เป็นอันพ้นโทษ แต่ในกรณีที่ต้องโทษปรับเป็นผู้มีฐานะยากจน การลงโทษปรับอาจจะเป็นการตัดโอกาสไม่ให้กระทำความผิดในลักษณะชั่วคราวเนื่องจากการลงโทษปรับมีมาตรการให้กักขังแทนค่าปรับได้หากปรากฏว่าบุคคลนั้นไม่มีเงินหรือทรัพย์สินที่สามารถยึดมาชำระค่าปรับได้

๔. การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดนี้เป็นการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต มีลักษณะคล้ายกับการลงโทษเพื่อการข่มขู่แต่มีความแตกต่างกัน การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงนั้นส่งผลเป็นการเฉพาะตัวแก่ผู้กระทำความผิด กล่าวคือเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดีเพื่อเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งโดยไม่เกิดปมด้อยว่าตนได้เคยกระทำความผิดและได้รับโทษ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้กระทำความผิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้การบำบัดดูแลที่เหมาะสม

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงนั้นเป็นความคิดสมัยใหม่ มุ่งฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย เช่น การลงโทษปรับแทนโทษจำคุก หรือการคุมประพฤติแทนการจำคุกในความผิดที่ไม่ร้ายแรง เป็นต้น แต่หากมีการกระทำความผิดที่ร้ายแรงการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนคือมุ่งประสงค์ให้เป็นการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลเพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีและเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการประกอบอาชญากรรมเนื่องจากเห็นว่าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น นอกจากจะไม่เกิดผลดี

แก้สังคมแล้วยังกลับเป็นโทษแก้สังคมอีกด้วย จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงในด้านการคุ้มครองประพฤติก การดูแล นักโทษในทัณฑสถาน และการพักการลงโทษ เป็นต้น

ในส่วนของการลงโทษปรับนั้นถือได้ว่าเป็นการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงได้ เช่นกัน เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและถือได้ว่าเป็นการ หลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีผลดีแก่ตัวผู้กระทำความผิดและครอบครัวของบุคคลดังกล่าว ด้วย นอกจากนี้ในปัจจุบันการลงโทษปรับได้มีการนำเอามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงาน สาธารณะประโยชน์แทนค่าปรับมาใช้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสตอบแทนสังคมบ้าง และยัง ช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกมีคุณค่าและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกทอดทิ้งหรือรู้สึก แยกแยะจากสังคม และยังช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้กระทำความผิดทำให้เขาเห็นถึงคุณค่าของตนเอง

จากวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาดังกล่าวซึ่งเดิมกฎหมาย อาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักไปในทางแก้แค้นทดแทน การลงโทษในระยะแรกจึงเป็นการลงโทษ ที่รุนแรงเด็ดขาดและขัดต่อหลักมนุษยธรรมอยู่บ้าง แต่ต่อมาเมื่อรัฐเข้ามาจัดการเรื่องความยุติธรรม การ ลงโทษก็มีลักษณะไปในทางข่มขู่ และเป็นการลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิดตามลำดับ ต่อมา การลงโทษทางอาญาก็ได้มีการพัฒนาโดยได้มองถึงแนวความคิดเพื่อประโยชน์ในอนาคตในด้านการ ปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูเพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตนเป็นคนดี การใช้ความรุนแรงแต่อย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัยอันเป็นการลงโทษที่ไม่บังเกิด ผลดีต่อสังคม หลักการลงโทษเพื่อทดแทนและข่มขู่จึงไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ทางอาญาอย่างแท้จริง ทำให้แนวคิดในการลงโทษเริ่มเปลี่ยนแปลงไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการ ปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นการป้องกันสังคมแทน ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถ กลับเข้าสู่สังคมได้และทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา

ในการดำเนินคดีภายหลังจากที่ศาลได้ตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลจะกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดในคำพิพากษา และคำพิพากษาซึ่งเสร็จเด็ดขาดแล้วนั้น จะนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่เรียกว่า "การบังคับคดี" ซึ่งการบังคับคดีในประเทศไทย มีทั้งการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และการบังคับคดีอาญาตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นศึกษาถึงการบังคับคดีอาญาเท่านั้น

การดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ โดยทั่วไปการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมี โครงสร้าง ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การดำเนินคดีอาญาขั้นก่อนฟ้องคดี (Vorverfahren) คือการดำเนินงานทั้งปวงของ เจ้าพนักงานก่อนยื่นฟ้องคดี อันได้แก่การสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการดำเนินการของ พนักงานอัยการก่อนการยื่นฟ้อง กระบวนการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเดียวกัน แม้ว่าเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่จะมีหลายฝ่ายก็ตาม

๒. การดำเนินคดีอาญาขั้นการประทับฟ้อง (Zwischenverfahren) คือเมื่อมีการยื่น ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วต้องมีการดำเนินคดีอีกขั้นตอนหนึ่งคือ "การดำเนินคดีอาญาขั้นประทับฟ้อง" กล่าวคือ ศาลจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าจะสมควรประทับฟ้องนั้นไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ ในขั้นนี้ ศาลจะพิจารณาเพียงมูลคดีเท่านั้น ซึ่งโดยปกติในคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องศาลอาจจะเห็นว่าคดีมีมูล

แล้วและสิ่งประทับฟ้องก่อนเสมอจึงจะสั่งประทับฟ้องนั้นได้เนื่องจากการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย หากไม่กระทำย่อมทำให้การประทับฟ้องนั้นเสียไปดังที่ศาลฎีกาได้เคยกล่าวไว้ว่า "บทบัญญัติเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน" กล่าวคือเป็นกระบวนการที่เป็นเงื่อนไขบังคับให้ต้องกระทำก่อน

๓. การดำเนินคดีอาญาชั้นการพิจารณา (Hauptverfahren) คือกระบวนการของการดำเนินคดีอาญาในศาลหลังจากศาลสั่งประทับฟ้องแล้ว การพิจารณาคดีเป็นขั้นตอนดำเนินคดีอาญาที่มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำและความชั่วของจำเลย กล่าวคือวินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำตามที่ถูกกล่าวหาในฟ้องนั้นหรือไม่ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำผิดจริงศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลยและศาลอาจกำหนดใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือมาตรการบังคับทางอาญาอื่นด้วยแล้วแต่กรณี การพิจารณาอาจรกระทำเฉพาะในศาลชั้นต้นเพียงศาลเดียวหรืออาจจะกระทำในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ได้

๔. การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี (Vollstreckungsverfahren) คือการบังคับตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล การบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ในการบังคับคดีอาญาโดยทั่วไปกระทำโดยการออกหมายบังคับคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการออกหมายจำคุกจึงทำให้การบังคับคดีอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแตกต่างกับ "การบังคับโทษอาญา" กล่าวคือ การบังคับโทษอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น ๒ ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี และการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นดังกล่าวติดต่อกันคือ "คำพิพากษาถึงที่สุด"

จากโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปจะเห็นได้ว่าการบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินคดีอาญาในชั้นกำหนดคดีและการดำเนินคดีในชั้นบังคับคดีเข้าด้วยกัน กฎหมายว่าด้วยการบังคับคดีอาญาเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีบัญญัติในมาตรา ๒๔๕ ถึงมาตรา ๒๕๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การบังคับคดีอาญาหมายถึงกระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดรวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดนั้นด้วย และไม่ได้หมายถึงเฉพาะการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิตจำคุก หรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษปรับและอื่นๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นต้น การบังคับคดีอาญา เช่น การออกหมายจำคุก การสั่งปรับ และการวินิจฉัยว่าควรทุเลาการลงโทษหรือไม่ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการบังคับคดีอาญาจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา และผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาเรียกว่า "เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา" ซึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยก็คือศาล

ส่วนการบังคับโทษอาญานั้นเป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุก โทษกักขัง หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยอันเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล เพราะฉะนั้นการบังคับโทษจึงเป็นเรื่องที่อยู่นอกกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การที่จะต้องจำคุกผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดไว้

ณ ที่ใด การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไร การพักโทษ การปล่อยก่อนกำหนด รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับการประหารชีวิตด้วยโดยมีเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการบังคับโทษ จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาลเพื่อแก้ไขและปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข โดยกฎหมายดังกล่าวนี้จะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก โทษกักขัง และกำหนดลักษณะและวิธีการเพื่อความปลอดภัยชนิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่กระทำในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหลายนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับโทษปรับและการบังคับโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อได้ผ่านยุคของการแก้แค้นทดแทนมาได้ไม่นานนักกฎหมายในระยะต่อมาก็ได้กำหนดโทษปรับและริบทรัพย์สินขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถแก้แค้นทดแทนได้เอง ในกรณีนี้กฎหมายจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเสียเงินค่าปรับหรือให้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียหายเป็นการตอบแทนการกระทำความผิด ศาสตราจารย์เกอฮาร์ท เกรบิง (Gerhard Grebing) กล่าวว่าโทษปรับมีขึ้นเพื่อลดทอนในการที่ผู้เสียหายจะทำร้ายผู้กระทำความผิดเป็นการแก้แค้นทดแทนในสมัยที่แก้แค้นทดแทนยังแพร่หลายอยู่ ข้อนี้เห็นได้แม้ในกฎหมายฮัมบูราปี กฎหมายอินเดียโบราณ กฎหมายอียิปต์โบราณ และกฎหมายกรีกโบราณ³

เมื่ออำนาจรัฐในการบริหารความยุติธรรมได้มั่นคงขึ้นจนในที่สุดก็สามารถเลิกลัทธิระบบความยุติธรรมโดยเอกชน และนำเอาระบบความยุติธรรมโดยมหาชนเข้ามาแทนที่ได้ รัฐก็ได้บัญญัติให้ความผิดที่เสียหายแก่ผลประโยชน์ของสังคมเป็นความผิดต่อมหาชน เช่น การทรยศต่อชาติ และความผิดร้ายแรงประเภทอื่นๆ ส่วนระบบการไต่โทษนั้นก็ยังคงอยู่ แต่รัฐได้บังคับให้คู่พิพาทจ่ายส่วนหนึ่งของค่าไต่โทษให้แก่รัฐเป็นการตอบแทนการที่รัฐเข้ามาจัดการดูแลความยุติธรรมให้อันมีลักษณะเป็นค่าขึ้นศาลและเป็นภาษีไปในตัวด้วยในส่วนที่เป็นค่าตอบแทนของรัฐ ในกรณีที่รัฐดำเนินความยุติธรรมให้นั้นมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกที แต่ส่วนที่ผู้เสียหายได้รับน้อยลงเรื่อยๆ จนในที่สุดผู้เสียหายคงได้เพียงแต่ค่าชดเชยความเสียหายเท่านั้น ในส่วนที่รัฐบังคับเอามาในส่วนหนึ่งใช้เป็นค่าธรรมเนียมศาลอีกส่วนหนึ่งใช้เป็นค่าปรับ

ต่อมากฎหมายเยอรมันโบราณได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนจึงได้แยกโทษปรับออกจากการชดเชยค่าเสียหาย นอกจากนี้ยังมีการนำเอาโทษปรับมาใช้ควบคู่กับโทษจำคุกโดยให้ศาลลงโทษทั้งสองอย่างหรือใช้ดุลพินิจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกหวาดกลัวต่อการลงโทษ นับว่าการพัฒนาข้อนี้ทำให้การลงโทษปรับห่างไกลจากความมุ่งหมายว่าเป็นการแก้แค้นทดแทนแต่กลับกลายเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบหวาดกลัวมากยิ่งขึ้น เพราะผู้กระทำความผิดอาจไม่รู้สึกร้อนเท่าไรนักถ้าตนจะถูกจำคุกเนื่องมาจากการกระทำความผิดบางอย่าง เช่น การลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ผู้อื่น เป็นต้น แต่ถ้า

³ โกเมน ภัทรภิรมย์. “โทษปรับ.” วารสารอัยการ, หน้า 455

ถูกจำคุกและปรับด้วยก็จะเป็นเรื่องที่น่ากลัวและรุนแรงขึ้น เช่น ปรับสี่เท่าหรือสิบเท่าของมูลค่าทรัพย์สินที่ตนปล้นหรือลักขโมยมา ในหลายกรณีผู้กระทำความผิดอาจถูกปรับเสียขึ้นหนึ่งก่อนถูกลงโทษประหารชีวิตก็ได้

ก่อนศตวรรษที่ ๑๙ กฎหมายโรมานอ-เยอรมันนิก ก็พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง โดยนำโทษปรับมาใช้ในการลงโทษสถานเบาสำหรับความผิดเล็กๆ น้อยๆ อย่างที่เรียกกันว่า "ความผิดลหุโทษ" (Petty Crimes) เพื่อใช้ในกรณีที่เห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับโทษประการอื่นเพราะเห็นว่าเป็นการทารุณโหดร้ายเกินไป เช่น การกระทำความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแต่ไม่เกิดอันตรายต่อผู้ใดซึ่งทำให้โทษปรับเป็นโทษที่อยู่ในระบบกฎหมายอาญาที่สมบูรณ์และมีกฎเกณฑ์ในตัวเองเช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตและโทษจำคุกซึ่งต่างมีระบบการลงโทษและหลักการเหตุผลของตนเองแยกออกไป

สำหรับประเทศไทย โทษปรับก็ได้มีการพัฒนาโดยเริ่มแรกมีการปรับเป็น "สินไหมพินัย" โดยการแบ่งสภาพของการปรับ ถ้าปรับเป็น "สินไหม" ก็จะให้แก่ผู้เสียหาย หากปรับเป็น "พินัย" ก็จะให้แก่หลวง ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ โทษปรับได้ถูกเปลี่ยนแปลงโดยถือว่าโทษปรับเป็นการชำระโทษให้แก่รัฐจึงต้องตกเป็นของหลวงทั้งหมด ส่วนสินไหมนั้นต่อมาได้กลายเป็นค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง และหากผู้เสียหายต้องการให้มีการชดใช้ค่าเสียหายก็จะต้องไปดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายลักษณะละเมิดเอง

1. วัตถุประสงค์ของโทษปรับ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญามีหลายประการแต่ทุกประการมีวัตถุประสงค์เหมือนกันคือต้องการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งการลงโทษนั้นอาจเป็นไปเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) หรือเพื่อการข่มขู่ (Deterrence) หรือเพื่อการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) หรือเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Reformation) ผู้กระทำความผิดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายอาญาตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายอาญาในประเทศนั้นๆ จะใช้ทฤษฎีใดเป็นหลักในการแก้ปัญหาอาชญากรรมในประเทศ จากการศึกษาค้นคว้าทางด้านอาชญาวิทยาที่ก้าวหน้าขึ้นทำให้วัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้นการแก้แค้นทดแทนย่อมไม่สมเจตนารมณ์ของการลงโทษในปัจจุบันซึ่งมีแนวคิดที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงนโยบายเป็นการนำเอาตัวผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมให้มากที่สุด และเห็นว่าการลงโทษที่เหมาะสม การอบรมบ่มนิสัย การฝึกฝนอาชีพในระหว่างต้องขัง เป็นวิธีหนึ่งในการนำมามาตรการอื่นมาใช้เพื่อให้การลงโทษเกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ในลักษณะทำนองเดียวกับการกำหนดโทษปรับไว้ในมาตรา ๑๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญาก็เพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาสำหรับคดีความผิดเล็กน้อย ต่อมาแนวคิดในเรื่องการลงโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไปโดยรัฐจะลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อปิดกั้นอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสังคมซึ่งเป็นอันตรายที่ไม่รุนแรงมากนัก และเพื่อเป็นการทดแทนโทษที่ได้กระทำต่อเสรีภาพต่อชีวิตหรือต่อร่างกาย โดยกฎหมายเห็นว่าขนาดของความผิดที่ผู้กระทำได้รับเมื่อเทียบกับบทลงโทษแล้วไม่มีความจำเป็นถึงกับต้องจำกัดเสรีภาพด้วย นอกจากนี้การลงโทษจำคุกหรือกักขังมีขึ้นก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหยาบช้า อย่างไรก็ตามการลงโทษจำคุกในระยะเวลาน้อยอาจไม่เพียงพอที่จะให้ผู้กระทำ

ความผิดเกิดความหลายจำเพราะเมื่อผู้กระทำความผิดถูกตราหน้าจากสังคมทำให้เกิดปมด้อย และเมื่อออกจากคุกบุคคลนั้นก็อาจทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อนอีก

ดังนั้นในการกระทำความผิดอาญาในคดีเล็กน้อยซึ่งจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ควรได้รับโทษจำคุกนั้นได้มีการเสนอโทษปรับซึ่งเป็นการลงโทษในทางทรัพย์สินและเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น นอกจากนี้การที่รัฐใช้การลงโทษปรับแทนโทษจำคุกระยะสั้นยังเป็นผลทำให้รัฐประหยัดงบประมาณในการเลี้ยงดูผู้ต้องโทษอีกด้วย ฉะนั้นวัตถุประสงค์ของการนำโทษปรับมาใช้บังคับกับบุคคลผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้

๑.1 เพื่อให้ความสะดวกแก่รัฐโดยไม่จำเป็นต้องจัดหาสถานที่กักขังหรือจำคุกให้กับนักโทษอีก

1.2 เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณในการใช้จ่ายเกี่ยวกับผู้ถูกกักขังหรือจำคุกระหว่างต้องโทษ

1.3 เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจที่จะกำหนดอัตราโทษให้เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด และความสามารถในทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด

1.4 เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่มีมลทิน

1.5 โทษปรับจะยังมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อใช้บังคับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจน

1.6 ทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

๒. ลักษณะของโทษปรับ

โทษปรับถือเป็นโทษที่บังคับเอาที่ทรัพย์สิน โดยในมาตรา ๒๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล" โทษปรับจึงได้แก่ โทษซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษามาชำระต่อศาล โดยโทษปรับมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 โทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ทรัพย์สินที่จะบังคับเอานั้นคือเงิน หากเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินอื่นๆ ก็ไม่ใช่โทษปรับ ถ้าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินเสียค่าปรับอาจถูกยึดทรัพย์สินได้ การยึดทรัพย์สินจึงมิใช่การริบทรัพย์สิน เพราะมิได้กระทำต่อทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิด

2.2 ค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดิน แนวความคิดนี้มาจากความคิดที่ว่า "ระบบความยุติธรรมโดยรัฐ" กล่าวคือรัฐเข้ามาเป็นผู้เสียหายหรือรัฐเข้ามาเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งแนวคิดเรื่องเงินค่าปรับในทางอาญามีความแตกต่างจากแนวคิดเรื่องเงินค่าสินไหมในทางแพ่ง ดังนี้

ประการแรก ค่าสินไหมในทางแพ่งเป็นการชดใช้ความเสียหายแก่เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเป็นการปรับเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด

ประการที่สอง ค่าสินไหมในทางแพ่งนั้นคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญากฎหมายได้กำหนดไว้

ประการที่สาม ค่าสินไหมในทางแพ่งจะบังคับให้ผู้ถูกปรับชดเชยแทนค่าปรับไม่ได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญาบังคับให้ผู้ถูกปรับถูกกักขังแทนเงินค่าปรับได้

ประการที่สี่ การปรับในทางอาญาเป็นโทษ เมื่อเป็นโทษก็ย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว แต่การปรับในทางแพ่งไม่ใช่โทษจึงไม่เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับแต่อย่างใด

ประการที่ห้า เงินค่าปรับในทางอาญาที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้นตกเป็นของรัฐ ส่วนในทางแพ่ง เช่น ในกรณีละเมิดนั้นมิว่าตลประสงค์เพื่อให้คู่กรณีผู้ได้รับความเสียหายได้กลับคืนสู่สถานะเดิมก่อนมีการกระทำความผิดอันเป็นละเมิดนั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นเงินค่าปรับที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้นจะตกเป็นของรัฐ

2.3 โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่น หรืออาจใช้ควบคู่กับโทษสถานอื่นก็ได้ ในต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย ตามกฎหมายไทยโทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย หรือมีฉะนั้นก็มักจะนิยมใช้กับความผิดใหม่ๆ ซึ่งเพิ่งสร้างขึ้นเป็นความผิดอาญา ตัวอย่างจะเห็นได้ชัดในกรณีความผิดอาญาทางเศรษฐกิจ ความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ความผิดเกี่ยวกับการค้าที่ไม่เป็นธรรม ความผิดของกรรมการในกรณีนิติบุคคลรับโทษทางอาญา แต่โทษปรับเมื่อมีการนำมาใช้กับความผิดใหม่ๆ เช่นนี้มักมีการบัญญัติโทษปรับให้เป็นโทษที่รุนแรงและมีปริมาณมากในทำนองว่าถ้าจะลงโทษจำคุกก็เห็นว่าอาจจะเป็นโทษที่หนักเกินไปจึงลงโทษปรับแทน แต่เมื่อมีการกำหนดโทษปรับแล้วก็กำหนดค่าปรับให้สูงสมกับที่ความผิดนั้นเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ เรียกได้ว่าเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดก็ได้

ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันโทษปรับจัดเป็นโทษที่อยู่อันดับสี่ของความรุนแรงซึ่งถือว่าเป็นโทษที่หนักรองมาจากโทษประหารชีวิต โทษจำคุก และโทษกักขังซึ่งเป็นที่บังคับต่อชีวิต ต่อร่างกาย ต่อเสรีภาพ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สินจัดอยู่ประเภทของการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจึงจัดอยู่ในสถานเบา โทษปรับจึงเหมือนกับเป็นโทษที่ใช้แทนโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดยกฎหมายเห็นว่าถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สินคือโทษปรับแทน

3. หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับ

โดยหลักแล้วโทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือเป็นการให้ผลร้ายต่อทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษ โดยผู้ถูกลงโทษจะต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนตามที่ศาลพิจารณาในความผิดนั้นๆ ซึ่งการลงโทษปรับนี้เป็นโทษหลักที่ใช้มากที่สุดเพราะโทษปรับเป็นโทษที่มีภาระแก่สังคมน้อยที่สุด โดยหลักทั่วไปการกำหนดโทษปรับต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักการลงโทษทางอาญา กล่าวคือ⁴

3.1 หลักความยุติธรรม

ในการที่จะลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายต้องคำนึงถึงหลักความยุติธรรมด้วย ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมต่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดก็ตามในแง่ของหลักสิทธิมนุษยชนตามปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๑ (๒) กล่าวคือ "จะถือว่าบุคคลใดมีความผิดอาญาเพราะเหตุการณักระทำหรืองดเว้นการกระทำใดอันยังมีได้ถือว่าเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่กระทำการนั้นหาได้ไม่ และจะลงโทษให้หนักไปกว่าโทษที่ใช้ในขณะที่กระทำความผิดหา

⁴ พิรุฬห์ โตศกุลวรรณ. (2532). การลงโทษปรับทางอาญา. หน้า 28.

"ได้ไม่" จากหลักนี้เองย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าเป็นหลักกฎหมายที่กำหนดโทษปรับเป็นกฎหมายอาญา ไม่อาจกำหนดความผิดและกำหนดโทษดังกล่าว กล่าวคือจะออกกฎหมายที่มีโทษปรับย้อนหลังไม่ได้และที่สำคัญโทษจะต้องบังคับใช้ต่อผู้กระทำความผิดโดยองค์กร หรือกระบวนการที่เป็นกลาง และได้รับมอบหมายไว้โดยเฉพาะเท่านั้น ซึ่งโดยปกติทั่วไปก็คือศาลนั่นเอง ห้ามผู้เสียหายเป็นผู้ลงโทษหรือเป็นผู้บังคับคดีเองเท่านั้น แต่การลงโทษบางชนิด เช่น โทษปรับ อาจมอบให้หน่วยงานอื่นนอกจากศาลเป็นผู้บังคับได้ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดดังที่เรียกว่า "การเปรียบเทียบ"

3.2 หลักมนุษยธรรม

นอกจากหลักความยุติธรรมแล้ว โทษทางอาญาต้องสอดคล้องกับหลักมนุษยธรรมด้วย โทษต้องไม่ทารุณโหดร้ายไม่ว่าประเภทของโทษหรืออัตราโทษ รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา บทแก้ไขบทที่ ๘ ได้บัญญัติในทำนองเดียวกันว่า "จะกำหนดโทษปรับให้เกินสมควรไม่ได้ (Excessive Fine) และจะลงโทษอย่างทารุณโหดร้ายและวิบัติการผิดปกติไม่ได้" ที่เป็นเช่นนี้เพราะถือว่าการลงโทษปรับที่เกินสมควรจะถือเป็นเรื่องทารุณโหดร้ายหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้ากำหนดเกินสมควรเสียแล้วย่อมตัดโอกาสของผู้กระทำความผิดไม่ให้อำนาจรับโทษปรับ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ต้องไปรับโทษอื่นแทนและเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบกว้างขวางทำนองเดียวกับการเรียกประกันเกินสมควร (Excessive Bail) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการตัดโอกาสไม่ให้มีทางได้รับประกันตัวนั่นเอง

หลักมนุษยธรรมที่สำคัญหลักต่อไปคือบุคคลจะถูกลงโทษ ๒ ครั้ง ในการกระทำเดียวกันไม่ได้ ข้อนี้เกิดจากหลักที่ว่าโทษทางอาญาย่อมทำให้บุคคลตกอยู่ในทุกข์ทรมาน ฉะนั้นหากจะฟ้องร้องลงโทษใครก็ควรที่จะทำให้เสร็จในคราวเดียวกันไม่ว่าจะลงโทษที่สถานใดก็ตาม เมื่อคดีเสร็จสิ้นไปแล้วไม่ว่าผู้นั้นจะพ้นโทษหรือรับโทษอยู่ย่อมฟ้องร้องลงโทษเป็นครั้งที่ ๒ เนื่องจากกระทำความผิดเดิมในครั้งก่อนไม่ได้ หลักนี้เรียกว่าหลัก privilege against double jeopardy ซึ่งตรงหลักการฟ้องซ้ำในคดีอาญานั้นเอง

3.3 หลักความแน่นอนแต่ยืดหยุ่นของโทษ

ความแน่นอน (Certainty) คือความแน่ชัดแต่ก็นำไปสู่หลักเกณฑ์ที่ตายตัวซึ่งดูจะสวนทางกับความยืดหยุ่นหรือผ่อนปรน แต่ที่จริงหลักทั้งสองใช้ควบคู่กันได้เพราะความแน่นอนของโทษก็คือความชัดเจน เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดจะต้องสามารถกำหนดโทษได้แน่นอนว่าเขาจะได้รับโทษประเภทใดแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษเท่ากัน หากแต่หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษภายในกรอบหรือระหว่างโทษนั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ การคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ นี้เองที่เรียกว่าความยืดหยุ่น

3.๔ หลักการกำหนดโทษให้สมกับผู้กระทำความผิด

ในการลงโทษไม่ว่าสถานใดก็ตาม ศาลต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ อีกหลายข้อ ในทางปฏิบัติไม่ว่าประเทศใดๆ ก็ตาม ศาลมักใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษความผิดต่างๆ ไปในทางที่ไม่สูงเกินไปนัก ในสหรัฐอเมริกาโทษประหารชีวิตจะมีใช้น้อยในขณะที่ศาลมักลงโทษจำคุกหรือปรับ มิฉะนั้นก็ใช้วิธีคุมประพฤติซึ่งแพร่หลายที่สุด⁵ ในไทยโทษที่ศาลนิยมใช้มากที่สุดคือโทษปรับและโทษจำคุก ส่วนโทษอื่นๆ อยู่ในลำดับรองลงมาโดยเฉพาะโทษกักขังนั้นใช้น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการกักขังแทนโทษปรับ เพราะไม่มีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลให้ลงโทษกักขังโดยตรง

⁵ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). การบังคับโทษปรับ. หน้า 13

๔. ประเภทของโทษปรับ

การกำหนดโทษปรับและการลงโทษปรับทางอาญานั้นในหลายประเทศได้พัฒนาระบบการลงโทษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมออกมาใช้บังคับในหลายรูปแบบเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการลงโทษปรับที่เหมาะสมกับประเทศของตนมากที่สุด โดยพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งการลงโทษปรับในปัจจุบันสามารถแยกออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

4.1 การปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (Ordinary Fine) โดยแยกออกเป็นชั้นสูงสุดและชั้นต่ำสุด

การลงโทษปรับตามอัตราชั้นสูงสุดและต่ำสุดที่มีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับที่แน่นอน (Fixed Sum) กล่าวคือจะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด โดยการกำหนดจำนวนของค่าปรับดังกล่าวเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลยพินิจซึ่งศาลจะต้องกำหนดอัตราโทษปรับดังกล่าวให้ได้สัดส่วนและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ดังนั้น การลงโทษดังกล่าวจะต้องพิจารณาถึงความเป็นอยู่ และฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล เพื่อที่จะให้การลงโทษปรับบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในบรรดาผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวยหรือฐานะยากจน การกำหนดโทษปรับดังกล่าวจึงต้องให้ได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล มิฉะนั้นแล้วการลงโทษปรับโดยวิธีนี้อาจไม่มีผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ของบุคคลนั้นๆ สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องการลงโทษปรับ สำหรับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรืออาจส่งผลเกินวัตถุประสงค์ของการลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดที่ฐานะยากจนไม่มีเงินพอจะชำระค่าปรับและยอมรับโทษกักขังแทนโทษปรับ ซึ่งการลงโทษปรับให้ได้สัดส่วนเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่รายละเอียดยังคงมีปัญหาในเรื่องการใช้ดุลยพินิจของศาลว่าจะมีหลักเกณฑ์อย่างไรที่จะกำหนดอัตราโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดแต่ละคนซึ่งโดยปกติควรจะมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสัดส่วนได้ของอัตราโทษปรับกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ดังนี้⁶

4.1.1 การกำหนดสัดส่วนหรืออัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับภัยอันตรายหรือความผิด (Proportionment according to Harm and Guilt)

เกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนนั้นอาจใช้หลักการเดียวกันกับการกำหนดโทษจำคุกให้ได้สัดส่วนกับความรุนแรงของการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการกำหนดอัตราโทษอาจคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับด้วย

4.1.2 การกำหนดสัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจและการเงิน (Proportionment according to Economy or Financial Circumstances)

Filangieri และ Bentham เสนอความคิดว่าการปรับต้องได้สัดส่วนกับฐานะการเงินของผู้กระทำความผิด โดยนักนิติศาสตร์ทั้ง ๒ ท่าน มีความเห็นว่าบุคคลสองคนที่กำหนดความผิดร้ายแรงเท่ากันจะได้รับโทษเสมอภาคกันแม้ว่าผู้กระทำความผิดทั้งสองจะถูกปรับในจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่เทียบสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีอยู่แล้ว เช่น โทษในการกระทำความผิดอาญาอาจถูกกำหนดให้เป็นโทษปรับ ๑ ใน ๓ หรือ ๑ ใน ๔ ของจำนวนทรัพย์สินที่ผู้ต้องหา มีอยู่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีลักษณะ

⁶ พิรุฬห์ โตศุภวรรณ์ เล่มเดิม หน้า 46 - 69

คล้ายคลึงการลงโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับถัดไป อย่างไรก็ตามวิธีการดังกล่าวก็อาจมีใช้วิธีการที่ทำให้เกิดความเสมอภาคในการลงโทษ ด้วยเหตุที่ว่า ๑ ใน ๑๐ ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งล้านบาท ย่อมมีค่าต่างจาก ๑ ใน ๑๐ ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งแสนบาท ซึ่งมีผู้โต้แย้งความเห็นของสำนักนิติศาสตร์นี้ว่าการลงโทษดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงิน

4.2 การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine)

แนวคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดในการลงโทษปรับที่กำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดเพื่อให้การลงโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) โดยแนวความคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดใหม่ที่นอกจากจะช่วยหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดที่ไม่สามารถชำระค่าปรับได้ตามการลงโทษปรับแบบกำหนดอัตราแน่นอนตายตัวแล้วยังช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจจรรยาหรือยากจนก็ตาม เพราะเป็นการคำนวณค่าปรับจากรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๓ ข้อ ดังนี้

4.2.1 รายได้ต่อวันของผู้ที่จะถูกปรับ (Day Income) ศาลโดยความช่วยเหลือของพนักงานอัยการจะพิจารณารายได้ต่อวันของจำเลยในคดีนั้นๆ ว่ามีรายได้อันละเท่าใด

4.2.2 จำนวนวัน (Amount of Day) จำนวนวันที่ศาลเห็นสมควรจะปรับ โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิด หากความผิดที่ก่อมีความร้ายแรงจำนวนวันก็จะสูงขึ้น โดยจำนวนวันจะเป็นตัวตั้งเพื่อนำไปคูณกับรายได้ต่อวันของจำเลย

4.2.3 จำนวนค่าปรับ (Amount of Fine) คือผลลัพธ์ที่ได้จากการนำจำนวนวันไปคูณกับจำนวนรายได้ต่อวันของจำเลย อันจะเป็นค่าปรับในแต่ละคดีความผิด

จึงกล่าวได้ว่าระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับที่มีความยุติธรรมทั้งต่อสังคมและต่อผู้กระทำความผิดแต่ละคน และมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบการลงโทษปรับแบบอื่นๆ ซึ่งในปัจจุบันระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เริ่มมีการบังคับใช้กันในประเทศต่างๆ มากขึ้น ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้แนวคำพิพากษาของศาลเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีในคดี เช่น ประเทศในระบบ Common Law อย่างสหรัฐอเมริกา หรืออังกฤษ และประเทศในระบบ Civil Law เช่น เยอรมนี และฝรั่งเศส เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเทศต่างๆ เหล่านี้จะมีระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เหมือนกันในการบังคับต่อผู้กระทำความผิดที่ต้องชำระค่าปรับ แต่หลักเกณฑ์ในการคิดคำนวณค่าปรับตามวันและรายได้ของในแต่ละประเทศยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป

4.3 การปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิด

การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดจะมีกำหนดไว้ตามกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ของสาธารณะ เช่น ตามมาตรา ๒๙๖ แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติว่า "ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๒๓๘ มาตรา ๒๓๙ มาตรา ๒๔๐ มาตรา ๒๔๑ หรือมาตรา ๒๔๓ ต้อง

ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกิน ๒ เท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้ หรือ ฟังจะได้รับ เพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท หรือทั้ง จำทั้งปรับ"⁷ จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนด บทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวโดยกำหนดค่าปรับเป็นจำนวนเท่าของ ผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ โดยมุ่งหมายที่จะคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจและ ประเทศชาติการโดยกำหนดบทลงโทษปรับที่หนักเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำ ความผิดหรือไม่กระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือ ยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence) ทั้งนี้ การลงโทษปรับโดยกำหนดตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ ได้รับดังกล่าวเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับเพื่อมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของมหาชนเป็นหลักโดยมิได้ คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่อย่างใดว่าจะมีเงินเพียงพอชำระค่าปรับหรือไม่

5 วิธีการกำหนดโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่ลงแก่สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด การกำหนดโทษปรับ ในทางกฎหมายจึงถือเป็นเรื่องนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติหรือผู้ออก กฎหมายต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมด้วย เช่น การกำหนดเพดานขั้นสูงสุดของจำนวน ค่าปรับต้องสัมพันธ์กับสภาพทางเศรษฐกิจ ค่าของเงินในประเทศ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ศาล ใช้กฎหมายนั้นกำหนดค่าปรับมากน้อยเพื่อให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้

การกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมายเท่าที่ปรากฏจะมีอยู่ ๓ แนวทาง ได้แก่ การกำหนด โทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์ และการกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตรา โทษที่แน่นอน

5.1 การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด

การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด (definite) คือ การระบุจำนวนค่าปรับไว้ตายตัว โดยศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๔๖๙ มาตรา ๒๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๔๙๐ มาตรา ๓ ซึ่ง กำหนดให้ปรับ ๔ เท่าของราคาของและค่าอากรรวมกัน⁸

5.2 การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์

การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์ (relative) หมายถึงการกำหนดกรอบของโทษ ปรับไว้ เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในกำหนดอัตราค่าปรับภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การกำหนด ขั้นสูงแต่ไม่กำหนดขั้นต่ำ หรือการกำหนดขั้นต่ำแต่ไม่กำหนดขั้นสูง ตลอดจนการกำหนดทั้งขั้นสูงและ ขั้นต่ำก็ได้

5.3 การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน

⁷ พิษยนต์ นิพาสพงษ์ (2542). โทษปรับ. หน้า 18

⁸ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). การบังคับโทษปรับ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)

การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุนอัตรโทษที่แน่นอนว่าปรับเท่าใด กฎหมายที่จะกำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้มักจะเป็นโทษสถานเบา

6. ข้อดีและข้อเสียของโทษปรับ

ในการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการปรับ ผู้เขียนจึงขอนำข้อดีและข้อเสียของโทษปรับมาพิจารณาเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการบังคับโทษปรับได้ตรงจุด และสามารถกำหนดแนวทางในการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการปรับได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

6.1 ข้อดีของโทษปรับ

6.1.1 โทษปรับใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โทษปรับถือว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดเองไม่ว่าในทางใดเนื่องจากนักอาชญาวิทยามีความเห็นว่าการลงโทษจำคุกระยะสั้นไม่ก่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่ว่าในด้านปราบปรามหรือข่มขู่ หรือแม้แต่การปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดก็ตาม ในทางตรงกันข้ามโทษจำคุกระยะสั้นอาจทำให้จิตใจแข็งกระด้างเกิดปมด้อยเนื่องจากเข้าไปอยู่ในแวดวงสังคมของผู้กระทำความผิด โทษจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความเคยชินกับสังคมคุก นักเข้าก็เกิดความซาชิน จนไม่รู้สึกรู้สึกเป็นความเสียหายน่าอับอาย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในทางใดก็ตามย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดี ส่วนโทษปรับนั้นผู้ถูกลงโทษย่อมไม่เกิดความเคยชินเพราะถูกปรับเมื่อใดก็เป็นความเสียหายส่วนตัวเมื่อนั้น ที่ว่าเป็นความเสียหายก็ต้องชำระเสมอไป ที่ว่าส่วนตัวก็คือไม่ก่อให้เกิดความอับอายหรือจิตใจแข็งกระด้าง และเกิดความเคยชินแก่สังคมผู้กระทำความผิด ดังนั้นโทษปรับนอกจากจะมีผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำแล้วยังสามารถบรรเทาความเสียหายในทางสังคมแก่ผู้กระทำความผิดได้โดยตรง เฮอร์แมนน์แมนน์ไฮม์ (Hermann Mannheim) นักอาชญาวิทยา ผู้วางรากฐานการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษได้ให้ความเห็นสรุปว่า "การลงโทษปรับมีลักษณะคล้ายคลึงกับการรอกการลงอาญาด้วยการคุมความประพฤติ (Probation) ในทัศนะที่ว่าต่างก็เป็นวิธีการลงโทษที่ส่งผลกระทบหรือสร้างรอยมลทินทางสังคม (Social Stigma) แก่ผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด"⁹

6.1.2 โทษปรับสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไป กล่าวคือในการลงโทษปรับนั้นสามารถกำหนดจำนวนเงินให้เหมาะสมกับฐานะของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีก็ลงโทษปรับน้อยลง ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็ลงโทษปรับรุนแรงขึ้น

6.1.3 โทษปรับเป็นการลงโทษตรงจุดหรือต้นเหตุแห่งการกระทำความผิด โดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ หรือกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น หรือความผิดที่ทำด้วยความโลภ การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการปรับนั้นผู้ถูกปรับจะรู้สึกว่าเป็นการที่ได้ทรัพย์สินของคนอื่นมากกลับต้องเสียทรัพย์สินของตนเอง ถือได้ว่าเป็นการแก้หนี้โลกได้อย่างหนึ่ง

6.1.4 โทษปรับเป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ในภายหลังในกรณีที่มีการพิพากษาตัดสินผิดพลาด กล่าวคือหากปรากฏพยานหลักฐานว่าผู้ถูกลงโทษปรับนั้นมิได้กระทำความผิดก็ยังมีทางแก้ไขได้โดยการคืนค่าปรับให้ได้

⁹ ประเสริฐ เมฆมณี (2532).หลักพันธุวิทยา หน้า 32

6.1.5 รายได้จากการปรับรัฐสามารถนำไปใช้ในกิจการอื่นได้ เช่น ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องว่ารายได้จากโทษปรับควรนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ เช่น การนำมาเป็นกองทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

6.1.6 โทษปรับมีผลดีในทางเศรษฐกิจของรัฐ โดยรัฐไม่ต้องขาดรายได้ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างสถานที่คุมขังและค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขัง

6.1.7 โทษปรับนั้นสามารถจัดให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การผ่อนชำระ การจัดเป็นระบบวันปรับ (day-fine) หรือการรอกการลงโทษ หรือการรอกการกำหนดโทษปรับ เป็นต้น ซึ่งก็สุดแท้แต่กฎหมายของแต่ละประเทศจะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว โดยไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษ และไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม

6.2 ข้อเสียของโทษปรับ

6.2.1 โทษปรับเป็นโทษที่ไม่เสมอภาคเพราะคนยากจนเมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะดี

6.2.2 โทษปรับที่เล็กน้อยหรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข็ดหลาบหวาดกลัว แต่ถ้าผู้กระทำความผิดมีความร่ำรวยมั่งคั่งมากก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ในทางตรงกันข้ามการจำคุกผู้มีฐานะดีสัก ๕-๑๐ วัน น่าจะทำให้เกิดความเข็ดหลาบหวาดกลัวยิ่งกว่าโทษปรับ แต่การรับโทษปรับมักไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ผู้ต้องโทษและสังคมมักจะไม่รู้สึกรับเป็นความเสียหาย ซึ่งหากมองในแง่ว่าผู้รับโทษไม่เกิดจุดต่างพร้อย แต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่าผู้ต้องโทษอาจไม่รู้สึกรับความเข็ดหลาบหวาดกลัวก็ได้

6.2.3 ในทางปฏิบัติระบบโทษปรับล้มเหลวในหลายประเทศเนื่องจากเมื่อลงโทษปรับไปแล้วมักจะเก็บค่าปรับไม่ได้ จึงมักจะเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษจำคุก หรือกักขังแทนโทษปรับ (Imprisonment in default of Payment) อันจะทำให้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของคำพิพากษาและในที่สุดผู้ต้องโทษปรับก็ต้องรับโทษจำคุกกระยะสั้น ซึ่งความมุ่งหมายของการมีโทษปรับต้องการจะหลีกเลี่ยงอยู่แล้วนั่นเอง

6.2.4 โทษปรับในระบบประมวลกฎหมายอาจแข็งเกินไปเนื่องจากไม่อาจจะเดินตามระบบเศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายเหล่านั้นไม่อาจทำได้ง่ายนัก

6.2.5 การลดความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับ ความพยายามที่จะให้บุคคลภายนอกชำระโทษปรับแทนหรือการผ่อนชำระโทษปรับต่างก็มีส่วนทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับมีค่าลดลงเพราะโทษปรับเป็นโทษในทางอาญา และการลงโทษปรับก็เป็นการเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดเท่านั้นไม่อาจรับโทษแทนกันได้

6.2.6 โทษปรับมักถูกกล่าวหาอยู่เหมือนกันว่ารัฐแสวงหาประโยชน์หรือหารายได้เข้ารัฐโดยรัฐมีมาตรการเข้มงวดกวาดขันที่จะเอาค่าปรับ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งที่ผู้ต้องโทษไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระให้แก่ผู้เสียหายได้

6.2.7 โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดถูกกระทบไปด้วย เช่น เงินรายได้แทนที่จะนำมาใช้จนเจือครอบครัวยังถูกแบ่งไปใช้เป็นค่าปรับ

จากการศึกษาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการลงโทษปรับ (Fine) เป็นการลงโทษที่มุ่งประสงค์จะบังคับเอาภัยกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งการนำโทษปรับมาบังคับใช้ยังมีผลดีหลายประการ เช่น ใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น ทำให้รัฐมีรายได้ โดยรัฐไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างสถานที่คุมขังและค่าเลี้ยงดูผู้ต้องโทษ ประหยัดค่าใช้จ่าย เป็นต้น แต่ทั้งนี้ระบบการลงโทษปรับของไทยในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษปรับเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควรเนื่องจากโทษปรับที่กำหนดแบบตายตัวดังที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมและไม่เสมอภาคในการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะสามารถชำระค่าปรับได้ ทำให้การลงโทษปรับไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ไม่มีผลเป็นการยับยั้งการกระทำความผิด ไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำอีกในอนาคต ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้จะต้องถูกศาลบังคับใช้ค่าปรับโดยวิธีการยึดทรัพย์มาชำระค่าปรับหรือไม่ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในประเทศไทยนั้นหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ ศาลก็มักจะสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับไปเลยทันที เนื่องจากการยึดทรัพย์มาชำระค่าปรับนั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยากกว่าการกักขังแทนค่าปรับ จึงจะเห็นได้ว่าการบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามที่กฎหมายไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙ ส่วนการที่ไทยจะนำโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) มาปรับใช้บังคับกับไทยอย่างเช่นที่ต่างประเทศนำมาใช้บังคับนั้นก็เป็นไปได้ยากเนื่องจากระบบในการคำนวณรายได้บุคคลของไทยนั้นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ ฐานในการเก็บข้อมูลรายได้ประชากรของรัฐยังขาดประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามกฎหมายของไทยได้มีการบัญญัติถึงการทำงานแทนค่าปรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐/๑ เรื่องการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับหรือการทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับมาใช้แก้ปัญหากรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งและยังเป็นไปตามแนวความคิดที่ต่างประเทศหลายประเทศนำมาใช้บังคับ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น แต่เนื่องจากบัญญัติดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดในการนำมาบังคับใช้ในเรื่องตัวบุคคลที่จะร้องขอเพื่อทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับและจำนวนเงินที่ถูกปรับ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ว่าต้องไม่เกิน 80,000 บาท และอำนาจในการใช้ดุลยพินิจของศาลในการพิจารณาสั่ง กล่าวคือศาลจะมีอำนาจพิจารณาเรื่องการร้องขอทำงานแทนค่าปรับก็ต่อเมื่อมีการร้องขอเข้ามาเท่านั้น ฉะนั้นเพื่อให้การทำงานแทนค่าปรับมีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดอันนำมาซึ่งการพัฒนาแก้ไขกฎหมายของไทยในเรื่องการทำงานแทนค่าปรับให้มีผลบังคับใช้เต็มประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาถึงประโยชน์ของการทำงานแทนค่าปรับ ทั้งนี้แนวคิดให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้นสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) และการพิจารณาเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้นยังสอดคล้องกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) อีกด้วย โดยผู้เขียนขออธิบายถึงทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) และหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

ตามแนวคิดในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคม ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของแต่ละชุมชนที่มีต่ออาชญากรรมซึ่งจะแตกต่างกันออกไป จากเดิมที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย ตอบแทนแก้แค้น และข่มขู่ผู้กระทำความผิด

ให้เกรงกลัวต่อการลงโทษได้เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันได้เน้นหลักการป้องกันภัยของสังคม และการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับมาประพฤติตนเป็นคนดีอันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม

การลงโทษเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตนซึ่งมีลักษณะไปในทางลบ (Negative) แม้ลักษณะดังกล่าวนี้จะลดลงในปัจจุบัน โดยได้มีการพัฒนาและนำเอาการอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมาใช้ อย่างไรก็ตามเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตนก็ยังคงเป็นสาระสำคัญของการลงโทษอยู่ จึงมีปัญหว่าการลงโทษกระทำไปเพื่อประโยชน์อะไร ปัญหานี้มีผลไม่แต่เฉพาะในทางทฤษฎีหรือทางปรัชญาเท่านั้นแต่ยังมีผลต่อการปฏิบัติกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งในปัจจุบันได้มีทฤษฎีต่างๆ อธิบายถึงเหตุผลของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการลงโทษและไม่ว่าจะพิจารณาจากทฤษฎีและวัตถุประสงค์ในการลงโทษย่อมจะมีผลต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งแต่ละทฤษฎีจะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ทฤษฎีใหญ่ๆ ได้แก่ ทฤษฎีทดแทน (Retributive Theory) และทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) การแบ่งแยกความแตกต่างของทฤษฎีทั้งสองนี้เคยมีผู้เสนอว่าทฤษฎีทดแทนเป็นทฤษฎีที่มองในอดีตโดยการลงโทษเพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้กระทำผิดได้กระทำแล้ว ในขณะที่ทฤษฎีอรรถประโยชน์เป็นเรื่องเกี่ยวพันกับอนาคตโดยมุ่งที่ผลของการลงโทษ ซึ่งทฤษฎีอรรถประโยชน์ถือว่าการลงโทษก่อให้เกิดผลดีเพราะรากฐานของแนวคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์เชื่อกันว่าการแก้แค้นหรือลงโทษบุคคลไม่ควรจะพิจารณาถึงความร้ายแรงอันเกิดจากความน่าตำหนิของผู้นั้นในอดีต แต่ควรพิจารณาถึงผลดีที่สุดที่ตามมาจากการลงโทษด้วย การลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ก่อให้เกิดผลดีดังนี้

1. เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)
๒. เพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิด (Incapacitation)
๓. เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation and Rehabilitation)

การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการหลากหลายและเป็นการเฉพาะรายไปเพราะสาเหตุของการที่บุคคลกระทำความผิด แม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานเดียวกันแต่อาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องบำบัดแก้ไขเป็นการเฉพาะรายโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านสังคม จิตวิทยา และทัณฑวิทยา และต้องใช้เวลาตลอดจนงบประมาณที่เหมาะสม แต่ในปัจจุบันนี้เรือนจำมีสภาพปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก การขาดบุคลากรและความเข้าใจของเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะในเรื่องแนวคิดอาชญาวิทยา จิตวิทยา และสังคมสงเคราะห์ รวมถึงงบประมาณในการจัดการไม่เพียงพอต่อการดูแลผู้ต้องโทษเฉพาะรายนั้นทำให้การแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิดไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเท่าที่ควร ไม่อาจป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีก และไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องคนล้นคุกได้ จึงส่งผลให้ระบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในเรือนจำไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

เมื่อนำแนวคิดของทฤษฎีอรรถประโยชน์มาปรับใช้กับการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับแล้วจะเห็นได้ว่าการให้ผู้กระทำความผิดซึ่งมีความผิดเพียงเล็กน้อยอันมีโทษทางอาญาที่ไม่รุนแรงทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้นจะเป็นการมุ่งเน้น

แก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาส่งลงโทษปรับแต่เพียงทางเดียว เนื่องจากบุคคลแต่ละคนนั้นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นด้านชาติกำเนิด ความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ และประสบการณ์ที่พบเจอ เป็นต้น ฉะนั้นการพิจารณาส่งลงโทษโดยคำนึงถึงความแตกต่างในด้านต่างๆ ของตัวบุคคลย่อมเป็นการลงโทษที่เหมาะสมเกิดประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งยังเกิดประโยชน์ต่อสังคม เพราะความผิดเพียงเล็กน้อยซึ่งมีโทษปรับสถานเดียวนั้นมิได้มีผลเป็นการตัดตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแต่อย่างใด

หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในฝรั่งเศสโดยมีวิวัฒนาการออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงแรกในยุคก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๗๘๙ ซึ่งการกำหนดโทษยังมีลักษณะเป็นการลงโทษตามอำเภอใจ ไม่มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษ และในช่วงต่อมาหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส หลังจากการมีประมวลกฎหมายใช้แล้วได้มีการบัญญัติถึงอัตราโทษไว้ตายตัวทำให้ผู้พิพากษาต้องลงโทษภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษเป็นอย่างอื่นได้เลย จนเข้าสู่ช่วงท้ายหลังจากใช้ประมวลกฎหมายไประยะหนึ่งได้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการกำหนดโทษของศาลที่ต้องจำกัดตายตัวเคร่งครัดไม่อาจพิจารณาโทษยืดหยุ่นตามความเหมาะสมได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายโดยกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปตามหลัก "Individualization" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศอื่นๆ ในเวลาต่อมา

การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดตามหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) จะต้องมี การกำหนดโทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด (Punishment to Fit the Criminal) โดยมีแนวความคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันในการรับผิดชอบอันเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะอุปนิสัยตลอดจนพฤติการณ์ภายนอกของตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำความผิดนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะกระทำความผิด ยกตัวอย่างเช่น การที่บุคคลที่มีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดพบเห็นการกระทำความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์อยู่เป็นประจำจนเกิดความเคยชิน จึงทำให้เกิดพฤติกรรมกระเลินแบบอาชญากรขึ้นโดยได้ลงมือกระทำความผิดเช่นนั้นบ้าง ประกอบกับความมีอิสระและเสรีภาพในการกระทำของแต่ละบุคคลจึงทำให้การที่จะเลือกว่ากระทำความผิดหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับเจตจำนงอิสระของตนเป็นสำคัญ ดังนั้นบุคคลจึงต้องพยายามปรับปรุงบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเสมอ อย่างไรก็ตามบุคคลแต่ละคนย่อมไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ (Situations) ต่างๆ ได้เหมือนกันเพราะแต่ละบุคคลย่อมมีบุคลิกลักษณะหรือส่วนที่ประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นแบบแห่งความประพฤติของบุคคล (Pattern of Behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทางเข้ากับสังคมและเป็นปฏิกิริยาต่อสังคมอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งการลงโทษตามหลักการนี้จะมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงหาได้ต้องการให้มีผลถึงบุคคลอื่นไม่ โดยมุ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและกลับคืนสู่สังคมได้เพราะการลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความ

ยากลำบากหรือได้รับผลร้ายนั้นในบางกรณีก็ไม่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำผิด และไม่สามารถทำให้ผู้กระทำผิดประพฤติตัวดีขึ้นได้

ดังนั้นการลงโทษจะต้องเป็นการลงโทษโดยคำนึงถึงธรรมชาติของตัวผู้กระทำผิดหรืออาชญากรเป็นสำคัญมิใช่การลงโทษโดยคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ โดยการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิดมีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมแวดล้อมของคดีและไม่ใช่เพียงแต่ข้อกฎหมายอย่างย่อโดยละเอียดข้อเท็จจริงที่มีความแตกต่างกันในแต่ละคดี ซึ่งการลงโทษโดยมีความมุ่งหมายไปถึงอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะของผู้กระทำผิดจึงตรงกันข้ามกับการลงโทษที่มุ่งจะแก้แค้นทดแทนโดยไม่คำนึงถึงการกระทำในอดีตและสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และการที่จะให้ความมุ่งหมายในเรื่องการลงโทษสามารถนำมาใช้กับผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสม จำเป็นต้องยอมรับเอาธรรมชาติของบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยใจคอของผู้กระทำผิดแต่ละคนมาใช้บังคับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการลงโทษ และสามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดีโดยไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก

การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการลงโทษบุคคลให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิดจึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้เรียกหลักการลงโทษดังกล่าวนี้ว่า "หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล" (Individualization) จึงกล่าวได้ว่าการลงโทษตาม หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล" (Individualization) นั้นเป็นการลงโทษซึ่งต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมแห่งคดี ประวัติการกระทำผิด ความผิด อายุ สุขภาพทางร่างกายและภาวะแห่งจิต ประวัติการศึกษาและครอบครัว สิ่งแวดล้อม ภูมิหลัง ประวัติการทำงาน สถานะทางการเงิน นิสัย สภาพแห่งจิตและความประพฤติเป็นอาชญากร ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถและความรับผิดชอบที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งบุคลิกลักษณะและนิสัยการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอก จึงต้องมุ่งเน้นตัวผู้กระทำผิดโดยตรงเพื่อการปรับปรุงแก้ไขบุคลิกนิสัย (Character Building) ของผู้กระทำผิดให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและสามารถอยู่ได้ในสังคม ดังนั้น ข้อเท็จจริง ๒ ส่วนสำคัญในการพิจารณาโทษผู้กระทำผิด ได้แก่

- 1 ข้อเท็จจริงที่เป็นพฤติการณ์ของการกระทำผิด
- 2 ข้อเท็จจริงที่เป็นส่วนบุคคล กล่าวคือความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญากรของผู้กระทำผิด

ซึ่งทั้ง ๒ ส่วนนี้จะนำไปสู่การพิจารณาโทษและการบังคับโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคล ฉะนั้นเมื่อนำหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) มาปรับใช้กับแนวคิดในการบังคับให้ผู้กระทำผิดทำงานแทนค่าปรับแล้วจะเห็นได้ว่าการให้ผู้กระทำผิดซึ่งมีโทษปรับสถานเดียวสามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนการลงโทษปรับซึ่งอยู่ภายใต้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาสั่งโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลไปย่อมจะมีประโยชน์และเป็นการมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการพิจารณาสั่งลงโทษปรับ ซึ่งหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับจึงสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับอย่างที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันอย่างมากเนื่องจากการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคลและยังทำให้การทำงานแทนค่าปรับนี้มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้อีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับพัฒนามาจากแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมซึ่งมีแนวความคิดพื้นฐานมาจากการใช้แรงงานทาสให้ไปทำงานในอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติกันมาช้านานในสมัยพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ ๑ ที่ได้มีการส่งผู้กระทำความผิดที่มีจิตใจชั่วร้าย หรือกระทำความผิดร้ายแรงมากลักษณะต่างๆไปเป็นทาสใช้งานหนักในหน้าที่พลกรรเชียงสำหรับเรือเดินทะเล ต่อมาในยุคที่อังกฤษแสวงหาอาณานิคม อังกฤษได้ตรากฎหมายว่าด้วยการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปต่างแดน (The First Modern Legalization of Transportation) กำหนดให้ส่งผู้กระทำความผิดประเภททุจริต คดโกง คนจรจัด หัวขโมย และบุคคลจำพวกภิกษาจารย์ ไปอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษระหว่างการเดินทางและมีการลงโทษผู้กระทำความผิดแบบทรมานวิธีการนี้ชาวอังกฤษรู้สึกต่อต้านและคัดค้านกันอย่างมาก ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๒๑ อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้วิธีการลงโทษให้นักโทษทำงานหนัก (Hard Labour) ทดแทนการส่งผู้กระทำความผิดไปต่างแดน แต่วิธีการลงโทษนี้ได้ถูกยกเลิกไปในที่สุด

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้น ซึ่งกระทำโดยการรวมตัวของนักทฤษฎีวิทยานในกลุ่มประเทศยุโรปเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษหรือที่เรียกว่า ปณิญาสาทลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวความคิดแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะหลักการลงโทษต่อเสรีภาพ ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่ารูปแบบและวิธีการลงโทษไม่ควรมีลักษณะเป็นการทรมานโหดร้าย หรือมีสภาพความเลวร้ายเกินความจำเป็นตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลผู้กระทำความผิดไม่อาจบรรลุผลได้ หากการลงโทษมีลักษณะทรมานโหดร้าย ความเคียดแค้น ซึ่งขัดต่อสังคม นักทฤษฎีวิทยาทันทีหลายจึงเห็นควรให้ยกเลิกการลงโทษในลักษณะเป็นการทรมานโดยการนำรูปแบบและวิธีการลงโทษที่มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรมมาใช้ทดแทนการลงโทษแบบดั้งเดิม

แนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในอังกฤษและเวลส์ ความสำเร็จที่อังกฤษประสบทำให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องในสหรัฐอเมริกาสนใจ และนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้กับกระบวนการพิจารณาตัดสินของสหรัฐอเมริกา โดยในปี ค.ศ. ๑๘๙๑ มลรัฐต่างๆของสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐเวอร์จิเนีย รัฐโอไฮโอ และรัฐโคลัมเบีย ได้มีการพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดซึ่งกระทำความผิดในฐานความผิดต่างๆ กัน ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์บนถนนและตามตรอกซอยทั้งในเมืองใหญ่ๆ และหมู่บ้านเล็กๆ ตามแต่กรณี

สำหรับแนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมในไทยนั้นเริ่มต้นจากการคุมความประพฤติโดยมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนให้กลับตนเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคมไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก ซึ่งเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดให้มีอิสรภาพภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติที่มุ่งให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกตน ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้กระทำความผิดและครอบครัว การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงเป็นภารกิจหลักของการคุมประพฤตินอกเหนือไปจากการรายงานข้อมูลของผู้กระทำความผิดต่อศาลและการควบคุมสอดส่องให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด โดยนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการนำเอาวิธีการคุมความประพฤติผู้ใหญ่มาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเรื่อยมา

เช่น การให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแบบหนึ่ง ซึ่งการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ในปัจจุบันได้ถูกนำมาบัญญัติเป็นวิธีการบังคับชำระค่าปรับอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยบัญญัติให้เป็นหลักการบังคับชำระค่าปรับเพิ่มเติมจากการกักขังแทนค่าปรับไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐/๑ ซึ่งก็คือการทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์นั่นเอง

ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงประโยชน์และตระหนักถึงคุณค่าของการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับแล้ว ผู้เขียนจึงขอเสนอถึงความหมายของการให้ทำงานแทนค่าปรับ วัตถุประสงค์ ลักษณะ และหลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับ ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ

๑ ความหมายของการทำงานแทนค่าปรับ

การทำงานแทนค่าปรับหมายถึงการทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับตามความในมาตรา ๓๐/๑ แห่งประมวลกฎหมายอาญา การทำงานบริการสังคมนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่กระบวนกรยุติธรรมนำมาใช้ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ แต่ยังไม่ค่อยจะเป็นที่แพร่หลายเพราะว่าการทำงานบริการสังคมนั้นถือว่าเป็นการลงโทษแนวใหม่แก่ผู้กระทำความผิดในศาลหรือกรมคุมประพฤติเลือกมาเพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่สมควรต้องได้รับโทษหนักอาจจะเป็นเพราะว่าฐานความผิดหรือเจตนาในการกระทำความผิด เป็นต้น ซึ่งความหมายของการบริการสังคมนั้นก็มีอยู่หลายความด้วยกัน

การทำงานบริการสังคม หมายถึง มาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่ซึ่งใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ศาลสั่ง พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขการทำงานบริการสังคมแทนวิธีการจำคุก

การทำงานบริการสังคม หมายถึง รูปแบบการใช้แรงงานของผู้กระทำความผิด โดยมีความมุ่งหมายเพื่อหลีกเลี่ยงผลเสียของการจำคุกระยะสั้น โดยการจัดให้ผู้กระทำความผิดในคดีที่มีโทษเล็กน้อยให้ทำงานสาธารณประโยชน์ทดแทนการถูกลงโทษจำคุก ซึ่งเป็นมาตรการที่สอดคล้องกับปรัชญาพื้นฐานของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ สำหรับผู้ที่ได้รับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไว้ให้ทำงานชดเชยการกระทำความผิดของตนเองที่ได้ล่วงละเมิดต่อสังคมนอกเหนือจากเงื่อนไขการรายงานตัวตามปกติเพื่อเป็นมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้ถูกควบคุมความประพฤติโดยสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมรวมทั้งให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้ถูกควบคุมความประพฤติให้ประชาชนและสังคมยอมรับว่าเขารู้สำนึกในการกระทำความผิดแล้วยังทำประโยชน์ต่อผู้อื่นได้¹⁰

นักกฎหมายและนักอาชญาวิทยาต่างได้ให้ความหมายของการทำงานบริการสังคมโดยผู้กระทำความผิด ดังนี้

¹⁰ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. (2534). “มาตรการใหม่ของการคุมประพฤติผู้ใหญ่: การให้ผู้คุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์.” จุลสาร อ.ส.ค. สัมพันธ์, 3, หน้า 4.

การทำงานบริการสังคม (Community Service Order) หมายถึง มาตรการการลงโทษ ผู้กระทำความผิดแนวใหม่รูปแบบหนึ่งที่ศาลสั่งให้ใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคมแทนวิธีการจำคุก

การทำงานบริการสังคม (Community Service Order) หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นการให้บริการแก่ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศลโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างในช่วงเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

การทำงานบริการสังคมหรือบริการสาธารณประโยชน์จึงหมายถึงการที่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศล ฯลฯ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

การทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์เป็นวิธีการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร การทำงานบริการสังคมในแต่ละประเทศอาจจะมีรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ หรือความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมแตกต่างกัน ปัจจุบันแนวความคิดพื้นฐานในการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับหรือโทษจำคุกระยะสั้นในประเทศต่างๆ สามารถจำแนกออกเป็น ๓ แนวทาง ดังนี้

1.1 การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการลงโทษ (Punishment)

Warren Young ได้กล่าวว่าการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกสำหรับศาลที่จะตัดสินผู้กระทำความผิดบางประเภทที่มีโทษจำคุกระยะสั้นโดยใช้มาตรการที่จะกระทำต่อเวลาพักผ่อนของผู้กระทำความผิด โดยศาลจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมทดแทนการลงโทษจำคุกและหากกระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขของศาล ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งนั้นได้และกำหนดโทษเป็นอย่างอื่น¹¹

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งโดยเป็นทางเลือกสำหรับศาลที่จะตัดสินผู้กระทำความผิดบางประเภทโดยเลือกโทษจำคุกในระยะสั้น เพียงแต่รูปแบบหรือลักษณะของการลงโทษจะแตกต่างจากมาตรการลงโทษอื่นๆ อย่างเช่นการลงโทษจำคุกที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียอิสรภาพ และการลงโทษปรับซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทรัพย์สินตามจำนวนที่ศาลสั่งปรับ แต่การทำงานบริการสังคมจะทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียเวลาว่างและเวลาพักผ่อนส่วนตัวรวมทั้งจะต้องเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน หากผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนคำสั่งของศาล ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งการลงโทษงานบริการสังคมนั้นแล้วกำหนดโทษอย่างอื่นแทนก็ได้ นอกจากนี้ในบางประเทศศาลอาจจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพื่อเป็นมาตรการทดแทนการลงโทษปรับได้ หากเห็นว่าจำเลยเป็นบุคคลยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับหรือแม้แต่กรณีที่จำเลยมีฐานะร่ำรวย การลงโทษปรับจะไม่มีผลทำให้จำเลยรู้สึกเข็ดหลาบหรือสำนึกในการกระทำผิดของตน ในกรณีนี้ ศาลก็อาจใช้วิธีการสั่งให้จำเลยไปทำงานบริการสังคมเพื่อทดแทนการลงโทษปรับก็ได้

1.2 การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

จูทาร์ตัน เอื้ออำนวย กล่าวไว้ว่าการทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการแทนการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับที่ถือเป็นการฟื้นฟูบำบัด (Rehabilitation) ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า "อาชีวบำบัด"

¹¹ Warren Young.(1976). Community Service Order.p.1.(อ้างถึงใน เสมอแชน เสนอเนียม.2536.หน้า 58 - 61).

(Occupational Therapy) ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจตลอดจนนิสัยและความประพฤติให้สามารถกลับคืนสู่สังคม กลับไปประกอบอาชีพได้ดีตามกำลังความสามารถ แนวความคิดดังกล่าวมีมาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. ๑๗๒ โดย "กาเล็น" แพทย์ชาวกรีกได้ใช้วิธีการทำงานในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยของบุคคลผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตใจและปรากฏว่าได้ผลดียิ่งจึงจดบันทึกไว้ว่า "การทำงานเป็นหัตถกรรมชาติที่ดีที่สุด และมีความสำคัญต่อความสุขของมนุษยชาติ"¹²

การให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดได้รับใช้สังคมด้วยการมอบหมายงานให้ทำจะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคม มีความนับถือในตนเอง มีการใช้ทักษะและศักยภาพของตนเองในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ทำให้ทัศนคติและความประพฤติของผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในอนาคต ซึ่งจะส่งผลถึงการลดอัตราการเกิดการกระทำผิดซ้ำในที่สุด การทำงานจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้พัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ ทักษะในการประกอบอาชีพ และการได้สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลจนมีความพร้อมที่จะกลับไปใช้ชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมสังคมได้อย่างสนิทใจอีกครั้งหนึ่ง

1.3 การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการชดเชยหรือทดแทนความผิดแก่ผู้เสียหาย (Restitution) Stephen Schater กล่าวว่า การชดเชยค่าเสียหายในแง่ทัศนวิทยาถือเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยความมุ่งหวังว่าการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิดนอกจากจะเป็นการช่วยผู้เสียหายและแก้ไขความยุติธรรมได้คืนมาแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้คืนมาซึ่งอัตมโนทัศน์ (Self-Image) และรู้จักเคารพในบรรทัดฐานของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น พัฒนาความรู้สึกผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม¹³ ซึ่งการชดเชยค่าเสียหายของผู้กระทำความผิดปัจจุบันมีรูปแบบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การชดเชยด้วยเงิน การชดเชยด้วยการบริการชุมชน และการชดเชยด้วยการทำงานให้กับผู้เสียหาย

การชดเชยค่าเสียหายไม่ว่าจะในรูปแบบใดถือเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดต่อความเสียหาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกคุณค่าของตนเอง และรู้จักเคารพในบรรทัดฐานของสังคมด้วย

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น การให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับโดยการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และลักษณะของงานบริการสังคมมากที่สุดเพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายให้แก่ชุมชนและสังคมโดยตรง โดยเป็นการลงโทษทางด้านร่างกายและเวลา อีกทั้งสังคมสามารถรับรู้ได้ถึง การชดเชยค่าเสียหายด้วยวิธีดังกล่าวอีกด้วย

¹² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2534) การทำงานคือการแก้ไขฟื้นฟูอย่างแท้จริง หน้า 80 - 82

¹³ Stephen Schafer.(1960) Restitution Vitim of Crime p. 3 - 7 (อ้างอิงใน อรศรี อาธิกิจ, 2552 หน้า 58 - 61).

๒. วัตถุประสงค์ของการทำงานแทนค่าปรับ

การทำงานแทนค่าปรับโดยการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ เป็นการให้ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นบริการแก่สังคมและชุมชนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งเงื่อนไขของการทำงานบริการสังคมมีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.1 เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกคุมความประพฤติตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเอง ขณะที่เป็นผู้ถูกคุมความประพฤติ และมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมมากขึ้น

2.2 เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ ความสนใจ ความมีวินัย ตลอดจนการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

2.3 เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเกิดความภาคภูมิใจ และสร้างภาพพจน์ที่ดีสำหรับตนเองว่ายังมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

2.4 เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้ชดเชยความเสียหายที่ก่อขึ้นด้วยการทำงาน เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในสังคม

2.5 เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติสามารถกลับคืนสู่สังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้อย่างปกติสุขเหมือนบุคคลทั่วไปเพราะสังคมยอมรับว่าผู้ถูกคุมความประพฤติมีความสำนึกตนและยัง ทำคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น

2.6 เพื่อเป็นการนำมามาตรการอื่นมาใช้แทนวิธีการลงโทษโดยการจำกัดเสรีภาพ จำกัดเวลาพักผ่อนส่วนตัว และบังคับให้ชดเชยเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม ซึ่งถือว่าเป็นวิธีตอบแทน การละเมิดกฎหมายวิธีหนึ่ง

3. ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับ

ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับโดยการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์นั้นโดยส่วนใหญ่เป็นการให้บริการสังคม ชุมชน องค์กรการกุศล หรือ องค์กรสาธารณประโยชน์ รวมไปถึงสถานศึกษาและสถานพยาบาลด้วย โดยผู้ผู้นั้นจะไม่ได้รับค่าจ้างหรือ ค่าตอบแทนใดๆ อย่างไรก็ตามงานบริการสังคมที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำแทนโทษทางอาญานั้น จะต้องให้สอดคล้องกับสภาพของผู้กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการแก้ไข และ รู้สึกสำนึกถึงความผิดที่ตนกระทำ เมื่อพิจารณาตามแนวทางปฏิบัติของสำนักงานควบคุมความประพฤติ แล้วการทำงานบริการสังคมสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

3.1 การทำงานบริการสังคมแบบเฉพาะราย คือการจัดให้ผู้กระทำความผิดซึ่ง ทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับแต่ละคนที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่าควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม ใดเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงผู้ที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกันได้ทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งร่วมกันจนแล้ว เสร็จภายในระยะเวลาที่สมควรอีกด้วย รูปแบบและวิธีการทำงานบริการสังคมแบบเฉพาะรายนี้จึง เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดที่ต้องการระยะเวลาในการฟื้นฟูค่อนข้างมาก

3.2 การทำงานบริการสังคมแบบเป็นกลุ่มหรือบำเพ็ญประโยชน์แบบกลุ่มเป็นการ จัดให้ผู้กระทำความผิดจำนวนมากกว่า ๑ คน ร่วมกันทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อ สังคม หรือชุมชน เช่น การทำงานพัฒนาทำความสะอาดศาสนสถาน โรงเรียน ศาลาประชาคม สวนสาธารณะหรือสถานที่สาธารณะอื่นๆ รูปแบบและวิธีการทำงานบริการสังคมเป็นกลุ่มจึงเหมาะสม

กับผู้กระทำความผิดที่ควรได้รับการฟื้นฟูระยะสั้นหรือผู้กระทำความผิดที่ไม่สามารถให้ทำงานเฉพาะ รายได้เนื่องจากอาจก่อให้เกิดปัญหากับหน่วยงานที่เข้าทำงาน เช่น ผู้ที่ติดยาเสพติด เป็นต้น

รูปแบบของการทำงานบริการสังคมที่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดก็เป็นสิ่งสำคัญในการใช้มาตรการดังกล่าวลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. การทำงานบริการสังคมที่อาศัยความรู้เฉพาะหมายถึงผู้ทำงานบริการสังคมมีความรู้ในอาชีพหรือวิชาชีพเป็นการเฉพาะ ดังนั้นรูปแบบของการทำงานบริการสังคมอาจเป็นการสอนหนังสือในสถานศึกษา การทำงานในห้องสมุด การช่วยงานให้การบริการข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการศึกษา

2. การทำงานบริการสังคมที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะ หมายถึงตัวผู้ทำงานบริการสังคมอาจไม่ได้มีความรู้ในวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่งพิเศษ เพราะฉะนั้นการทำงานบริการสังคมจึงมีลักษณะเป็นงานบริการเป็นส่วนใหญ่ เช่น การขับรถพยาบาลให้กับสถานพยาบาลของรัฐ บุรณะดูแลสถานที่สาธารณะ ดูแลความปลอดภัยด้านการจราจร รวมถึงตลอดไปถึงการรณรงค์ให้แก่องค์กรที่บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

๔. หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับ

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับโดยใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้นในแต่ละประเทศที่มีการนำมาตราการดังกล่าวมาใช้ต่างก็มีหลักการทางกฎหมายที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและในหลายประเทศต่างก็มีประสบการณ์ในการส่งเสริมการใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมในแนวทางต่างๆกันไป แต่ก็มีวัตถุประสงค์ที่ไปในทิศทางเดียวกันและการที่จะนำมาตราการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้นั้นต้องมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ทำงานบริการสังคมนั้นเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่มีปัญหาในด้านการขาดความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ไม่สามารถแสดงบทบาท หรืออารมณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งผู้ที่ขาดความเอาใจใส่ หรือขาดทักษะในการทำงานอาชีพ ทั้งนี้ เพราะการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม หรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่น ช่วยในการเรียนรู้ให้มีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานและการแก้ไขปัญหาขณะทำงาน สำหรับผู้ที่ยังไม่มีอาชีพก็สามารถให้เข้ารับการศึกษาและจัดให้ทำงานที่อาจเป็นอาชีพต่อไปได้ โดยมีแนวทางในการพิจารณาจัดให้ทำงานบริการสังคม ดังนี้

4.1 พิจารณาจากฐานความผิด เงื่อนไข หรือคำสั่งของศาล รวมทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

4.2 พิจารณาลักษณะของแต่ละบุคคล เช่น นิสัย ความประพฤติ ความสนใจ ความรู้ ทักษะ ความสามารถพิเศษ รวมทั้งการศึกษาและการประกอบอาชีพ

4.3 งานที่จัดให้ทำจะต้องไม่เป็นงานที่เสี่ยงภัย เช่น การทำงานในที่สูง หรือเกี่ยวข้องกับเครื่องจักรหรือสารเคมีที่เป็นอันตราย

4.4 การรายงานการสืบเสาะทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจุดเริ่มต้นประการแรกของการจะใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมคือต้องมีรายงานการสืบเสาะทางสังคม

4.5 ความยินยอมของผู้กระทำความผิด ในเรื่องของการให้ความยินยอมนั้นมีแนวคิดมาจากการที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงปัญหาข้อโต้แย้งว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งแต่เดิมอาจ

ต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน แต่ในปัจจุบันหลายประเทศก็ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ใหม่ว่าไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน

พิจารณาตามกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (The United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures: The Tokyo Rules ๑๙๖๐) ข้อ ๓.๔ กำหนดว่า "การจะใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีหรือเพื่อแทนการดำเนินคดีในศาลตามปกตินั้นพึงได้รับความยินยอมของผู้กระทำความผิดนั้นก่อน"¹⁴ แต่เมื่อพิจารณาแล้วกฎดังกล่าวไม่ได้ใช้บังคับกับกรณีที่เป็นคำพิพากษาของศาล ดังนั้นศาลจึงไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยในกรณีที่จะมีคำพิพากษาให้จำเลยทำงานบริการสังคม

4.6 อัตราจำนวนชั่วโมงที่จะให้ทำงานบริการสังคม ด้วยวัตถุประสงค์หลักของมาตรการให้ทำงานบริการสังคมเป็นไปเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ดังนั้นการกำหนดระยะเวลาให้ทำงานจึงต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดมรรคผลตามวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการดังกล่าว ถ้ากำหนดระยะเวลาทำงานที่ต่ำเกินไปก็อาจจะมีผลในทางแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด แต่ถ้ามักกำหนดให้มีอัตราจำนวนชั่วโมงสูงสุดไว้นั้นจะเป็นการเปิดทางให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจกำหนดจำนวนชั่วโมงที่จะให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมนั้นได้อย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงถึงลักษณะของการกระทำความผิด และตัวผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามก็ดียังขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศด้วย ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนชั่วโมงที่สูงเกินไปอาจสร้างภาระทั้งแก่ผู้กระทำความผิดและพนักงานคุมประพฤติมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น แต่อย่างน้อยที่สุดจำนวนชั่วโมงที่ศาลกำหนดให้ทำงานบริการสังคมควรสะท้อนถึงระดับความร้ายแรงของโทษที่ผู้กระทำความผิดนั้นสมควรจะได้รับ โดยทั่วไปแล้วศาลซึ่งกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมจะกำหนดเพียงจำนวนชั่วโมงที่ผู้กระทำความผิดต้องทำงานบริการสังคมนั้น ส่วนประเภทของงานบริการสังคมที่ต้องทำจะเป็นเรื่องที่พนักงานคุมประพฤติจะกำหนดให้เหมาะสมกับข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องที่จะรองรับการทำงานบริการสังคมนั่นเอง

4.7 พิจารณาคุณสมบัติของผู้ทำงานบริการสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการพิจารณาถึงคุณสมบัติต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ และภาวะทางเศรษฐกิจของผู้ทำงานบริการสังคมประกอบด้วยเพื่อไม่ให้งานบริการสังคมมีผลกระทบต่อช่วงเวลาของการประกอบอาชีพและต่อหน้าที่ในการเลี้ยงดูหรือความรับผิดชอบต่อครอบครัวของผู้ทำงานบริการสังคม โดยต้องมีการพิจารณาเป็นรายกรณีทั้งความสามารถและความเหมาะสมของบุคคลนั้นต่อการทำงานแต่ละประเภท

๕. ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับ

สำหรับการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับไม่ว่าจะเป็นการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้นจะมีประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

5.1 ประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด

¹⁴ กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ (2552). “มาตรการให้ทำงานบริการสังคม”วารสารอัยการ, 22(251) หน้า 27 – 35

5.1.1 เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกในระยะสั้นมิให้ผู้กระทำความผิดในคดีความผิดเพียงเล็กน้อยมีผลทึนติดตัวกลายเป็นคนไม่พึงปรารถนาของสังคม

5.1.2 สำหรับผู้กระทำความผิดที่ว่างงานการทำงานบริการสังคมจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงานและเปิดโอกาสให้ฝึกฝนทักษะ ฝึกหัดการทำงานเพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพได้

5.1.3 การทำงานบริการสังคมจะช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ และให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงคุณค่าของทักษะในการทำงานภายหลังผ่านกระบวนการทำงานมาแล้ว

5.1.4 การทำงานบริการสังคมมิใช่การมุ่งเน้นปมด้อยปัญหาของผู้กระทำความผิดแต่เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของผู้กระทำความผิดให้ปรากฏออกมาในรูปของการให้บริการผู้อื่นหรือสังคม

5.1.5 เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีและรู้สึกสำนึกผิด และการทำงานบริการสังคมจะมีส่วนช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

5.1.6 ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้กระทำความดีและพัฒนาตัวเองให้รู้คุณค่าจากการที่ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น

5.2 ประโยชน์ต่อผู้เสียหาย

5.2.1 เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่สามารถมองเห็นผลงานเป็นรูปธรรม

5.2.2 ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพึงพอใจบ้างจากการที่ได้ตอบโต้ต่อการกระทำความผิดโดยที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหลบหนีจากความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่ได้กระทำไป

5.3 ประโยชน์ต่อสังคม

สังคมได้รับประโยชน์จากผลงานของผู้กระทำความผิดโดยตรง เช่น การให้บริการของผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคมของผู้กระทำความผิดปรากฏผลงานให้เห็นเป็นรูปธรรมต่อชุมชนมากกว่ามาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

5.4 ประโยชน์ต่อศาล

5.4.1 เป็นทางเลือกของการพิพากษาคดีที่ประหยัดและได้ประโยชน์มากกว่าทางเลือกอื่นๆ

5.4.2 ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติอื่นใดเพื่อที่จะแก้ไขฟื้นฟู ทดแทนความเสียหายที่ก่อขึ้นให้กลับคืนสู่สังคม

5.5 ประโยชน์ต่อราชทัณฑ์

5.5.1 เพื่อลดความแออัดของนักโทษในเรือนจำให้น้อยลงอันเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาดังเนื่องในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

5.5.2 ช่วยรัฐประหยัดงบประมาณ ค่าใช้จ่าย และลดภาระการเลี้ยงดูผู้ต้องขังในเรือนจำ นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่ทัศนวิทยา การให้ทำงานบริการสังคมถือเป็นการชดเชยค่าเสียหายซึ่งเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นและเป็นส่วนหนึ่ง

ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยความมุ่งหวังว่าการชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิดนอกจากจะเป็นการช่วยผู้เสียหายและแก้ไขความยุติธรรมคืนมาแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำผิดมีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักเคารพบรรทัดฐานของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น พัฒนาความรู้สึกผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม ซึ่งการชดใช้อาจทำได้โดยการขอขมาต่อผู้เสียหาย การทำงานให้แก่ผู้เสียหาย การทำงานเพื่อให้บริการแก่สังคมหรือชุมชนก็เป็นการชดใช้ความผิดและทดแทนความผิดให้แก่ผู้เสียหายอีกรูปแบบหนึ่ง

บทที่ ๓

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศ

สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้น โดยการรวมตัวของนักทฤษฎีวิทยาในกลุ่มสหภาพยุโรป เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ หรือที่เรียกว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยห้ามมิให้บุคคลใดๆ ถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทรมานหรือถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการโหดร้ายผิดมนุษย โดยปราศจากความยินยอมและบุคคลทุกคนจะต้องถูกปลดปล่อยจากการถูกบังคับใช้แรงงานหรือถูกเกณฑ์แรงงาน ซึ่งมาตรการต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการที่มีหลักเกณฑ์สอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรม ภายใต้เงื่อนไขแห่งความยินยอมของผู้กระทำความผิด

จากแนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วอังกฤษและเวลส์ ความสำเร็จที่อังกฤษประสบความสำเร็จทำให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องในสหรัฐอเมริกาสนใจและนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกา โดยในปี ค.ศ. ๑๘๙๑ มลรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐเวอร์จิเนีย โอไฮโอ โคโลราโด ได้มีการพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดในฐานะความผิดต่างๆกัน ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์บนถนน และตามตรอกซอกซอยทั้งในเมืองใหญ่ๆและหมู่บ้านเล็กๆ ตามแต่กรณี ทั้งนี้แนวความคิดที่กล่าวมานี้ ได้ส่งอิทธิพลมาถึงกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเช่นเดียวกัน ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาถึงการบังคับใช้โทษปรับในต่างประเทศตลอดจนมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ Common Law และกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law ดังนี้

ระบบจารีตประเพณี (Common Law)

สำหรับการบังคับใช้โทษปรับและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในกลุ่มประเทศในระบบจารีตประเพณี (Common Law) จะแบ่งศึกษาออกเป็น ๒ ประเทศคืออังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยแต่ละประเทศผู้เขียนจะแยกทำการศึกษาออกเป็นการกำหนดโทษปรับ การบังคับโทษปรับ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

๑. อังกฤษ

ในอังกฤษแบ่งประเภทความผิดโดยถือตามวิธีพิจารณาโดยแยกเป็นความผิดที่ต้องพิจารณาในศาล Crown Court ซึ่งมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงเรียกว่า Offences triable only Indictment กับความผิดที่พิจารณาโดยรวบรัดโดยศาล Magistrate เรียกว่า Offences triable Summarily และประเภทที่สามารถพิจารณาโดยรวบรัดหรือโดย Indictment ก็ได้ เรียกว่า Offences triable either way

แนวคิดในการลงโทษทางอาญาของอังกฤษมีกฎหมายหลักที่กำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษของศาลในปัจจุบันด้วยกัน สามฉบับคือ The Criminal Justice Act ๑๙๙๑ (หรือ CJA ๑๙๙๑) กฎหมายนี้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดโทษของศาล โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆในการพิจารณาว่าโทษที่ร้ายแรงควรได้รับการลงโทษร้ายแรงตามสัดส่วน กฎหมายฉบับที่สอง คือ The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act ๒000 (หรือ PCC(S)A ๒000) โดยประมวลมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอาญาให้อยู่ในกฎหมายฉบับเดียวกัน เพื่อให้การบังคับโทษเป็นไปโดยเหมาะสมกับความผิดและผู้กระทำความผิดและในท้ายที่สุดมีการปรับปรุงกระบวนการกำหนดโทษฉบับล่าสุดซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่แก้ไขหลักเกณฑ์การลงโทษและดุลพินิจในการกำหนดโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายสองฉบับและมีผลใช้ทั่ว สหราชอาณาจักร โดยขยายหลักเกณฑ์บางเรื่องไปใช้กับความผิดในไอร์แลนด์เหนือ และสกอตแลนด์ด้วย ส่วนกฎหมายฉบับที่สาม คือ The Criminal Justice Act ๒00๓ (CJA ๒00๓)¹ โดยถือเป็นกฎหมายหลักที่มีอยู่ในปัจจุบันในการกำหนดโทษที่มีในอังกฤษ

๑.๑ การกำหนดโทษปรับ

การบังคับใช้โทษปรับในอังกฤษ ศาลสามารถลงโทษปรับได้กับการกระทำความผิดทุกสถานโดยระบบการลงโทษปรับของอังกฤษในปัจจุบันได้พัฒนามาใช้ระบบการปรับเป็นหน่วย (Units-fine system) ซึ่งเป็นระบบที่มีรากฐานมาจากแนวความคิดที่ว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าสมควรที่จะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า ในความผิดอย่างเดียวกัน และในระบบเดียวกัน โดยระบบปรับเป็นหน่วยนี้ศาลได้แยกความผิดออกเป็นระดับ โดยในแต่ละระดับจะมีอัตราค่าปรับที่เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งจะคำนวณจากรายได้ที่ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียไปในแต่ละสัปดาห์² จากหลักดังกล่าวนี้เองทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีรายได้น้อยจะต้องเสียค่าปรับในอัตราที่ต่ำลงมาตามส่วนและทำให้การบังคับใช้ค่าปรับทำได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย ทั้งนี้ การบังคับใช้โทษปรับย่อมขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล โดยศาลนั้นจะต้องพิจารณาถึงรายได้ที่แท้จริงของผู้กระทำความผิดและในการประมาณการรายได้ของผู้กระทำความผิดเพื่อกำหนดค่าปรับนั้น ศาลจะต้อง

¹ Criminal Justice Act 2003 (อ้างถึงใน เชษฐภักดิ์ พรหมชนะ, 2546, หน้า 41 – 45).

² Garry Slapper & David Kelly. English. Legal System 2 nd Edition (London: Cavendish publishing. 1995) P. 76

พิจารณาถึงความเป็นจริงของรายได้ในช่วงเวลาที่เขาต้องจ่ายค่าปรับประกอบ ทำให้การบังคับชำระค่าปรับทำได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย

วัตถุประสงค์ของโทษปรับ คือ โทษที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดในกฎหมายอังกฤษนั้นความผิดที่ไม่อาจลงโทษปรับคือ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (Murder) และความผิดตามมาตรา ๑๐๙ - ๑๑๑ แห่ง PCC(S), ๒๐๐๐ หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอื่นที่ไม่อาจลงโทษปรับ เช่น ส่งไปบำบัดรักษาในโรงพยาบาลหรือยกฟ้อง ส่วนความผิดอื่นๆ ศาล Magistrate และศาล Crown Court มีอำนาจลงโทษปรับได้³ ในการกำหนดค่าปรับศาลจะต้องพิจารณาถึงความสามารถทางการเงินของผู้กระทำความผิดที่จะชำระค่าปรับด้วย สำหรับคดีที่พิจารณาแบบ Indictment ศาลมีอำนาจกำหนดค่าปรับได้โดยไม่มีจำนวนจำกัด ส่วนการพิจารณาแบบ Summary ศาลจะกำหนดค่าปรับได้ตามตารางมาตรฐานที่มีอยู่ ๕ ระดับและโทษสูงสุดไม่เกิน ๕,๐๐๐ ปอนด์⁴

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งในการกำหนดโทษปรับของอังกฤษ คือการใช้ดุลพินิจของศาล นอกจากจะต้องคำนึงถึงรายได้ที่แท้จริงแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมแห่งข้อหาและประวัติของผู้กระทำความผิดประกอบกันด้วย และที่สำคัญที่สุดศาลจะต้องคำนึงว่าผู้กระทำความผิดสามารถชำระค่าปรับได้หรือไม่ประกอบกันเสมอ ซึ่งการกำหนดโทษปรับแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

1.1.1 โทษปรับในคดีที่พิจารณาแบบ Summary โดยศาล Magistrate⁵ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นความผิดที่กำหนดอัตราค่าปรับไว้ในแต่ละความผิด แต่อัตราค่าปรับที่กำหนดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับค่าของเงินที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะอัตราเงินเฟ้อในประเทศ ดังนั้นกฎหมายอังกฤษจึงเปลี่ยนระบบการลงโทษปรับใน ค.ศ. ๑๙๘๒ โดยกำหนดอัตราค่าปรับเป็นระดับขั้นโทษปรับ (Standard Scale) เพื่อใช้กับความผิดที่พิจารณาแบบ Summary trial ซึ่งแต่ละระดับขั้นโทษปรับนั้นจะกำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูงไว้ ซึ่งอัตราดังกล่าวกระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ (Home Office) สามารถปรับเพิ่มหรือลดลงได้ ก่อนปี ค.ศ. ๑๙๘๗ ระดับโทษปรับขั้นสูงแต่ละขั้นมีดังนี้

ระดับ ๑	๒๐๐ ปอนด์
ระดับ ๒	๕๐๐ ปอนด์
ระดับ ๓	๑,๐๐๐ ปอนด์
ระดับ ๔	๒,๕๐๐ ปอนด์
ระดับ ๕	๕,๐๐๐ ปอนด์

ต่อมาได้มีการนำเสนอแนวทางการกำหนดอัตราโทษปรับใหม่ ตาม The Criminal Justice Act ๑๙๘๑ โดยศาล Magistrate จะต้องกำหนดระดับความร้ายแรงของความผิดที่จำเลยกระทำลงว่ามี ความร้ายแรงในระดับใด และจึงบวกค่าของระดับดังกล่าวด้วยรายรับของจำเลยโดย

³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549) การศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดขั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา หน้า 94.

⁴ แหล่งเดิม หน้า 94 - 96

⁵ แหล่งเดิม หน้า 94 - 96

การประเมินรายได้โทษปรับจึงแปรผันตามฐานะของผู้กระทำความผิด หากเป็นผู้ยากจนจะถูกปรับเป็นจำนวนน้อยกว่าผู้ที่มีรายได้สูงกว่าในความผิดระดับเดียวกัน อย่างไรก็ตามการปรับโดยพิจารณารายได้ของผู้กระทำความผิดนั้นมีผลใช้บังคับตั้งแต่เดือนตุลาคม ๑๙๙๒ และถูกยกเลิกไป เพราะมีผู้วิจารณ์ว่าผู้กระทำความผิดอาจถูกปรับสูงเท่ากับความผิดร้ายแรงแม้ว่าได้กระทำความผิดเล็กน้อย หากผู้นั้นมีฐานะดี ดังนั้นจึงได้ปรับปรุงแก้ไขการกำหนดโทษปรับ โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๘ ของ The Criminal Justice Act ๑๙๙๑ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษปรับว่า ศาลจะต้องคำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดและค่าปรับจะต้องกำหนดตามความร้ายแรงของความผิดที่ศาลพิจารณา อย่างไรก็ตามศาลมีอำนาจลดหรือเพิ่มอัตราโทษปรับได้โดยพิจารณาจากฐานะของผู้กระทำความผิดและมีเหตุอื่นอันควรลดค่าปรับ เช่น การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่ศาลจะลดค่าปรับด้วยเหตุผลนี้ ซึ่งได้มีการปรับปรุงในปี ๑๙๙๓ และพิจารณาจากรายได้ของผู้กระทำความผิดโดยเฉลี่ย ซึ่งมีตัวอย่างของแนวทางการกำหนดโทษปรับไว้ ดังนี้

ลักษณะของความผิด	อัตราโทษปรับ
เมาสุราและไม่อาจครองสติได้	๙๐ ปอนด์
ขับรถโดยประมาท	๑๘๐ ปอนด์
ทำให้เสียทรัพย์	๒๗๐ ปอนด์
ลักทรัพย์ในร้านค้า	๒๗๐ ปอนด์
ไม่หยุดเพื่อรายงานเมื่อมีอุบัติเหตุ	๓๖๐ ปอนด์
ขับรถโดยไม่มีประกันภัย	๕๔๐ ปอนด์

1.1.2 โทษปรับในคดีที่พิจารณาแบบ Indictment โดยศาล Crown Court ตามกฎหมายศาล Crown Court มีอำนาจกำหนดโทษปรับได้โดยไม่มีอัตราโทษขั้นสูง (The Criminal Law Act ๑๙๙๗, section ๓๒(๑)) ต่อมาได้ให้อำนาจศาลตามกฎหมาย The Criminal Justice Act ๒๐๐๓⁶

มาตรา ๑๖๕ วิธีการลงโทษปรับ

๑. ศาลมีอำนาจในการกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิด รวมทั้งมาตรการบังคับเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอย่างอื่นด้วย
๒. เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการบังคับเกี่ยวกับทรัพย์สินอยู่แล้ว ศาลจะลงโทษปรับโดย (a) ปรับจำนวนน้อยกว่าอัตราที่กำหนดไว้ หรือ (b) ไม่ลงโทษปรับเลยก็ได้
๓. เมื่อผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกอยู่แล้ว ศาลจะลงโทษปรับน้อยกว่าอัตราที่กำหนดไว้เพียงใดก็ได้
4. ในการพิจารณาโทษปรับ จะไม่นำจำนวนวันต้องโทษมาพิจารณาร่วมด้วย

1.2 การบังคับโทษปรับ

เมื่อศาล Crown Court หรือ Magistrate Court ลงโทษปรับแล้ว โดยหลักผู้ต้องโทษปรับต้องนำเงินมาชำระต่อศาล โดยเงินสดหรือเช็ค อย่างไรก็ตามหากผู้กระทำความผิดเป็นเด็กอายุระหว่าง

⁶ แหล่งเดิม

๑๐ - ๑๕ ปี ศาลอาจสั่งให้บิดามารดาชำระค่าปรับแทนได้ หากไม่ได้ชำระต่อศาลในทันทีศาลมีดุลพินิจกำหนดเวลาให้ชำระค่าปรับได้ตามที่เห็นสมควร หากไม่ชำระค่าปรับเลย ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้บังคับค่าปรับจากทรัพย์สินอื่น หรืออาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ (ซึ่งต้องเป็นเพศเดียวกับผู้ต้องโทษปรับ) ค้นตัวผู้ต้องโทษปรับและหากพบเงินในตัวผู้นั้นก็ให้นำมาชำระค่าปรับได้ หรืออาจผ่อนชำระค่าปรับให้กับผู้ต้องโทษปรับได้ และหากบังคับโดยทางอื่นไม่ได้ก็อาจสั่งกักขังแทนค่าปรับแทน ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับ โดยทั่วไปศาลจะให้ผ่อนได้ภายใน ๑๒ เดือน แต่มีบางคดีที่ศาลอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับเกินกว่า ๑ ปีได้ แต่หากพิจารณาว่าจะให้ผ่อนได้นานถึง ๒ หรือ ๓ ปี จะต้องเป็นกรณีที่เป็นความผิดร้ายแรงซึ่งต้องโทษปรับเป็นจำนวนมาก⁷

ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่อาจชำระค่าปรับหรือผ่อนชำระค่าปรับ ศาลมีอำนาจสั่งจำคุกหรือกักขังได้ (PCC(S)A ๒๐๐๐ section ๑๓๙(๒)) ถ้าผู้นั้นมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี แต่ไม่เกิน ๒๐ ปี ศาลมีอำนาจใช้การกักขังแทนค่าปรับได้จะใช้โทษจำคุกไม่ได้

สำหรับหลักเกณฑ์การคำนวณจำนวนวันที่ทำงานหรือวันที่ถูกห้ามออกนอกสถานที่ที่จะเทียบกับจำนวนค่าปรับในอัตราเท่าใด กำหนดไว้ใน Schedule ๓๑ ดังนี้

โดยจำนวนวันที่ศาลจะสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรง ต้องไม่น้อยกว่า ๒๐ ชั่วโมงไม่เกินกำหนดดังนี้

จำนวนโทษปรับ	ชั่วโมงที่ทำงาน
ไม่เกิน ๒๐๐ ปอนด์	๔๐ ชั่วโมง
เกิน ๒๐๐ แต่ไม่เกิน ๕๐๐ ปอนด์	๖๐ ชั่วโมง
เกิน ๕๐๐ ปอนด์ขึ้นไป	๑๐๐ ชั่วโมง ⁸

๑.๓ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ในอังกฤษมีการใช้มาตรการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) กับผู้กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูและจิตใจของผู้กระทำความผิดโดยการกำหนดให้ทำงานบริการแก่สังคมและชุมชน ซึ่งอังกฤษเป็นประเทศแรกที่น่าเอารูปแบบการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมมาใช้ ทั้งนี้เพราะในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ รัฐสภาอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายให้อำนาจศาลใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดโดยสั่งให้ทำงานบริการแก่สังคมหรือชุมชน เหตุผลก็เนื่องมาจากในขณะนั้นอังกฤษและเวลส์ต้องเผชิญกับปัญหานักโทษล้นคุกจากการสำรวจข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย (Home Office)⁹ พบว่า ๑ ใน ๓ ของผู้ต้องขังบนเรือนจำเป็นผู้กระทำความผิดอาญาประเภทลหุโทษหรือความผิดเล็กน้อยที่ต้องรับโทษจำคุกในระยะสั้น

อย่างไรก็ตามเมื่อคำนึงถึงความเหมาะสมและผลกระทบจากการจำคุกระยะสั้นที่ไม่มีประสิทธิภาพในการที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีก กล่าวคือประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ต้องโทษจำคุกระยะสั้นที่เป็นผู้ใหญ่จะหวนกลับไปกระทำความผิดขึ้นอีกภายในระยะเวลาเพียง ๒ ปี

⁷ Martin Wasik (2001) Emmins on Sentencing P. 213 (อ้างถึงใน สกฤตรัตน์ ทิพย์บุญ ทรัพย์, 2552, หน้า 54 – 54).

⁸ แหล่งเดิม หน้า 98.

⁹ Home Office. The Home office Green Paper Punishment (1988).

หลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว ซึ่งรัฐเองก็ต้องสูญเสียงบประมาณไปเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะควบคุมคนเหล่านี้ไว้ในเรือนจำ ในที่สุดคณะกรรมการที่ปรึกษาระบบการลงโทษ (The Adversary Council on The Penal System) ได้พยายามหาทางเลือกอื่นที่เหมาะสมแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำและวิธีการหนึ่งก็คือการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (Community Service by Order) โดยเชื่อว่ามาตรการดังกล่าวจะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำได้ในที่สุด

มาตรการทำงานบริการสังคมในระยะแรกอังกฤษได้นำมาทดลองใช้ใน ๕ เขตพื้นที่ ได้แก่ เมืองลอนดอน (London) เมืองนอตติงแฮม (Nottinghamshire) เมืองเดอร์แฮม (Durham) เมืองเคนท์ (Kent) เมืองแลนคาสเชอร์ (Lancashire) เมื่อประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำจึงได้มีการขยายการบังคับใช้ไปสู่อื่นๆของอังกฤษ

"การทำงานบริการสังคม" หมายถึง การให้ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นบริการแก่สังคม ชุมชน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งเงื่อนไขการทำงานบริการสังคม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (rehabilitation) การทำงานที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมจะมีส่วนช่วยสร้างจิตสำนึกของผู้กระทำความผิดให้รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและทักษะในการทำงาน

๒. เพื่อชดใช้ความผิดที่ได้กระทำ (restitution) เป็นการชดใช้ความผิดที่เขาได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้บรรเทาความเสียหาย

๓. เพื่อเป็นการชดใช้ความเสียหาย (reparation)

๔. เพื่อเป็นการลงโทษ (punishment) ด้วยการจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคล เพื่อให้ใช้เวลาในการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิด

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำเอามาตรการบริการสังคมมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่สำคัญมีอยู่สองฉบับ คือ

๑. พระราชบัญญัติกำหนดอำนาจศาลอาญา ค.ศ. ๑๙๗๓ (The Power of Criminal Courts Act ๑๙๗๓) เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจศาลอาญาในการจัดให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลสั่งคุมประพฤติให้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณะประโยชน์ให้กับชุมชนหรือสังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน โดยมีหลักการสำคัญคือ

เมื่อบุคคลที่มีอายุ ๑๖ ปี หรือมากกว่า ๑๖ ปีถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญาก่อนที่ศาลจะทำคำพิพากษา ศาลจะให้จำเลยทำงานบริการสังคม ซึ่งเป็นคำสั่งให้จำเลยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ จำนวนชั่วโมงที่บุคคลจะต้องทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาลจะมีจำนวนชั่วโมงไม่น้อยกว่า ๔๐ ชั่วโมง และไม่เกิน ๒๔๐ ชั่วโมง

ศาลจะไม่ทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม เว้นแต่ศาลจะได้ไต่สวนและรับฟังความเห็นจากเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ (Probation officer) ว่าจำเลยเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่จะทำงานบริการสังคมภายใต้คำสั่งศาลได้ และศาลจะไม่ทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม เว้นแต่ ความจะปรากฏเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าจำเลยสามารถทำงานบริการสังคมภายใต้การสั่งการของเจ้าหน้าที่ โดยศาลจะกำหนดให้จำเลยทำงานบริการสังคมในบริการใกล้ที่พักอาศัยหรือใกล้ภูมิลำเนาของจำเลย

เมื่อศาลทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมในความผิดตั้งแต่ ๒ ฐานความผิดขึ้นไป ซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจริงในฐานความผิดที่ฟ้องต่อศาล ศาลอาจกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานให้จำเลยโดยชั่วโมงที่ให้จำเลยทำงานจะต้องสอดคล้องกับคำสั่งศาลและจำนวนชั่วโมงทำงานบริการสังคมที่ศาลสั่ง เมื่อรวมกันแล้วจะต้องไม่เกิน ๒๔๐ ชั่วโมง

ก่อนที่ศาลจะทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม ศาลต้องอธิบายให้จำเลยฟังในเรื่องดังต่อไปนี้

(ก) วัตถุประสงค์และผลของคำสั่งโดยเฉพาะสิ่งที่ต้องทำตามคำสั่ง

(ข) ผลที่จะเกิดขึ้นเมื่อจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล และศาลมีอำนาจในการตรวจสอบคำสั่งว่าจำเลยได้ปฏิบัติตามคำสั่งหรือไม่หรือเจ้าหน้าที่ดูแลการทำงานของจำเลยหรือไม่

งานที่กำหนดให้จำเลยทำงานเพื่อบริการสังคมจะต้องเป็นงานที่ทำเสร็จภายในระยะเวลา ๑๒ เดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งและคำสั่งดังกล่าวจะมีผลบังคับจนกว่าจำเลยได้ทำงานบริการสังคมจนครบตามที่ศาลกำหนด เว้นแต่จะมีการยกเลิกคำสั่งศาล และคำสั่งทำงานบริการสังคมต้องไม่ขัดกับหลักของศาสนาและไม่ขัดกับเวลาทำงานปกติที่จำเลยทำงานหรือไปโรงเรียนหรืออยู่สถาบันการศึกษา

๒. พระราชบัญญัติการบริหารงานกระบวนการยุติธรรม ค.ศ. ๑๙๗๒ (Criminal Justice Act ๑๙๗๒) เป็นกฎหมายที่วางแนวปฏิบัติสำหรับศาลและกระทรวงมหาดไทย (Home Office)

สำหรับระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานภายใต้โครงการบริการสังคมผู้รับผิดชอบคือ "Secretary of State" โดยจะมีอำนาจตราพระราชกำหนด กฎ และระเบียบ สำหรับการบริหารปฏิบัติงานและจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคม ส่วนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาผู้ที่มีสิทธิได้รับเลือกให้ทำงานบริการสังคมนั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติกำหนดอำนาจศาลอาญามาตรา ๑๔(๑) คือ

(ก) จะต้องเป็นผู้กระทำความผิดที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๗ ปีบริบูรณ์ ต้องคำพิพากษาของศาลให้ลงโทษจำคุก แต่ศาลรอการกำหนดโทษ และศาลเห็นสมควรให้จำเลยทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุก

(ข) ต้องสอบถามความยินยอมจากผู้กระทำความผิด

ในการใช้มาตรการทำงานบริการสังคมของอังกฤษนั้นต้องเป็นคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยและเป็นโทษจำคุกในคดีเล็กน้อย (Minor Offences) ทั้งนี้ ศาลจะสั่งให้คุมประพฤติจำเลยด้วยหรือไม่ก็ได้ ศาลจะนำวิธีการทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุกมาใช้ได้โดยไม่ผูกติดกับเงื่อนไขการคุมความประพฤติ กล่าวคือศาลอาจจะสั่งให้ทำงานบริการสังคมได้เลย หรืออาจสั่งให้คุมประพฤติจำเลยโดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขการลงโทษด้วยการทำงานบริการสังคมควบคู่ไปด้วยถือว่าเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมความประพฤติก็ได้

เดิมการทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาลจะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลย ต่อมาหลักความยินยอมดังกล่าวได้ถูกยกเลิกโดย The Crime (sentence) Act ๑๙๙๗ section ๓๘(๒)(b) ทำให้ในปัจจุบันศาลไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยในการทำคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมและไม่ว่าศาลใดจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งศาล

จะดำเนินการโดยศาล Magistrate ที่จำเลยมีภูมิลำเนา และจำเลยมีหน้าที่ต้องทำงานบริการสังคมในเมืองที่จำเลยมีภูมิลำเนา ถ้าจำเลยได้รับคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมแล้วละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล พนักงานคุมประพฤติจะรายงานศาลทราบ เพื่อให้ศาลออกหมายเรียกผู้กระทำความผิดมาชี้แจงต่อศาล¹⁰

โทษปรับ หรือโทษที่ให้ชดใช้ค่าเสียหาย หรือริบทรัพย์สิน กฎหมายอังกฤษ มีแนวโน้มที่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับและมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับ จากเดิมที่ให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นการให้ทำงานบริการสังคม หรือทำงานแทน ซึ่งทำให้ไม่ต้องถูกจำคุกเพราะเหตุไม่มีเงินเสียค่าปรับ ส่วนการกำหนดโทษปรับที่ไม่ใช่โทษปรับที่กำหนดไว้เป็นระวางโทษปรับในความผิด summary ศาลมีอำนาจกำหนดโทษปรับโดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดประกอบ แต่ไม่ถึงขั้นปรับ แบบ day fine ซึ่งใช้ในกฎหมายเยอรมัน

๑.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับที่ใช้ในอังกฤษ ก็คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (community order) ซึ่งถือเป็นมาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับและถือเป็นมาตรการทางสังคมประการหนึ่ง ซึ่งอังกฤษนำมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำความผิดโดยการที่ผู้กระทำความผิดทำงานบริการแก่สังคมและชุมชนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งปัจจุบันกฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับและมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับมาเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม โดยศาลสามารถสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยอีกและไม่ว่าศาลใดจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม กระบวนการบังคับตามคำสั่งศาลจะดำเนินการโดยศาลแขวงที่จำเลยมีภูมิลำเนาและจำเลยก็มีหน้าที่ทำงานบริการสังคมในเมืองที่จำเลยมีภูมิลำเนา ถ้าบุคคลได้รับคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมแล้ว ละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล เจ้าหน้าที่คุมประพฤติจะส่งข้อมูลของบุคคลดังกล่าว ไปยังศาลแขวงที่มีเขตอำนาจเหนือบุคคลนั้น เพื่อให้ศาลออกหมายเรียกผู้กระทำความผิดมาชี้แจงต่อศาล เมื่อผู้กระทำความผิดมาศาล ศาลจะถามว่าเขาจะทำตามหรือปฏิเสธไม่ทำตามคำสั่งศาล ถ้าผู้กระทำความผิดปฏิเสธข้อกล่าวหา ศาลทำได้เพียงตัดสินว่าบุคคลนั้นละเมิดต่อศาล

สำหรับการกำหนดประเภทของงานที่ถือเป็นงานบริการสังคมนั้น ศาลจะกำหนดโดยคำนึงถึงสถานภาพ การทำงาน ความถนัด ประสบการณ์ คุณสมบัติ และความสนใจ ซึ่งมักจะเป็นการทำงานร่วมกันกับส่วนสังคมสงเคราะห์ และในคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม ศาลมักจะกำหนดเขตพื้นที่ทำงานบริการสังคมในเขตที่อยู่อาศัยหรือคาดว่าจะอาศัย และส่งสำเนาคำสั่งศาลให้พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบคำสั่งศาล ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดมีหน้าที่รายงานการทำงานให้พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบเกี่ยวกับระยะเวลาการทำงาน สถานที่ทำงาน การทำงาน และหากย้ายที่อยู่จะต้องแจ้งให้พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบทันทีเช่นกัน เพื่อความสะดวกในการติดตามผลของการทำงานบริการสังคม อย่างไรก็ตาม หากสามารถ

¹⁰ กรกฎ ทองชะโฮค. (2547). การใช้มาตรการอื่นก่อนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ : หน้า 41

แสดงให้เห็นและไว้วางใจได้ว่าสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง ศาลก็อาจพิจารณาให้ทำงานตามความเหมาะสมได้

๒ สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศที่มีการบังคับใช้โทษปรับทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาของศาล (Pre-Sentence) และหลังการพิจารณาของศาล (Post - Sentenced) และภายใต้ชั้นก่อนการพิจารณาของศาล แบ่งออกเป็นการลงโทษปรับก่อนคดีขึ้นสู่ศาล (Pre - Court Fine) และการลงโทษปรับระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล และมาตรการโทษปรับของสหรัฐอเมริกาคือว่าเป็นวิธีการลงโทษที่มีประโยชน์ เนื่องจากการลดปริมาณคดีในชั้นศาลและลดจำนวนผู้ต้องขังที่เข้าทัณฑสถานของรัฐได้ และสามารถลดความแออัดของเรือนจำของรัฐได้มาก โดยส่วนใหญ่โทษปรับในสหรัฐอเมริกาก็จะบังคับใช้กับฐานความผิดที่ถือว่าเป็นความผิดเล็กน้อย (Misdemeanors) และความผิดที่เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจ (Economic Crimes) เช่น ความผิดเกี่ยวกับ Antitrust ส่วนในความผิดที่เป็นอาชญากรรมระดับปานกลาง (Felony) กับอาชญากรรมอุกฉกรรจ์ (Treasons) นั้นพบว่าไม่นิยมบังคับใช้โทษปรับ แต่จะใช้โทษอย่างอื่น เช่น ประหารชีวิต (Capital Punishment) จำคุก (Imprisonment) หรือกักขัง (Incarceration) มากกว่า

๒.๑ การกำหนดโทษปรับ

การบังคับใช้โทษของสหรัฐอเมริกายู่ภายใต้กฎหมายสหรัฐ คือ US Code Title ๑๘ ในส่วนของ Sentence โดยหลักทั่วไปในการบังคับใช้ตาม US Code นั้น จะใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดกฎหมายสหรัฐเว้นแต่การกระทำความผิดที่อยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice) และกรณีการกระทำของรัฐสภาที่ใช้บังคับเฉพาะแต่ใน District of Columbia ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹¹ โดยได้แยกการกำหนดโทษออกเป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ซึ่งโทษปรับและคุมประพฤติเป็นโทษที่ลงได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ส่วนโทษจำคุกลงได้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น

ทั้งนี้ การกำหนดโทษปรับในสหรัฐอเมริกาก็ใช้รูปแบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) เนื่องจากตาม US Code Title ๑๘ ได้กำหนดอัตราค่าปรับในความผิดต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ศาลได้พิจารณากำหนดโทษปรับได้ไม่เกินกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งศาลจะพิจารณากำหนดจำนวนค่าปรับ เวลาชำระค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังนี้¹²

๑. รายได้ ความสามารถในการหารายได้ และแหล่งเงินได้ของจำเลย

๒. ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย บุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงินหรือบุคคลอื่นใด (รวมทั้งรัฐ) ที่ต้องรับผิดชอบต่อสวัสดิการของบุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงิน รวมทั้งภาระที่เกิดจากการลงโทษที่เป็นทางเลือกอื่น

¹¹ 18 U.S.C. Section 3551 (a) In General.

¹² US Code lctte 18 Section 3572.

- ๓. การสูญเสียทางการเงินที่เกิดจากผู้อื่นอันเนื่องมาจากความผิดนั้น
- ๔. มีการออกคำสั่งให้คืนทรัพย์สิน หรือมีการคืนทรัพย์สินหรือไม่ รวมทั้งจำนวนทรัพย์สินที่คืนด้วย
- ๕. ความจำเป็นในการยึดคืนทรัพย์สินที่จำเลยได้มาจากการกระทำความผิดนั้น
- ๖. ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะรัฐจะต้องเสียไป (พิจารณาประกอบกับการลงโทษจำคุก การปล่อยตัว และการคุมประพฤติ)
- ๗. จำเลยสามารถผลักภาระเรื่องค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้บริโภครหรือบุคคลอื่นใดได้หรือไม่
- ๘. หากจำเลยเป็นนิติบุคคลต้องพิจารณาถึงขนาดของนิติบุคคลและมาตรการที่ออกโดยนิติบุคคลเพื่อลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ กรรมการลูกจ้าง หรือตัวแทนของนิติบุคคลที่รับผิดชอบต่อความผิดนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นขึ้นอีก

๒.2 การบังคับโทษปรับ

สำหรับการลงโทษปรับบุคคลธรรมดา นั้น จะมีตารางกำหนดโทษปรับ (Fine Table) ตามระดับความร้ายแรงของความผิด โดยจำแนกออกเป็นชั้นของโทษปรับทั้งสิ้น ๑๖ ชั้น ดังนี้¹³

1. ระดับ ๓ ลงมา	ขั้นต่ำ \$ ๑๐๐	ชั้นสูง \$ ๕,๐๐๐
2. ระดับ ๔-๕	ขั้นต่ำ \$ ๒๕๐	ชั้นสูง \$ ๕,๐๐๐
๓. ระดับ ๖-๗	ขั้นต่ำ \$ ๕๐๐	ชั้นสูง \$ ๕,๐๐๐
๔. ระดับ ๘-๙	ขั้นต่ำ \$ ๑,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๑๐,๐๐๐
๕. ระดับ ๑๐-๑๑	ขั้นต่ำ \$ ๒,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๒๐,๐๐๐
๖. ระดับ ๑๒-๑๓	ขั้นต่ำ \$ ๓,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๓๐,๐๐๐
๗. ระดับ ๑๔-๑๕	ขั้นต่ำ \$ ๔,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๔๐,๐๐๐
๘. ระดับ ๑๖-๑๗	ขั้นต่ำ \$ ๕,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๕๐,๐๐๐
๙. ระดับ ๑๘-๑๙	ขั้นต่ำ \$ ๖,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๖๐,๐๐๐
๑๐. ระดับ ๒๐-๒๒	ขั้นต่ำ \$ ๗,๕๐๐	ชั้นสูง \$ ๗๕,๐๐๐
๑๑. ระดับ ๒๓-๒๕	ขั้นต่ำ \$ ๑๐,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๑๐๐,๐๐๐
๑๒. ระดับ ๒๖-๒๘	ขั้นต่ำ \$ ๑๒,๕๐๐	ชั้นสูง \$ ๑๒๕,๐๐๐
๑๓. ระดับ ๒๙-๓๑	ขั้นต่ำ \$ ๑๕,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๑๕๐,๐๐๐
๑๔. ระดับ ๓๒-๓๔	ขั้นต่ำ \$ ๑๗,๕๐๐	ชั้นสูง \$ ๑๗๕,๐๐๐
๑๕. ระดับ ๓๕-๓๗	ขั้นต่ำ \$ ๒๐,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๒๐๐,๐๐๐
๑๖. ระดับ ๓๘ ขึ้นไป	ขั้นต่ำ \$ ๒๕,๐๐๐	ชั้นสูง \$ ๒๕๐,๐๐๐

¹³ United States Sentencing Commission Guidelines Manual. (November 2001) P.360 (อ้างอิงใน ณรงค์ ใจหาญ และคณะ 2549. หน้า 124 – 125).

จะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกามีหลักเกณฑ์ในการบังคับใช้โทษปรับตามที่กำหนดใน Model Penal Code ซึ่งบัญญัติโดยสถาบันกฎหมายอเมริกา (The American Law Institute) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การลงโทษปรับที่เหมาะสม จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมและพฤติการณ์ของอาชญากรรม ตลอดจนประวัติและลักษณะนิสัยของจำเลยประกอบด้วย เพื่อบ่งชี้ว่าการลงโทษปรับมีประสิทธิผลเพียงพอต่อการป้องกันภัยที่จะเกิดขึ้นในสังคมได้เพียงใด

๒. การลงโทษปรับเพิ่มเติมโดยควบคู่ไปกับการลงโทษจำคุกหรือการคุมประพฤติ เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยมีเจตนามุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินจากการประกอบอาชญากรรมนั้น หรือเป็นกรณีที่ศาลมุ่งประสงค์จะใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อปราบปรามหรือยับยั้งอาชญากรรมและแก้ไขที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง

๓. การลงโทษปรับจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลยและโทษปรับนั้นจะต้องไม่เป็นการปิดกั้นจำเลยจากการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

๔. การกำหนดจำนวนเงินค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับ ศาลจะต้องคำนึงถึงฐานะและความเป็นอยู่ของจำเลยประกอบด้วย

๕. รัฐจะต้องให้ประโยชน์แก่จำเลยผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่จะชำระค่าปรับ โดยการผ่อนปรนกฎระเบียบบางข้อ และลงโทษผู้ตั้งใจไม่ชำระค่าปรับอย่างเด็ดขาด

๒.3 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ในสหรัฐอเมริกา นอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่และใช้อย่างแพร่หลาย ที่เรียกว่า "โทษระดับกลาง" (Intermediate Punishment) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.3.1 การคุมประพฤติแบบเข้ม (Intensive Supervision Probation: ISP)

เป็นมาตรการที่พัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ ๘๐ โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่จะเสริมสร้างการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและความปลอดภัยสาธารณะ ด้วยการให้มีการติดต่อพบปะกันระหว่างพนักงานคุมประพฤติกับผู้ถูกคุมประพฤติ แต่วัตถุประสงค์ของโปรแกรมในปัจจุบันมุ่งลดต้นทุนและแก้ปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมในแง่ที่ว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกจำคุก จึงยังมีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีโอกาสทำงานและไม่ถูกตราหน้าจากสังคม แต่ผู้กระทำความผิดก็ยังถือว่าถูกข่มขู่ยับยั้งไม่ให้กระทำความผิดอีก เพราะต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่¹⁴

๒.3.2 การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว (Shock Probation, Shock Incarceration) และการใช้ค่ายทหาร (Boot Camps)

¹⁴ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. (1999). Community-based Corrections. pp.256 - 260 (อ้างถึงในสกุลรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์, 2552 หน้า 64 - 65).

การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว หมายถึง การจำคุกในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก่อนที่จะมีการคุมประพฤติ โดยหวังว่าประสบการณ์จากการถูกจำคุกจะช่วยข่มขู่ยับยั้งไม่ให้เกิดซ้ำอีกในอนาคต ซึ่งมีหลายรูปแบบและมีหลายชื่อ เช่น การลงโทษแบบแยกส่วน (Split Sentence) การใช้ค่ายทหาร เป็นต้น กลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนผู้กระทำผิดที่ไม่มีประวัติการถูกจำคุกมาก่อน ส่วน Shock Probation คือ การลงโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้น (the shock) หลังจากนั้นปล่อยตัวแล้วส่งไปคุมประพฤติ สำหรับ Boot Camps คือ การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่คุมขังและถูกฝึกวินัยในลักษณะของทหารในช่วงเวลาหนึ่งประมาณ ๙๐-๑๒๐ วัน หลังจากนั้นจะถูกปล่อยตัวออกมาโดยมีการคุมประพฤติ¹⁵

2.3.3 การกักขังในบ้าน (House Arrest)

การกักขังในบ้าน เป็นวิธีการระบายนความแออดในเรือนจำ วิธีปฏิบัติของมาตรการนี้อาจแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้าน ในช่วงเวลาที่กำหนดซึ่งอาจเป็นตลอด ๒๔ ชั่วโมงหรือเฉพาะเวลากลางคืน บางรัฐอาจกำหนดให้ต้องรวมในโปรแกรมพิเศษอื่นๆ เช่น ให้มีงานทำ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฝึกทักษะชีวิตอื่นๆ ทำงานบริการสังคม ทั้งนี้จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสอดส่อง เช่น ใน Florida กำหนดว่าเจ้าหน้าที่จะไปพบเดือนละอย่างน้อย ๒๘ ครั้ง ถ้าไปแล้วไม่พบผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่จะรายงานต่อศาล¹⁶

2.3.4 การสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring)

เป็นเทคโนโลยีที่นำมาใช้ได้ตั้งแต่ในช่วงการประกันตัวก่อนฟ้องจนถึงการพักการลงโทษ โดยใช้ร่วมกับการกักขังในบ้านและใช้แพร่หลายในหลายมลรัฐ ซึ่งระบบประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ควบคุมและอุปกรณ์ส่งสัญญาณซึ่งติดตั้งไว้ที่ตัวผู้กระทำความผิด (ข้อมือ/ข้อเท้า) โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกมีการโต้แย้งว่าวิธีการนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ศาลได้วินิจฉัยแล้วว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีการใช้มากขึ้น¹⁷

2.3.5 การชดเชยความเสียหาย (Restitution)

หมายถึงการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายหรือราคาทรัพย์สินที่เสียหายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นโทษระดับกลางที่ใช้กันแพร่หลาย เพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงออกซึ่งความสำนึกผิด มักจะใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ หรือใช้เป็นมาตรการการกลั่นกรองคดี (Diversion) วิธีการนี้มีประโยชน์หลายประการ กล่าวคือมีความรุนแรงน้อย มีมนุษยธรรม ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นประโยชน์ต่อระบบ ช่วยลดความต้องการการกักขังของผู้เสียหายและผู้เสียหายได้รับการเยียวยา¹⁸

2.3.6 การทำงานบริการสังคม (Community Service)

เป็นการชดเชยความเสียหายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Restitution) กล่าวคือให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดให้สังคมด้วยการทำงานให้หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยไม่รับค่าตอบแทน โทษระดับกลางรูปแบบนี้มีลักษณะทั้งในเชิงลงโทษและ

¹⁵ แหล่งเดิม.

¹⁶ แหล่งเดิม.

¹⁷ แหล่งเดิม.

¹⁸ แหล่งเดิม.

แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ลักษณะในเชิงลงโทษคือเป็นการจำกัดเวลาและเสรีภาพของผู้กระทำผิดไว้ จนกว่าจะทำงานเสร็จ ส่วนลักษณะของการแก้ไขฟื้นฟูคือเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ สร้างความเคารพตนเอง ลดความแปลกแยกจากสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วสังคมจะได้รับประโยชน์ ด้วยวิธีการนี้ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำผิดที่ยากจนหรือที่มีฐานะร่ำรวยมากจนกระทั่งการกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด¹⁹

2.3.7 บ้านกึ่งวิถี (Half - Way House) และศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Diversion Center)

บางครั้งเรียกว่าศูนย์แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนหรือศูนย์กักขังในชุมชน หมายถึง สถานที่ที่ใช้ควบคุมผู้ถูกคุมประพฤติหรือพักการลงโทษ โดยมีลักษณะเป็นที่พัก ผู้กระทำผิดจะออกไปเฉพาะเวลาทำงาน เรียนหรือกิจกรรมอื่น ระหว่างที่อยู่ในสถานที่ก็จะต้องทำงาน ทำงานบริการสังคมหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่กำหนด

มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา กำหนดไว้ในรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act ๑๙๘๔) การนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจเนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงาน ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำ ความผิดแต่ละราย เพราะฉะนั้น ในคดีที่ศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้วหากพิจารณาได้ว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ ศาลจะไม่ใช้ทางเลือกให้ทำงานบริการสังคม แต่หากศาลพิจารณาแล้ว เห็นว่าการลงโทษด้วยเงินไม่มีผลเป็นการลงโทษก็สามารถให้ทำงานบริการสังคมได้เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหาย และการทำงานบริการสังคมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ อย่างไรก็ตาม ในสหรัฐอเมริกามาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มิใช่เป็นเพียงมาตรการแทนโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นมาตรการบังคับซึ่งกำหนดเป็นโทษควบคู่ไปกับการลงโทษปรับหรือทำงานบริการสังคมหรือลงโทษปรับอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ด้วย

ในสหรัฐอเมริกาหลังจากศาลได้ทำคำพิพากษาไปแล้วเป็นระยะไม่เกิน ๑๐ วัน ศาลจะต้องส่งสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งทำหน้าที่เก็บเงินค่าปรับโดยพนักงานอัยการ (The Attorney General) รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าปรับที่ค้างชำระหรือค่าสินไหมทดแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เสียหายตามที่ปรากฏในสำเนาคำพิพากษา

มาตรการทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษปรับซึ่งเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับในกฎหมายสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดไว้ในรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act of ๑๙๘๔) สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขการทำงานบริการสังคมได้ในความผิดฐานใดบ้าง นอกจากนี้ ยังกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับไว้ด้วย ศาลมีอำนาจสั่งเงื่อนไขให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุกได้และรูปแบบการทำงานบริการสังคมยังได้ถูกพัฒนาให้ใช้แทนโทษปรับได้ด้วย ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติ ๑๘ U.S.C. มาตรา ๓๕๖๓ (a)(๒) กำหนดให้ศาลสามารถ

¹⁹ แหล่งเดิม.

กำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติอย่างน้อย ๑ ใน ๓ ดังต่อไปนี้คือ ชำระค่าปรับ (fine) การทำงานชดใช้ความผิด (Restitution) หรือการทำงานบริการสังคม (Community Service) แต่อย่างไรก็ตามที่ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่กำหนดเงื่อนไข โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นกรณีๆ ไป

๒.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในสหรัฐอเมริกา คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานชดใช้ความผิด (Restitution) หรือการทำงานบริการสังคม (Community Service) ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติ ๑๘ U.S.C. มาตรา ๓๕๖๓ (a)(๒) ทั้งนี้ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่กำหนดเงื่อนไข โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นกรณีๆ ไป ซึ่งการทำงานบริการสังคมโดยทั่วไปจะเป็นการให้บริการสาธารณะในองค์กรที่ไม่มีการแสวงหารายได้และมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การล้างถังขยะข้างถนน การบำรุงรักษาสนามหญ้าของหน่วยงานราชการ การซ่อมแซมบ้านพักสาธารณะและการทำงานเป็นอาสาสมัครในโรงพยาบาล เป็นต้น

ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

สำหรับการบังคับใช้โทษปรับและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในกลุ่มประเทศในระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) จะแบ่งศึกษาออกเป็น ๒ ประเทศ คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยแต่ละประเทศผู้เขียนจะแยกทำการศึกษาออกเป็นการกำหนดโทษปรับ การบังคับโทษปรับการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

๑. สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ลำดับชั้นของโทษในกฎหมายฝรั่งเศส (L'échelle des peines) อัตราโทษที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสนั้น มีความสัมพันธ์กับการแบ่งประเภทความผิดอย่างชัดเจน ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีการแบ่งประเภทความผิดอาญาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นระบบเรียกว่า การแบ่งประเภทความผิดแบบไตรภาค (Tripartite Classification) โดยแบ่งประเภทความผิดออกเป็นกลุ่ม ๓ กลุ่มใหญ่ด้วยกัน ต่างกับระบบการแบ่งประเภทความผิดของประเทศส่วนใหญ่ที่แบ่งประเภทความผิดแบบทวิภาค (Bipartite Classification)

ประเภทความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสแบ่งออกเป็นไตรภาค ดังนี้

๑. ความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les crimes)
๒. ความผิดมิชฌิมโทษ (Les délits)
๓. ความผิดลหุโทษ (Les contraventions)

ซึ่งการแบ่งกลุ่มประเภทความผิดแบบไตรภาคดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษากฎหมายอาญาฝรั่งเศสสามารถทราบทันทีที่ดูอัตราโทษสำหรับความผิดฐานใดฐานหนึ่งว่า ความผิดฐานนั้นจะจัดอยู่ในกลุ่มประเภทความผิดอุกฤษฏ์โทษ มิชฌิมโทษ หรือลหุโทษ และสามารถทราบได้ทันทีว่าการ

ดำเนินคดีดังกล่าวจะเริ่มต้นที่ใคร และมีกระบวนการดำเนินคดีอย่างไร ศาลไหนเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้นๆ และมีกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอย่างไร

สำหรับโทษปรับนั้นถือเป็นโทษหลักหนึ่งที่สามารถใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษและความผิดมิชฌิมโทษที่เป็นบุคคลธรรมดาได้ ซึ่งโทษปรับอาจใช้เป็นโทษแทนที่โทษจำคุกได้ในกรณีที่ความผิดที่กระทำลงเป็นความผิดเล็กน้อย เนื่องจากการลงโทษจำคุกกระยะสั้นจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้นโทษปรับจึงเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่งสำหรับโทษจำคุก

ส่วนความผิดอุกฤษฏ์โทษเป็นความผิดที่ได้กำหนดขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความมีวินัยของส่วนรวม ซึ่งส่วนมากมักเป็นความผิดที่มีลักษณะไม่ร้ายแรงและเป็นความผิดที่เกิดจากข้อห้าม (Mala Prohibita) โดยโทษสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษมี ๒ ประเภท คือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ

๑.๑ การกำหนดโทษปรับ

การลงโทษปรับ (L'Amende) คือ การที่รัฐบังคับให้มีการลงโทษโดยการชำระค่าปรับให้แก่รัฐและการลงโทษปรับไม่เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเสื่อมเสียเหมือนโทษจำคุก และสามารถที่จะชงผู้กระทำความผิดได้ถ้ามีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม โทษปรับจึงเป็นโทษที่สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์มากกว่าให้โทษ นอกจากนี้โทษปรับอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะของความผิด อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายสำหรับรัฐ ทำให้รัฐไม่ต้องเสียรายได้ของแผ่นดินไปใช้ในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย²⁰ ในฝรั่งเศสโทษปรับมีกำหนดไว้ในความผิดแต่ละประเภทดังนี้

1.1.1 โทษปรับสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส (French Penal Code) มาตรา ๑๓๑-๒ บัญญัติไว้ว่า แม้ศาลจะลงโทษจำคุกและกักขังสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษแล้ว ก็ไม่ห้ามในการลงโทษปรับหรือโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๑²¹

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา ๑๓๑-๑ นั้น บัญญัติไว้แต่โทษจำคุกสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษไม่ได้กล่าวถึงโทษปรับเลย ต่างกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๑-๓ โทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดมิชฌิมโทษ มีทั้งโทษปรับและโทษแทนที่หรือโทษเสริมอื่นๆด้วย นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติซึ่งกำหนดความผิดอุกฤษฏ์โทษและกำหนดโทษไว้แต่เพียงโทษจำคุกโดยไม่กำหนดโทษปรับไว้ด้วย

1.1.2 โทษปรับสำหรับความผิดมิชฌิมโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๑-๓ กำหนดประเภทของโทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา ดังนี้²²

²⁰ เชษฐภักดิ์ พรหมชนะ: เล่มเดิม. หน้า 58 - 59

²¹ Article 131 – 2 The penalties of criminal imprisonment or criminal detention do not preclude the imposition of a fine and of one or more of the additional penalties sit out under article 131.

- (๑) โทษจำคุก
- (๒) โทษปรับ
- (๓) โทษปรับรายวัน
- (๔) โทษการทำงานบริการสาธารณะ
- (๕) โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๑-๖
- (๖) โทษเสริมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๑

จะเห็นได้ว่า ความผิดมีขมิโทษจะมีโทษหลักคือ โทษจำคุกและโทษปรับตาม (๑) และ (๒) ส่วนโทษตาม (๓) - (๕) เป็นโทษทางเลือก (Les Peines alternatives) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าโทษแทนที่ (Les peines de substitution) และโทษใน (๖) เป็นโทษเสริม (Les peines complémentaires)

การกำหนดชั้นของโทษปรับสำหรับความผิดมีขมิโทษ (L'échelle de l'amende) โทษปรับถือเป็นโทษหลักโทษหนึ่งที่สามารถใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดมีขมิโทษที่เป็นบุคคลธรรมดาได้แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลนั้น โทษปรับเป็นโทษหลักประเภทเดียวที่สามารถลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลได้

โดยหลักทั่วไปการกำหนดชั้นของโทษปรับนั้นจะมีความสัมพันธ์เป็นสัดส่วนกับโทษจำคุก กล่าวคือ หากโทษจำคุกสูง โทษปรับก็จะสูงด้วย ถ้าหากโทษดังกล่าวกำหนดไว้สำหรับความผิดที่อยู่ในหมวดเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งความสัมพันธ์ที่เป็นสัดส่วนระหว่างโทษจำคุกกับโทษปรับดังกล่าวอาจไม่สามารถนำมาเป็นเกณฑ์กำหนดอัตราโทษสำหรับความผิดบางฐานได้ หากปรากฏว่าความผิดเหล่านั้นต้องการเน้นให้โทษปรับเป็นโทษที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

1.1.๓ โทษปรับสำหรับความผิดลหุโทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสกำหนดโทษสำหรับความผิดลหุโทษไว้ ๒ ประการคือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ สำหรับโทษปรับนั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๑ - ๓๓²³ ซึ่งกำหนดจำนวนเงินค่าปรับของโทษปรับตามลำดับชั้นไว้เป็นเงินสกุลยูโรโดยแบ่งออกเป็น ๕ ระดับดังนี้

- (๑) ปรับไม่เกิน ๓๘ ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ ๑
- (๒) ปรับไม่เกิน ๑๕๐ ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ ๒
- (๓) ปรับไม่เกิน ๔๕๐ ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ ๓
- (๔) ปรับไม่เกิน ๗๕๐ ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ ๔
- (๕) ปรับไม่เกิน ๑,๕๐๐ ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ ๕ ในกรณีที่เป็นกรณที่เป็นการกระทำความผิดซ้ำและมีกฎหมายกำหนดไว้ให้เพิ่มอัตราโทษสูงสุดเป็น ๓,๐๐๐ ยูโร

²² Article 131 – 133 the penalties incurred by natural persons for the commission of misdemeanors.

²³ Article 131 - 133 Mandatory closure of an establishment entails the prohibition to encise on such promise the activity that occasional the commission of the offence.

อย่างไรก็ตามมาตรา ๑๓๑ บัญญัติห้ามการลงโทษปรับพร้อมกับโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๑ แต่ไม่ห้ามการลงโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๓๑ และ ๑๓๑²⁴

สำหรับรูปแบบในการกำหนดโทษปรับจะพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละและนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ โดยวิธีในการดำเนินการดังกล่าวอาจจะเป็นไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การต้องโทษปรับร้อยละ ๕ ของเงินเดือน เป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายเดือน หรือการต้องโทษปรับร้อยละ ๒๐ ของรายได้ประจำปี เป็นระยะเวลา ๕ ปี ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายปี กรณีเช่นนี้ก็จะสามารถทำได้และประโยชน์ด้านหนึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือการล้มละลายซึ่งจะทำให้การปรับสามารถตกลงเป็นพับได้ แม้ว่าโทษปรับสามารถที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมได้ อย่างไรก็ตามโทษปรับก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้กับความผิดบางกรณี โดยเฉพาะเรื่องความผิดที่มีความรุนแรง ในกรณีที่โทษปรับเป็นการลงโทษเพียงอย่างเดียวที่จะกำหนดได้สำหรับความผิดนั้น เช่น การละเมิดโดยการใช้ความรุนแรงโดยเจตนาต่อบุคคล²⁵ แต่ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลนั้น ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๑-1๓๘ ได้กำหนดอัตราโทษปรับไว้สูงถึง ๕ เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดาและการกำหนดโทษอยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาซึ่งสามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานะทางการเงินของนิติบุคคลผู้กระทำความผิดได้²⁶

๑.2 การกำหนดโทษปรับ

หากผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษาของศาล กฎหมายได้กำหนดมาตรการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกาย (la contrainte par corps) ของผู้ต้องโทษปรับได้มาตรการดังกล่าวคือการจำกัดเสรีภาพของจำเลยเป็นเวลาตั้งแต่ ๕ วัน ถึง ๔ เดือน ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวขึ้นอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับที่จำเลยไม่ชำระตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๕๐ ดังนี้²⁷

- ๑) ๕ วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนตั้งแต่ ๑๕๐ ยูโร แต่ไม่เกิน ๔๕๐ ยูโร
- ๒) ๑๐ วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า ๔๕๐ ยูโร แต่ไม่เกิน ๑,๕๐๐ ยูโร
- ๓) ๒๐ วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า ๑,๕๐๐ ยูโร แต่ไม่เกิน ๓,๐๐๐ ยูโร

²⁴ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ: เล่มเดิม. หน้า 176

²⁵ Michele – Lawe Rassat. (อ้างถึงใน เศรษฐภัทร พรหมชนะ, 2547, หน้า 60).

²⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ : เล่มเดิม. หน้า 184.

²⁷ แหล่งเดิม หน้า 169 - 170.

๔) ๑ เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า ๓,๐๐๐ ยูโร แต่ไม่เกิน ๖,๐๐๐ ยูโร

๕) ๒ เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า ๖,๐๐๐ ยูโร แต่ไม่เกิน ๑๒,๐๐๐ ยูโร

๖) ๔ เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า ๑๒,๐๐๐ ยูโร

การบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีไม่ชำระโทษปรับนี้ ไม่สามารถกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้²⁸

๑. เป็นความผิดทางการเมือง

๒. เป็นความผิดเกี่ยวกับการพิมพ์ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๗๔๙)

๓. หากผู้ต้องโทษเป็นผู้เยาว์หรือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่หกสิบปีขึ้นไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๗๕๑)

๔. หากผู้ต้องโทษอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๗๕๒)

๕. หากเป็นการบังคับเอา กับสามีภริยาในขณะเดียวกัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๗๕๓)

๖. ผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้

แม้ว่าการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีผู้ต้องโทษปรับไม่สามารถชำระโทษปรับได้นี้จะเป็นมาตรการที่มีลักษณะทางอาญา แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษ ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า มาตรการดังกล่าวมีฐานะเป็นมาตรการบังคับเอา กับโทษทางทรัพย์สินแต่ไม่ใช่โทษ (คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญา เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๖ เลขที่ ๓๒๘)²⁹

๑.๓ การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ

ในฝรั่งเศสนอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่ ที่เรียกว่า "โทษทางเลือกหรือโทษแทนที่" (Les peines alternatives หรือ Les peines de substitution) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกกระยะสั้นและเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลัก ซึ่งการใช้โทษทางเลือกเป็นโทษแทนที่โทษหลักนั้น มีความหมายเข้าใจโดยนัยว่าศาลจะลงโทษหลักไปพร้อมกับโทษทางเลือกไม่ได้ กล่าวคือจะลงโทษจำคุกหรือโทษปรับพร้อมกับลงโทษทางเลือกไม่ได้³⁰

โทษทางเลือกสำหรับความผิดมิชฌิมโทษ (Les peines correctionnelles alternatives)

²⁸ แหล่งเดิม.

²⁹ แหล่งเดิม.

³⁰ แหล่งเดิม.

ในหัวข้อนี้จะได้ศึกษารายละเอียดของโทษทางเลือกเรียงตามลำดับ ดังนี้

1.3.1 โทษปรับรายวัน (Le jour - amende)

โทษปรับรายวันมีการนำมาใช้ในกฎหมายฝรั่งเศสโดยรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๘๓ เพื่อเป็นโทษที่ใช้แทนที่โทษจำคุก ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดให้โทษปรับรายวันกลายเป็นโทษเสริมทั่วไปและเป็นโทษที่สามารถใช้แทนที่โทษปรับตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๑-๕ และ ๑๓๑³¹

โทษปรับรายวันให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าปรับในแต่ละวัน โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและภาระความรับผิดชอบของจำเลย ซึ่งจะต้องไม่เกิน ๓๐๐ ยูโรต่อหนึ่งวัน และการกำหนดจำนวนวันที่จะต้องรับโทษปรับรายวันนั้นจะต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการกระทำความผิดแต่ต้องไม่เกิน ๓๖๐ วัน (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๑-๕) ตัวอย่างเช่น จำเลยถูกลงโทษปรับรายวัน ๓๐ ยูโรต่อหนึ่งวันเป็นระยะเวลา ๑๐๐ วัน รวมเป็นเงิน ๓,๐๐๐ ยูโร อย่างไรก็ตามจำนวนเงินค่าปรับทั้งหมดที่กำหนดไว้สำหรับโทษปรับรายวันจะต้องไม่เกินจำนวนสูงสุดของค่าปรับต่อวัน คือ ๓๐๐ ยูโร คูณด้วยจำนวนวันสูงสุดของโทษปรับรายวัน คือ ๓๖๐ วัน (๓๐๐×๓๖๐) เท่ากับ ๑๐๘,๐๐๐ ยูโร คิดเป็นเงินไทยประมาณ (๑๐๘,๐๐๐×๕๐) เท่ากับ ๕,๔๐๐,๐๐๐ บาท³²

1.3.2 โทษการทำงานบริการสาธารณะ (Le travail d' intérêt général)

โทษการทำงานบริการสาธารณะถูกบัญญัติใช้เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๘๓ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แทนการลงโทษหลัก ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา ๑๓๑-๙ จึงห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับโทษจำคุก และยังห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับการลงโทษอื่นๆ เช่น โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิด โทษปรับ โทษปรับรายวัน³³

การทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษที่จะใช้ในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฝรั่งเศส โดยจะใช้กับคดีอาญาที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ การกระทำความผิดในคดีเล็กๆ น้อยๆ ที่มีการทำซ้ำแล้วซ้ำอีกหรือความผิดปานกลาง ความผิดเกี่ยวกับการจราจรหรือการคมนาคม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ศาลอุทธรณ์จะเป็นผู้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้มากกว่าศาลชั้นต้น ซึ่งศาลจะพิพากษาเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาคดี โดยในทางปฏิบัติจะมีผู้ทำหน้าที่บังคับโทษ (Le juge de l'application des peines (JAP)) ซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาในศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ หรือผู้พิพากษาในศาลที่มีค่าพิพากษาแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาบังคับโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะตรวจสอบประวัติและความประพฤติของผู้ต้องโทษเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนโทษ หากพิจารณาแล้วสมควรจะได้รับการเปลี่ยนโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาล

³¹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 171.

³² แหล่งเดิม หน้า 172.

³³ แหล่งเดิม.

เปลี่ยนโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน เป็นการทำงานบริการสาธารณะภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หรือรอการลงโทษพร้อม กับการใช้ทำงานบริการสาธารณะตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๒ - ๕๔³⁴

ลักษณะงานบริการสาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงน้อย ในกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นมียานทำงานอยู่แล้วจะต้องบังคับใช้ การทำงานบริการสาธารณะนอกเวลาของการทำงานปกติโดยหน่วยงานที่ผู้ต้องโทษไปทำงานจะต้อง เป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ค่าเดินทาง และเงินประกันความเสียหายอันเกิดจากการทำงาน³⁵

ในการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการทำงานบริการสาธารณะนั้น มาตรา ๑๓๑-๒๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดว่า ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับการทำงานบริการสาธารณะ โดยจะมีการกำหนดระยะเวลาการทำงานเป็น เวลา ๔๐-๒๐๐ ชั่วโมง ภายในระยะเวลาไม่เกิน ๑๘ เดือน โดยไม่มีค่าตอบแทน และภายใต้ข้อจำกัด ตามที่ศาลกำหนด ระยะเวลาดังกล่าวจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้ต้องโทษได้ทำงานบริการสังคมเสร็จสมบูรณ์ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจสะดุดหยุดลงได้ในกรณีที่ผู้ต้องโทษประสบปัญหาที่ร้ายแรงและเร่งด่วน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ³⁶

ตามมาตรา ๑๓๑-๒๓ ในบางกรณีอาจจะมีกรณีที่การทำงานบริการสาธารณะจะต้อง อยู่ภายใต้ข้อกำหนดหรือกฎระเบียบแห่งกฎหมายในเรื่องต่อไปนี้³⁷

- (๑) งานกลางคืน
- (๒) ความสะอาด
- (๓) ความปลอดภัย
- (๔) งานของสตรีและงานของเด็ก

เพื่อให้สอดคล้องกับงานประเภทนี้ การทำงานบริการสาธารณะอาจกำหนดให้ สามารถทำงานปกติและทำงานบริการสาธารณะด้วยก็ได้ ในกรณีที่ตัวจำเลยประกอบวิชาชีพอยู่จะ ทำงานบริการสาธารณะภายหลังจากงานปกติของตนเอง

1.3.3 โทษห้ามหรือการจำกัดสิทธิต่างๆ ของผู้กระทำผิด³⁸

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา ๑๓๑-๖ ได้บัญญัติโทษห้ามหรือจำกัดสิทธิ ของผู้กระทำความผิดไว้จำนวน ๑๑ ประการตามลำดับความหนักเบา โดยเกือบครึ่งหนึ่งของโทษ

³⁴ เชษฐภักดิ์ พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 63 - 65.

³⁵ แหล่งเดิม.

³⁶ แหล่งเดิม.

³⁷ Article 131 - 23 Community service work is governed by the legal and regulatory prescriptions concerning night work and security, Community service work may be executed at the same time as a professional activity.

³⁸ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 172 - 173

ดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสิทธิมนุษยชนที่สำคัญยิ่งนั้นก็คือ การห้ามขับชี่ ยานพาหนะ

เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับแล้ว ในฝรั่งเศสอำนาจหน้าที่ในการจัดให้มีการปฏิบัติ ตามคำพิพากษาเป็นของอัยการ (le ministère public) ซึ่งตามความหมายในภาษาฝรั่งเศส หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ประจำอยู่ตามศาล เพื่อเป็นผู้แทนของสังคมมีอำนาจและหน้าที่ ดำเนินการในนามของสังคมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความเรียบร้อย โดยเป็นผู้ฟ้องร้อง ดำเนินคดีและจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยอัยการของฝรั่งเศสมีได้มีอำนาจที่จำกัดเฉพาะ ในการดำเนินคดีอาญาในศาลเท่านั้น แต่นอกศาลอัยการก็ยังมีหน้าที่ต่างๆซึ่งในทางอาญา ทางแพ่ง และพาณิชย์ ทางระเบียบวินัยและทางด้านปกครองอีกมากมายหลายประการ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในฝรั่งเศสศาลจะกำหนดโทษปรับควบคู่กับโทษจำคุก และมีสัดส่วนสัมพันธ์กัน เมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับกฎหมายได้กำหนดมาตรการในการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องโทษโดยการจำกัดเสรีภาพได้ แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษเป็นเพียง มาตรการบังคับเอากับทรัพย์สินเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่มาใช้แทนที่โทษ ปรับได้ และในการบังคับค่าปรับเป็นอำนาจของอัยการ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็น กระบวนการเดียวตั้งแต่เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไปจนถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

๑.๔ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในฝรั่งเศส คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม โดยในช่วง ปี ค.ศ. ๑๙๙๔ มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองของ ฝรั่งเศสโดยเฉพาะหลังการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายอาญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับ หลักการใช้มาตรการบริการสังคม จากเดิมศาลจะให้มาตรการบริการสังคมในลักษณะที่เป็นทางเลือก ของศาล ต่อมาศาลจะใช้มาตรการลงโทษจำคุกได้เฉพาะกรณีที่เป็นโทษจำคุกและต้องอธิบายเหตุผล ประกอบการพิจารณาลงโทษจำคุกด้วย หลังการเปลี่ยนแปลงหลักการใช้ดุลพินิจของศาลดังกล่าว มาแล้ว ปรากฏว่าในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๔ - ๑๙๙๔ อัตราการลงโทษจำคุกและจำนวนนักโทษใน เรือนจำมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลง แต่จากการศึกษาพบว่า การลงโทษจำคุกนั้นมีระยะเวลาเฉลี่ย นานขึ้น โดยการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับนั้นจะให้ศาลเป็น ผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไข โดยในฝรั่งเศสจะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษาบังคับโทษในการพิจารณา ถึงความเหมาะสมและเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับมาตรการบริการสังคม โดย การสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสยังคงต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิด ก่อน ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดสามารถปฏิเสธไม่ยอมรับมาตรการบริการสังคมได้

ลักษณะงานบริการสังคมส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงน้อย และในกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นไม่มีงานทำอยู่แล้วจะต้องบังคับ ใช้มาตรการบริการสังคมนอกเวลาของการทำงานปกติโดยหน่วยงานที่ผู้ต้องโทษไปทำงานจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ค่าเดินทาง และเงินประกันความเสียหายอันเกิดจากการทำงาน

๒. สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ระบบการลงโทษของเยอรมนีในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยได้นำหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ (German Constitutional Law) กับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The European Convention of Human Rights) ผสมผสานเข้าด้วยกันในการพิจารณา กำหนดโทษทางอาญาโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญเยอรมนีได้ห้ามการลงโทษประหารชีวิต (มาตรา ๑๐๒ GG) ซึ่งสอดคล้องกับอนุสัญญาพิธีสารฉบับที่ ๖ (Nov ๑๙๘๔) ที่ว่า "ห้ามการลงโทษประหารชีวิต อย่างน้อยที่สุดก็ในยามสันติ" นอกจากนี้ยังได้กำหนดห้ามการลงโทษที่เป็นการทรมานชั่วร้าย โหดเหี้ยมและปฏิบัติที่ต่ำช้า (มาตรา ๓) ซึ่งความดังกล่าวได้เป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่การบังคับใช้โทษ ในเยอรมนี เช่น ในคดี Tyrer ในส่วนของการลงโทษต่อร่างกาย ศาล Strasbourg ได้เข้ามาผลักดัน นโยบายดังกล่าวให้เด่นชัดยิ่งขึ้นโดยกล่าวว่า "ในส่วนของความเชื่อที่ว่า การลงโทษต่อร่างกายของศาล นั้นจะเป็นการป้องปราบอาชญากรรมจะต้องถูกชี้ให้เห็นว่า การลงโทษนั้นไม่ได้ลดลักษณะที่ต่ำช้าของ มันเลย และการลงโทษนั้นเป็นการป้องปราบหรือการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพในการควบคุม อาชญากรรม" แสดงให้เห็นถึงแนวทางของศาลในการบังคับใช้โทษว่าการที่ศาลจะลงโทษจำคุกอัน เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคลใด ศาลจะต้องมีเหตุผลมากพอในการอนุญาตให้จำคุกบุคคลนั้น โดย ศาลจะต้องคำนึงถึงหลักสำคัญสองประการ คือ หลักความเท่าเทียมกัน ซึ่งหมายถึงการใช้เหตุผลที่ดี โดยจะต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาเฉพาะแต่ละคดีไปและหลักความได้สัดส่วน ซึ่ง หมายถึงการลงโทษที่ไม่สาหัสจนเกินไป

จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้เกิดโครงสร้างของการบังคับใช้โทษในประมวล กฎหมายอาญาเยอรมนี (German Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)) ในส่วนที่ ๓ ว่าด้วย การลงโทษ ซึ่งแยกการลงโทษตามกฎหมายนี้ออกเป็น ๒ ระบบคือ ๑. ระบบการลงโทษ และ ๒. มาตรการฟื้นฟูแก้ไขและความปลอดภัย

ในส่วนแรกคือระบบการลงโทษ กฎหมายเยอรมนีจำกัดอยู่แค่การจำคุกและการปรับ เท่านั้น โดยได้อนุญาตให้มีการจำคุกตลอดชีวิตได้ แต่จะกระทำได้เพียงแต่อาชญากรรมที่ร้ายแรง เท่านั้น และได้กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องของการกักขังระยะสั้นไว้ด้วย³⁹ พร้อมทั้งกำหนดบทบัญญัติ ย่อยพิเศษเกี่ยวกับการคุมประพฤติการปล่อยตัวไว้⁴⁰ เพื่อลดการลงโทษในรูปแบบดังกล่าว โดยศาล อาจมีคำสั่งให้คุมประพฤติผู้กระทำความผิดได้ ทั้งนี้จำกัดอยู่แต่เพียงการลงโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี และอาจได้รับการปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขคุมประพฤติในกรณีที่ได้รับโทษไปแล้ว ๒ ใน ๓ หรืออาจ ได้รับการปล่อยตัวภายใต้เงื่อนไขพิเศษในกรณีที่ได้รับโทษไปแล้ว ๑ ใน ๒ และก่อนที่จะกล่าวถึงการ ลงโทษปรับ ซึ่งเป็นสาระสำคัญ จะขอกกล่าวถึงส่วนที่สอง คือมาตรการฟื้นฟูแก้ไขและความปลอดภัย อันเป็นรูปแบบของการบังคับใช้โทษอย่างหนึ่ง มาตรการดังกล่าวได้แยกออกเป็น ๒ ประการ คือ มาตรการกักขัง ซึ่งได้แก่การนำตัวไปไว้ในโรงพยาบาล โดยมาตรการนี้ใช้บังคับต่อผู้กระทำความผิดที่

³⁹ Section 47 Short Terms of Imprisonment only in Exceptional Case.

⁴⁰ Section 56 Suspended Exceptional of Punishment.

มีปัญหาทางจิตรุนแรง และมีได้กักขัง ได้แก่การเพิ่มถอนใบอนุญาตขับชั้รถยนต์⁴¹ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดทางจราจร

๒.๑ การกำหนดโทษปรับ

ในการกำหนดโทษปรับของเยอรมนีนำรูปแบบการลงโทษปรับในระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียมาใช้ เนื่องจากเห็นว่าเงินและทรัพย์สินของบุคคลไม่ได้มีเท่าเทียมกัน และจะต้องไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่าจะต้องรับโทษที่รุนแรงกว่าผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในเรื่อง "การเป็นเหยื่อที่เท่าเทียมกัน" (Opfergleichheit) ดังนั้นโทษปรับจะไม่ถูกกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนมาตั้งแต่แรก หากแต่จะแบ่งโทษปรับออกเป็นจำนวนวันของโทษปรับและอัตราของโทษปรับ ในขณะที่การกำหนดจำนวนวันของโทษปรับจะเป็นไปตามหลักทั่วไปว่าด้วยการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษ กล่าวคือตามระดับความมิชอบด้วยกฎหมายของการกระทำความผิดที่สามารถดำเนินได้ในการกำหนดอัตราโทษปรับจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ในทางส่วนตัวและฐานะในทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด การแยกความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะในทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน (อัตราโทษปรับที่แตกต่างกัน) แต่กระทำความผิดที่มีความน่าตำหนิพอๆ กัน (จำนวนวันของโทษปรับที่เท่าๆ กัน) จะได้รับผลกระทบจากการลงโทษปรับที่เท่าๆ กันแม้ว่าจะต้องชำระจำนวนค่าปรับโดยรวมแตกต่างกันก็ตาม⁴²

โดยในประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมนี มาตรา ๔๐ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษปรับรายวันไว้ดังนี้⁴³

๑) โทษปรับจะถูกกำหนดเป็นอัตรารายวันอย่างน้อยที่สุดเป็นเวลา ๕ วัน ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นอย่างอื่น และอย่างมากที่สุดจะเป็นเวลา ๓๖๐ วัน

๒) ศาลเป็นผู้พิจารณาอัตราค่าปรับในแต่ละวันโดยคำนึงถึงลักษณะส่วนตัวและสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด โดยศาลจะพิจารณาจากรายได้สุทธิโดยเฉลี่ยที่ผู้กระทำความผิดมีหรืออาจมีในหนึ่งวันเป็นจุดเริ่มต้น โดยค่าปรับรายวันจะถูกกำหนดขั้นต่ำเป็นเงินจำนวน ๑ ยูโร และขั้นสูงเป็นจำนวน ๕,๐๐๐ ยูโร

๓) ในการพิจารณาอัตราค่าปรับรายวัน ศาลอาจนำรายได้ของผู้กระทำความผิด ทรัพย์สินหรือพื้นฐานอื่นๆ มาประเมินร่วมด้วย

๔) จำนวนเงินและอัตราค่าปรับรายวันจะต้องระบุไว้ในคำพิพากษาด้วย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับรายวันจะแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการกำหนดจำนวนวันของโทษปรับ ซึ่งจะถูกกำหนดจากความรุนแรงของการกระทำความผิด ซึ่งเป็นไปตามหลักการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษที่พิจารณาจากความมิชอบด้วย

⁴¹ Section 63 Placement in a Psychiatric Hospital.

⁴² Meier. (อ้างอิงใน ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2549, หน้า 206).

⁴³ German Criminal Code section 40.

กฎหมายของการกระทำผิดและความน่าตำหนิของตัวผู้กระทำผิด รวมทั้งทฤษฎีการลงโทษเรื่องการป้องกัน ส่วนขั้นตอนที่สองเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับรายวัน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะกระทำได้อีกเมื่อได้มีการกำหนดจำนวนวันของโทษปรับแล้ว โดยในขั้นตอนนี้ศาลจะกำหนดค่าปรับรายวันให้เหมาะสมกับรายได้เฉลี่ยสุทธิต่อวันของผู้กระทำผิด โดยพิจารณาจากลักษณะส่วนตัวและฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนอาจนำรายได้ ทรัพย์สิน หรือข้อพิจารณาอื่นๆมาใช้ประกอบในการคำนวณอัตราค่าปรับต่อวันได้ โดยการกำหนดอัตราค่าปรับรายวันจะต้องไม่กำหนดให้สูงเกินไปจนกระทั่งกระทบกระเทือนต่อการใช้ชีวิตในสังคมของผู้กระทำผิดจนทำให้ไม่อาจบรรลุเป้าหมายของโทษได้

๒.๒ การบังคับโทษปรับ

เมื่อมีคำพิพากษาลงโทษปรับและผู้กระทำความผิดจะต้องชำระค่าปรับตามจำนวนที่กำหนดให้แล้ว แต่ถ้าผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับได้ทันที เนื่องจากสภาพส่วนตัวหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจแล้ว ศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับเป็นงวดๆ ได้ และศาลมีอำนาจที่จะเพิกถอนคำสั่งให้ชำระค่าปรับเป็นงวดได้ หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระค่าปรับรายงวดได้ตามเวลาที่กำหนด⁴⁴ และหากผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับภายในกำหนดและไม่สามารถจ่ายเงินตามจำนวนที่ศาลมีคำสั่งปรับไว้ได้แล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกกักขังแทนการชำระค่าปรับ โดยถืออัตราระยะเวลาหนึ่งวันของค่าปรับรายวันเท่ากับหนึ่งวันของโทษจำคุก⁴⁵

การกักขังแทนค่าปรับ (Ersatzfreiheitsstrafe) การกักขังแทนค่าปรับถือว่าเป็นโทษทางอาญาโดยแท้ ไม่ใช่เป็นเพียงวิธีการบังคับให้มีการบังคับชำระค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับจึงเป็นไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก เงื่อนไขของการกักขังแทนค่าปรับคือ การไม่ชำระค่าปรับ ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับไม่มีสิทธิที่จะเลือกระหว่างการชำระค่าปรับหรือจะยอมให้กักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากหากมีการกักขังแทนค่าปรับแล้วก็จะไม่มีการเก็บเงินค่าปรับอีกต่อไป และในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับได้ชำระค่าปรับไปแล้วบางส่วนก็จะมี การหักวันที่ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับไปตามส่วนเกณฑ์ขั้นต่ำของโทษกักขังแทนค่าปรับคือ ๑ วัน⁴⁶

๒.๓ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้บัญญัติกรณีของโทษปรับไว้ในมาตรา ๔๐ ถึงมาตรา ๔๓ โดยมาตรา ๔๐ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษปรับรายวัน ซึ่งมีทั้งหมด ๔ อนุมาตรา ส่วนมาตรา ๔๑ เป็นกรณีของการลงโทษปรับนอกเหนือจากการลงโทษจำคุก มาตรา ๔๒ เป็นกรณีเกี่ยวกับการผ่อนชำระค่าปรับและมาตรา ๔๓ เป็นกรณีของการจำคุกแทนค่าปรับในกรณีที่เมื่ออาจที่จะชำระค่าปรับได้

ทั้งนี้ เมื่อปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับตามจำนวนและภายในเวลาที่ศาลกำหนดแล้วผู้นั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ

⁴⁴ German Criminal Code section 42.

⁴⁵ German Criminal Code section 43.

⁴⁶ Meier. (อ้างถึงใน ฌรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2549, หน้า 220).

การบังคับคดีในส่วนของภารกิจกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งการทำงานบริการสังคมนี้จะต้องไม่ได้รับค่าตอบแทนและจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและผู้ต้องโทษจะไปทำงานในสถานที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้วภารกิจกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป แต่ถ้าทำงานแยหรือไม่ทำงานหรือไม่มาทำงานโดยไม่มีข้อแก้ตัว ก็จะถูกบังคับโทษปรับและบังคับโทษกักขังแทนค่าปรับต่อไป

โดยที่ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีมีหลักสำคัญ คือ จะไม่นำเอาการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้น ศาลเยาวชนจะนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการลงโทษทางอาญา ๓ มาตรการด้วยกันคือ

๑. มาตรการให้การศึกษา (Educational Measures) เช่น การให้บริการสังคม (Community Service) หรือการเข้าร่วมโครงการฝึกหัดทางสังคม (Participation in Sanction System) เป็นต้น

๒. มาตรการทางวินัย (Disciplinary Measures) รวมถึงการกักขังระยะสั้นเป็นระยะเวลา ๔ สัปดาห์ (Short Term Detention up to ๔ week)

๓. การจำคุกเยาวชน (Youth Imprisonment) ซึ่งมีการจำคุกขั้นต่ำคือ ๖ เดือน และการจำคุกขั้นสูงคือ ๕ ปี สำหรับกรณีที่มีการกระทำความผิดที่รุนแรงมาก ผู้กระทำความผิดอาจถูกจำคุกขั้นสูงถึง ๑๐ ปีก็ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในเยอรมนีการลงโทษปรับผู้กระทำความผิดเป็นระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ โดยศาลต้องคำนึงถึงความน่าตำหนิของผู้กระทำผิด เนื่องจากผลร้ายที่ผู้กระทำผิดจะได้รับคือ การสูญเสียเงินซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำผิดจะต้องสละการใช้จ่ายใช้สอยในขณะหนึ่งไปและจุดเน้นของโทษปรับอยู่ตรงที่การเตือนและการชู่ที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียเงินทอง และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว การบังคับคดีจะทำได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้นั้นไม่ชำระค่าปรับจะได้รับการเตือน และถ้าไม่ชำระจะถูกกักขังแทนค่าปรับและการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม โดยมีเจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะใช้มาตรการใดในการบังคับคดี

๒.๔ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในเยอรมนี คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (community service) แทนค่าปรับ ทั้งนี้ หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับตามจำนวนภายในเวลาที่ศาลกำหนด ผู้นั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ โดยในมาตรา ๒๕๓ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของภารกิจกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา ๖ ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน ซึ่งการทำงาน

บริการสังคมนี้จะต้องไม่ได้รับค่าตอบแทนและจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และผู้ต้องโทษจะไปทำงานในสถานที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป แต่ถ้าทำงานแย่มากหรือไม่ทำงานหรือไม่มาทำงานโดยไม่มีข้อแก้ตัว ก็จะถูกบังคับโทษปรับและบังคับโทษกักขังแทนค่าปรับต่อไป โดยในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีมีหลักสำคัญ คือ จะไม่นำเอาการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้นศาลเยาวชนจะนำมาตรการอื่นๆมาใช้แทนการลงโทษทางอาญา หนึ่งในมาตรการแทนโทษคือ การให้ทำงานบริการสังคม (Community Service)

บทที่ ๔

วิเคราะห์ปัญหาของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย กับแนวคิดการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับในคดีลหุโทษ

จากการศึกษาถึงวิวัฒนาการและแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ โดยใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือการให้ทำงานสาธารณประโยชน์ที่ได้วิวัฒนาการมาจากทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ที่มุ่งเน้นถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ซึ่งเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงโทษด้วยการให้ทำงานบริการสังคม อันเป็นแนวคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) และหลักการลงโทษให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล (Individualization) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีได้มุ่งเน้นแต่เพียงการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการลงโทษเท่านั้น แต่ยังไม่พิจารณาถึงประโยชน์จากการลงโทษและความเหมาะสมที่ผู้กระทำความผิดได้รับด้วย โดยการที่จะลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ไม่เพียงแต่จะต้องพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาถึงประเภทและลักษณะของความผิดตลอดจนพฤติการณ์อื่นๆประกอบด้วย

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้มีการนำมาตรการที่ให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มาใช้ในประมวลกฎหมายอาญาและในกฎหมายอื่นๆตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น ในบทนี้จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์การทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย วิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นในการกำหนดและการบังคับใช้โทษปรับและการทำงานแทนค่าปรับที่ประเทศไทยใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์และเปรียบเทียบให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับเฉพาะคดีลหุโทษในต่างประเทศว่ามีหลักเกณฑ์และแนวทางในการบังคับใช้อย่างไร ตลอดจนการศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับให้มีการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาและเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรการดังกล่าวต่อไป

หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย

เนื่องจากการกำหนดตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยเป็นระบบการกำหนดอัตราโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) โดยให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราโทษปรับภายในระวางโทษปรับที่กฎหมายกำหนด โดยศาลจะกำหนดค่าปรับที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดให้สัมพันธ์กับความร้ายแรงของการกระทำความผิด โดยมิได้พิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดปัญหาและขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เนื่องจากศาลไม่ได้พิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจและฐานะความเป็นอยู่ของผู้กระทำความผิดแต่ละรายว่ามีความสามารถในการชำระค่าปรับ

ได้หรือไม่ จึงทำให้วิธีบังคับค่าปรับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๙ ยังมีใช้มาตรการที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษปรับได้ เพราะการยึดทรัพย์เพื่อใช้ค่าปรับนั้น แม้จะเป็นมาตรการที่ตรงกับเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่เป็นการลงโทษทางทรัพย์สินก็ตาม แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติ ศาลจะสั่งลงโทษยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับเฉพาะกับผู้ต้องโทษปรับที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้น โดยมิได้นำมาใช้กับผู้ต้องโทษปรับที่เป็นบุคคลธรรมดา จึงทำให้มาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนี้ไม่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ส่วนการกักขังแทนค่าปรับนั้น เดิมที่กำหนดให้มีมาตรการนี้ก็เพื่อเป็นการบังคับให้ผู้ต้องโทษปรับนำเงินมาชำระค่าปรับเท่านั้น แต่ปัจจุบันกลายเป็นว่าเมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลพิพากษาลงโทษปรับ ศาลก็จะสั่งกักขังแทนค่าปรับในทันที อันเป็นการไม่ตรงต่อเจตนารมณ์ของการกำหนดวิธีการบังคับค่าปรับของกฎหมาย ประกอบกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ เพื่อแก้ไขให้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนั้น โทษที่ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด

ซึ่งในปัจจุบันนี้มีผู้ต้องโทษปรับถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นจำนวนมาก อันทำให้ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียอิสรภาพโดยไม่สมควร ทำให้บุคคลในครอบครัวต้องเดือดร้อนและรัฐต้องรับภาระในการดูแลเพิ่มขึ้น จึงสมควรปรับเปลี่ยนมาตรการลงโทษ โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่ง และในกรณีที่อาจต้องถูกกักขังอยู่นั้น บุคคลดังกล่าวสมควรได้รับความคุ้มครองมิให้ต้องถูกเปลี่ยนโทษจากกักขังเป็นจำคุก อันเป็นโทษที่หนักยิ่งกว่า รวมทั้งมิให้ต้องถูกคุมขังร่วมกับผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูง ประกอบกับสมควรปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับอัตราเงินการกักขังแทนค่าปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้สมควรเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษมากขึ้น¹ จึงมีความจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ได้บัญญัติหลักการใหม่เกี่ยวกับกรณีผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ โดยกฎหมายบัญญัติให้มีการขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับไว้ในมาตรา ๓๐/๑-๓๐/๓

มาตรา ๓๐/๑ กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

"ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท ผู้ต้องโทษปรับซึ่งไม่ใช่นิติบุคคลและไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

การพิจารณาคำร้องตามวรรคแรก เมื่อศาลได้พิจารณาถึงฐานะการเงิน ประวัติและสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับแล้วเห็นเป็นการสมควร ศาลอาจจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้ ทั้งนี้ ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคมการกุศลสาธารณะหรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับดูแล

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ให้ศาลกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลา

¹ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545.

ทำงาน และจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติ การนับถือ ศาสนา ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม หรือสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับประกอบด้วย และศาลจะกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดซ้ำอีกก็ได้

ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่าพฤติการณ์เกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ของผู้ต้องโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งที่กำหนดไว้นั้นก็ได้ตามที่เห็นสมควร

ในการกำหนดระยะเวลาการทำงานแทนค่าปรับตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลมและในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานดังกล่าวต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลาสองปีนับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานตามวรรคสาม ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันสำหรับงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แต่ละประเภทได้ตามที่เห็นสมควร"

มาตรา ๓๐/๒ กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

"ถ้าภายหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา ๓๐/๑ แล้ว ความปรากฏแก่ศาลเองหรือความปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับได้ในเวลาที่ยื่นคำร้องตามมาตรา ๓๐/๑ หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลจะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและปรับหรือกักขังแทนค่าปรับ โดยให้หักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนเงินค่าปรับก็ได้"

ในระหว่างการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่ประสงค์ทำงานดังกล่าวต่อไป อาจขอเปลี่ยนเป็นรับโทษปรับหรือกักขังแทนค่าปรับก็ได้ ในกรณีนี้ ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้อง โดยให้หักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนค่าปรับ"

มาตรา ๓๐/๓ กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

"คำสั่งศาลตามมาตรา ๓๐/๑ และ มาตรา ๓๐/๒ ให้เป็นที่สุด"

จากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับนั้น ถือเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ที่ไม่มีความพร้อมชำระค่าปรับ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นมาตรการแทนโทษปรับ โดยมีแนวคิดในการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับและหลักเกณฑ์การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ดังนี้

1. แนวคิดการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมตามมาตรา ๓๐/๑ นั้น สืบเนื่องมาจากการลงโทษปรับทางอาญา ซึ่งเป็นโทษที่กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางทรัพย์สินและเมื่อผู้ต้องโทษชำระเงินค่าปรับตามจำนวนที่ศาลกำหนดแล้ว ก็ถือว่าผู้ต้องโทษได้รับโทษเสร็จสิ้นแล้ว แต่ในกรณีผู้ต้องโทษไม่สามารถชำระค่าปรับและเพื่อให้เกิดสภาพบังคับในการลงโทษตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา จึงต้องมีการนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับ และส่วนมากแล้วศาล

มักใช้วิธีการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งมาตรการนี้เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเช่นเดียวกับโทษจำคุก ถือเป็น การจำคุกในระยะสั้น ซึ่งไม่ได้ส่งผลดีต่อผู้กระทำความผิดต่อครอบครัวและต่อผู้เสียหายหรือชุมชนและสังคมเกิดปัญหาความแออัดสถานที่คุมขังและส่งผลในการบริหารงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รัฐต้องเสียงบประมาณดูแลบุคคลเหล่านี้และด้วยการจำคุกในระยะเวลาอันสั้น ไม่ได้ส่งผลดีต่อการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำความผิดเท่าที่ควร อีกทั้งวิธีการบังคับค่าปรับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๙ ยังไม่เป็นมาตรการที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์การกำหนดโทษปรับได้ เพราะการยึดทรัพย์เพื่อใช้ค่าปรับนั้นแม้จะเป็นมาตรการที่ตรงกับเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่เป็น การลงโทษทางทรัพย์สินก็ตามแต่ในทางปฏิบัติมักจะนำมาใช้บังคับกับเฉพาะผู้ต้องโทษปรับที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้น สำหรับการกักขังแทนค่าปรับนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งลงโทษปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ในทางปฏิบัติศาลก็จะมีคำสั่งให้กักขังผู้ต้องโทษปรับแทนค่าปรับโดยทันทีซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายและไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของการกำหนดวิธีการบังคับค่าปรับอันมุ่งจะลงโทษผู้กระทำความผิดในทางทรัพย์สิน

เมื่อประมวลสภาพปัญหาต่างๆ เหล่านี้แล้ว จึงมีแนวความคิดที่จะกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ สามารถที่จะร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ แทนที่จะนำไปกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งมาตรการดังกล่าวเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นการวางหลักเกณฑ์วิธีการเกี่ยวกับการให้ผู้ต้องโทษปรับร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ได้² ทั้งนี้ มาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนี้ถือเป็นมาตรการที่มีประโยชน์สอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาที่มุ่งเน้นถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและปรับพฤติกรรมผู้กระทำความผิดให้เห็นคุณค่าของตนเองและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยมาตรการนี้มีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมอยู่ตลอดเวลา

๒. หลักเกณฑ์และวิธีการทางกฎหมาย

พิจารณาหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญาในเนื้อหาของมาตรา ๓๐/๑ แล้ว วัตถุประสงค์ของการให้ผู้ต้องโทษปรับร้องขอทำงานบริการสังคมนั้น ถือเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลทั่วไป มิใช่นิติบุคคล บริษัท ห้างร้าน ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท แต่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ สามารถยื่นร้องขอทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับต่อศาลได้ โดยไม่ต้องถูกนำตัวไปกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งการกักขังหนึ่งวันเทียบเท่ากับค่าปรับในอัตราวันละ ๒๐๐ บาท ซึ่งสามารถแยกอธิบายหลักการ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการยื่นคำร้อง ผู้ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องได้ต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามวรรคแรกคือ เป็นบุคคลทั่วไปมิใช่นิติบุคคล บริษัท ห้างร้าน ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท แต่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ จึงสามารถยื่นคำร้องขอทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับต่อศาลได้

² เศรษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 83.

ผู้ต้องโทษปรับต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคม โดยเจ้าหน้าที่ศาลจะให้กรอกคำร้องขอทำงานบริการสังคมเพื่อยื่นต่อศาล

๒. หลักการพิจารณาของศาลพิจารณาจากฐานะการเงิน รายได้ ทรัพย์สิน และหนี้สินต่างๆ ประวัติและสภาพความผิดความรุนแรงของการกระทำความผิด เจตนา ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้น (ความผิดที่ไม่อนุญาต เช่น นื้อโกงประชาชน ค้ายาเสพติด การฟอกเงิน ฯลฯ) ประวัติส่วนตัว เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ครอบครัว นิสัย สุขภาพ สภาพแวดล้อม รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ หากเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้ผู้ยื่นทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับก็ได้ ซึ่งในกรณีที่มีคำสั่งอนุญาตศาลจะกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงานและจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันในคำสั่งด้วย โดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการสังคมการกุศลสาธารณะหรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับผิดชอบดูแลก็ได้และในกรณีที่ศาลไม่ได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานบริการสังคมต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลา ๒ ปี นับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

๓. ผู้ดูแลให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคม ศาลจะมีคำสั่งแจ้งให้สำนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ดูแลการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ซึ่งพนักงานคุมประพฤติสามารถจัดให้ทำงานและดูแลเองหรือส่งต่อไปทำงานบริการสังคมยังหน่วยงานภาคี เช่น วัด โรงเรียนก็ได้ นอกจากนี้ศาลสามารถมีคำสั่งแจ้งให้หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ เป็นผู้ดูแลได้ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน องค์กรส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคม หรือการกุศล

เมื่อพนักงานคุมประพฤติ หรือหน่วยงานที่ยินยอมรับผิดชอบดูแลการทำงานบริการสังคมของผู้ต้องโทษปรับ เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้รับคำสั่งศาลแล้วจะต้องดำเนินการทำความเข้าใจกับผู้ต้องโทษปรับเกี่ยวกับข้อกำหนดของศาล และจัดทำกำหนดการนัดการทำงานบริการสังคม เพื่อให้ผู้ต้องโทษปรับได้ทราบว่าจะต้องทำงานเมื่อใด พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงานรองรับที่จะส่งผู้ต้องโทษปรับไปทำงานบริการสังคมด้วย ซึ่งในการทำงานบริการสังคมของผู้ต้องโทษปรับนี้ หน่วยงานรองรับจะต้องให้ผู้ต้องโทษปรับลงเวลาทำงานและลงลายมือชื่อไว้ทุกครั้งและในการทำงานจะมีผู้ดูแลด้วย โดยผู้ดูแลอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรองรับหรืออาสาสมัครคุมประพฤติก็ได้และเมื่อผู้ต้องโทษปรับทำงานครบถ้วนตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดแล้ว หน่วยงานรองรับจะส่งเอกสารรายงานผลให้แก่พนักงานคุมประพฤติหรือหน่วยงานที่ยินยอมรับผิดชอบดูแลเพื่อนำไปรายงานให้ศาลทราบต่อไป

ถ้าภายหลังปรากฏว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับ ผู้ต้องโทษปรับสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอยุติการทำงานได้ ซึ่งศาลจะหักจำนวนวันที่ได้ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนเงินค่าปรับ

ถ้าหากภายหลังมีการผิดเงื่อนไข คือไม่ทำงานบริการสังคมตามที่ศาลกำหนด คือ ถ้าผู้ต้องโทษปรับที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับแล้วไม่ยอมทำงาน ศาลสามารถเพิกถอนคำสั่งอนุญาต และหากไม่ชำระค่าปรับก็ต้องถูกนำตัวกลับไปกักขังแทนค่าปรับ

๔. การกำหนดระยะเวลาทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ สำหรับแนวปฏิบัติในการมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือคำสั่งให้ทำงานสาธารณประโยชน์นั้น ให้ยึดถือตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมง ที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันและแนวปฏิบัติ

ในการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ และเปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๖ เป็นต้นไป โดยระเบียบดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องจำนวนชั่วโมงที่ถือว่าเป็นการทำงานหนึ่งวันไว้ดังนี้

(ก) การทำงานช่วยเหลือดูแลอำนวยความสะดวก หรือให้ความบันเทิงแก่คนพิการ คนชรา เด็กกำพร้าหรือผู้ป่วยในสถานสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล งานวิชาการหรืองานบริการด้าน การศึกษา เช่น การสอนหนังสือ การค้นคว้าวิจัย หรือการแปลเอกสาร เป็นต้น จำนวน ๒ ชั่วโมง เป็น การทำงานหนึ่งวัน

(ข) การทำงานวิชาชีพ งานช่างฝีมือ หรืองานที่จะต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ เช่น งานช่างฝีมือเครื่องยนต์ ก่อสร้าง คอมพิวเตอร์ หรือวิชาชีพอย่างอื่น เป็นต้น จำนวน ๓ ชั่วโมง เป็น การทำงานหนึ่งวัน

(ค) การทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่นที่ไม่ต้องใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรืองานอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ เช่น งานทำความสะอาด หรือพัฒนาสถานที่ สาธารณะ งานปลูกป่าหรือดูแลสวนป่าหรือสวนสาธารณะ งานจราจร เป็นต้น จำนวน ๔ ชั่วโมง เป็น การทำงานหนึ่งวัน

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานให้ลดน้อยลงได้ ทั้งนี้ ระยะเวลาการทำงานของผู้ต้องโทษปรับในแต่ละวันไม่ควรกำหนดให้เกินวันละ ๖ ชั่วโมง การกำหนด ระยะเวลา สถานที่ และประเภทของการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลควร พิจารณาด้วยว่าการทำงานนั้น ต้องไม่ก่อความเสียหายแก่สังคมหรือบุคคลอื่น และต้องไม่ก่อให้เกิด ภาระเกินสมควรแก่ผู้ต้องโทษปรับ ทั้งนี้ให้พิจารณาจากวิถีชีวิต การดำรงชีพ การศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ระยะทางและความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ความเป็นผู้ป่วย เจ็บหรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง การติดยาเสพติดหรือสุราเรื้อรัง ประวัติในการกระทำความผิดทางเพศ พฤติกรรมในทางก้าวร้าวรุนแรง ปัญหาทางอาชญากรรม หรือความบกพร่องทางจิตของผู้ต้องโทษปรับด้วย

นอกจากนี้ เมื่อศาลได้สั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงาน สาธารณประโยชน์ ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้ นั้นกระทำความผิดซ้ำอีกก็ได้ เช่น การให้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมทางศีลธรรมหรือฝึกวินัย หรือ โครงการอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร การให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติได้อันอาจนำไปสู่ การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก หรือการห้ามเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด เป็นต้น

วิเคราะห์ปัญหาของการบังคับโทษปรับและการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย

การทำงานแทนค่าปรับที่ใช้อยู่ในประเทศไทยก็คือ การทำงานบริการสังคมหรือการ ทำงานสาธารณประโยชน์ ตามมาตรา ๓๐/๑ ซึ่งการทำงานบริการสังคมในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นมา จากการนำเอาเงื่อนไขหนึ่งของการคุมความประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ มาปรับ

³ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการ ทำงานหนึ่งวันและแนวปฏิบัติในการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับและการ เปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ. 2564 ข้อ 3, ข้อ 7, ข้อ 8, ข้อ 11.

ใช้และได้รับการพัฒนาเรื่อยมาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งได้มีการนำมาเป็นแนวคิดในการกำหนดให้เป็นมาตรการแทนโทษปรับในเวลาต่อมาด้วยจุดประสงค์เพื่อเป็นการชดใช้และเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและสังคม ทั้งยังเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไปในตัว แต่อย่างไรก็ดี โดยทั่วไปแล้วการใช้วิธีการให้จำเลยทำงานแทนค่าปรับ โดยการทำงานบริการสังคมดังกล่าวในประเทศไทยอาจยังไม่เป็นกิจจะลักษณะและยังไม่เต็มรูปแบบที่จะใช้อย่างโทษอาญาเหมือนในต่างประเทศ อีกทั้งยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานชัดเจนในกฎหมายไทย เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงที่จะให้จำเลยทำงานบริการสังคมและหลักเกณฑ์ประกอบอื่นๆ ซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑ ปัญหาของการบังคับโทษในประเทศไทย

จากการศึกษาและวิเคราะห์หลักกฎหมายที่ใช้บังคับโทษปรับของไทยนั้นสามารถวิเคราะห์ปัญหาบางประการเกี่ยวกับการบังคับใช้โทษปรับในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาการกักขังแทนค่าปรับ

หากวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับ คือ การบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น การนำมามาตรการเสริมหรือโทษทดแทนในการไม่ชำระค่าปรับโดยวิธีการกักขังแทนค่าปรับมาใช้นั้น เห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนเจตนารมณ์ของกฎหมาย การที่ศาลลงโทษปรับก็เพื่อพิจารณาบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับ ไม่ว่าจะโดยเหตุแห่งความยากจนหรือเหตุประการอื่นใดก็ตามทำให้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ อันเป็นการบังคับเอาแก่เสรีภาพ ซึ่งจัดว่าเป็นโทษที่หนักกว่า ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีความสามารถในการเสียค่าปรับย่อมมีทางเลือกให้กฎหมายบังคับเอาแก่ทรัพย์สินแทนการบังคับเอาแก่เสรีภาพ อาจจะเป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาคในผลของการกำหนดโทษระหว่างผู้กระทำความผิดที่ต่างฐานะกัน

ความมุ่งหมายของโทษปรับอีกประการหนึ่งคือการหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น แต่การบังคับเอาแก่เสรีภาพโดยกักขังไว้ในสถานที่ราชการโดยใช้หลักเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไปในที่สุดผลของสภาพการรับโทษกักขังแทนค่าปรับอาจไม่แตกต่างจากการลงโทษจำคุก

ในปัจจุบันเกือบทุกประเทศยอมรับว่า การใช้มาตรการจำคุกแก้ไขผู้กระทำความผิดไม่บังเกิดผลดีเนื่องจากเป็นการทำลายทรัพยากรมนุษย์แล้วยังเป็นภาระต่อรัฐในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังในระยะยาวอีกด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้องค์การสหประชาชาติได้มีมติให้ประเทศสมาชิกลงไปปฏิบัติบนหลักการว่า

“การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดนั้นการใช้เรือนจำควรเป็นมาตรการสุดท้าย ซึ่งหมายถึงว่าให้ทุกประเทศพึงหาทางลดจำนวนผู้ต้องขังลงให้มากที่สุด”

นอกจากนี้ การนำผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรมโดยการบังคับเอาแก่เสรีภาพโดยจำคุกหรือกักขังนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้การกระทำความผิดระหว่างกันได้ และจากข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาพบว่ายังมีผู้ต้องขังจำนวนอีกไม่น้อยต้องหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งอธิบายได้โดยหลักการของทฤษฎีตราหน้า (Labeling Theory) ซึ่งมีหลักว่าบุคคลที่เคยต้องโทษจำคุกมานั้นมักถูกตราหน้าจากสังคมซึ่งไม่ยอมรับคนประเภทนี้กลับมาสู่สังคมไม่ว่าจะเป็นการคบหาสมาคมหรือการประกอบอาชีพและอาจนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำได้อีกต่อไป

มีเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของการกักขังแทนค่าปรับ คือ การไม่สามารถนำมาบังคับใช้แก่นิติบุคคลได้ ทางปฏิบัติในการบังคับเอาแก่นิติบุคคลในกรณีไม่ชำระค่าปรับคือการยึดทรัพย์สินใช้แทนค่าปรับ แต่การใช้มาตรการเสริมเช่นนี้ย่อมใช้ได้ภายในเงื่อนไขอันจำกัด ซึ่งเห็นได้ว่ามาตรการบังคับกรณีไม่ชำระค่าปรับในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ ประเทศไทยควรมีมาตรการเสริมสำหรับโทษปรับให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่กว้างขึ้นและมีประสิทธิภาพกว่าในปัจจุบัน เช่น การคุมประพฤติ รวมทั้งการผ่อนชำระค่าปรับและการทำงานบริการสังคมและทำงานสาธารณประโยชน์ของนิติบุคคลด้วย เป็นต้น

1.2 ปัญหาการกำหนดอัตราโทษโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับ การกำหนดจำนวนค่าปรับสูงไม่ได้ช่วยให้การกระทำความผิดฐานนั้นๆหมดไปหรือลดน้อยอย่างจริงจัง การวางโทษไม่ควรเป็นระบบที่รุนแรงเกินควร เพราะจะทำให้เป็นการทารุณต่อผู้ต้องโทษเกินไปและไม่ยุติธรรมจนผู้ต้องโทษไม่อาจชำระค่าปรับได้นั้น ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคคลในครอบครัวย่อมได้รับผลกระทบด้วยผลของโทษปรับที่หนักเกินไป จึงอาจไม่ใช่เป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดเท่านั้น การกำหนดจำนวนค่าปรับนี้ควรกำหนดให้จำนวนค่าปรับสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจของบุคคลผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ เพื่อตรงตามวัตถุประสงค์การลงโทษและการบังคับคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ปัญหาความไม่มีมาตรฐานในการกำหนดอัตราโทษปรับ

จากการศึกษาพบว่าอัตราโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาตั้งแต่เริ่มใช้จนถึงปัจจุบันก็ยังมิได้เปลี่ยนแปลงแก้ไข คงใช้ในอัตราเดิมที่กำหนดโดยเป็นสัดส่วนกับโทษจำคุก นอกจากนี้ ปัจจุบันโทษปรับตามกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาโดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจยอมให้ปรับโดยสัมพันธ์กับความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น ให้ปรับเป็นจำนวนเงินเท่านั้น ปรับเท่าราคาของทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งความผิด หรือให้ปรับเป็นวัน เดือน ปี จนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง

ซึ่งเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับไม่ว่าจะบัญญัติในบทกฎหมายใดๆ ต่างต้องการให้มีผลกระทบกระเทือนทางเงินของผู้ต้องโทษปรับทั้งสิ้น แม้ยากที่จะสรุปได้ว่าจะนำหลักเกณฑ์ใดมาถือเป็นมาตรฐานในการวัดคุณค่ามาตรฐานของอัตราค่าปรับ แต่หลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นบนหลักการของวัตถุประสงค์การลงโทษมากที่สุด คือการกำหนดอัตราค่าปรับ โดยคำนวณจากอัตรารายได้ของผู้กระทำความผิด ซึ่งน่าจะเป็นหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดในปัจจุบัน

๒. ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีน่าจะใช้ไม่ได้ผลกับการลงโทษปรับ ในบรรดาทฤษฎีทั้งหลายของการลงโทษ การลงโทษปรับเข้ากันได้ดีที่สุดในทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) เพราะจะทำให้ผู้กระทำความผิดยับยั้งชั่งใจไม่กล้าทำผิดอีก โดยเฉพาะหากใช้ในสภาพเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสถานภาพทางสังคม ดังนั้นการลงโทษปรับที่สอดคล้องเหมาะสมกับจุดอ่อนของผู้กระทำความผิดย่อมก่อให้เกิดผลในทางป้องปรามได้อย่างดีที่สุด และถ้าจะหยิบยกปัจจัยความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด ๒ คนมาเป็นตัวแปรแล้ว สมมติฐานที่ว่าผู้กระทำความผิดแต่ละคนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน คน

ยากจนอาจได้รับผลกระทบกระเทือนมากกว่าคนร่ำรวยในการลงโทษปรับเท่ากัน ในความผิดฐานเดียวกันในขณะที่คนร่ำรวยอาจไม่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการลงโทษ ซึ่งไม่ทำให้เกิดความหลายจำหรือสำนึกในการลงโทษ

จอร์จ รูสซ (George Rusche) และออตโต เคิร์ชไฮเมอร์ (Otto Kirchheimer) นักอาชญาวิทยาได้ให้ความเห็นว่า “การลงโทษปรับเป็นวิธีการปฏิบัติที่มีประโยชน์สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมแบบอุตสาหกรรมและผู้มีรายได้พอที่จะเสียค่าปรับได้ จะมีผลเสียแต่เฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นคนร่ำรวย และคนชั้นสูงเท่านั้น” ซึ่งอธิบายความหมายได้ว่าโทษปรับอาจไม่ส่งผลร้ายในการลงโทษในผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น คนร่ำรวยหรือบุคคลที่มีความสามารถในการจ่ายค่าปรับโดยไม่กระทบกระเทือนในผลของโทษแต่อย่างใด อาจนำมาซึ่งความไม่เสมอภาคในการลงโทษระหว่างผู้ต้องโทษปรับที่มีฐานะต่างกัน เช่น เมื่อปรับคนยากจน ๑,๐๐๐ บาท จะดูเป็นโทษที่รุนแรงเมื่อเทียบกับปรับคนร่ำรวยในอัตราเดียวกัน

นับแต่ได้มีการนำมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการให้ทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมมาใช้ในประเทศไทย โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๓ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จำนวนผู้ถูกคุมประพฤติที่ศาลมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมนั้นว่ายังมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ถูกคุมประพฤติทั้งหมด เงื่อนไขการทำงานบริการสังคมโดยผู้กระทำความผิดยังคงเป็นเรื่องใหม่ ถึงแม้จะมีระเบียบและแนวทางในการปฏิบัติของศาลที่ได้มีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นแล้วก็ตาม และถึงแม้ว่ากฎหมายในปัจจุบันจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ โดยหักค่าปรับออกจากการทำงานแทนค่าปรับในอัตราวันละ ๒๐๐ บาท ได้ก็ตาม แต่วิธีการดังกล่าวก็ยังคงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านอัตราค่าปรับซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้นศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับสามารถทำงานแทนค่าปรับได้ ซึ่งเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็มที่ คำสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับจึงมิได้มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างเช่นที่นานาอารยประเทศได้ใช้กันและประการสำคัญคือการบังคับโทษปรับในประเทศไทยมิได้มุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) อันเป็นหลักการลงโทษที่นานาประเทศต่างยึดเป็นหลักสำคัญเท่าที่ควร และนอกจากนี้ผู้กระทำความผิดหลายรายก็ไม่ทราบว่าหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับจึงไม่ได้ร้องขอเข้ามาเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับตามมาตรา ๓๐/๑

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากการศึกษายังพบว่าการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทยยังมีอุปสรรค และปัญหาในการดำเนินงานในโครงการที่ให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับก็คือ ความคิดของคนในสังคม (ที่ยังไม่ยอมรับผู้ที่กระทำความผิดเข้าสู่สังคมอย่างสนิทใจ) เป็นจำนวนมากที่ไม่ยอมรับ หรือไม่เห็นด้วย ขาดความไว้วางใจที่จะให้ออกาสผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ ทั้งนี้ เพราะบุคคลเหล่านี้ยังมีความเชื่อและเห็นด้วยกับการลงโทษผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีเพื่อแก้แค้นตอบแทนการกระทำความผิดและชดเชยความเสียหายอย่างสาสมกับความผิดของตนเองที่ได้ก่อขึ้น ผู้เสียหายยังมีความโกรธแค้นและต้องการให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยชีวิตหรือทรัพย์สินจะเป็นการสาสมกว่าการทำงานบริการสังคมหรือ

บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และมีบุคคลบางส่วนยังคงมีความเชื่อตามแนวความคิดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดควรออกไปจากสังคมตามหลักการลงโทษเพื่อการป้องกันโดยตั้งข้อรังเกียจไม่ปรารถนาจะให้ผู้กระทำความผิดมาใช้ชีวิตร่วมในสังคม โดยมีได้ค่านึงว่าเป็นผู้กระทำความผิดในคดีที่มีอัตราโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จากปัญหาของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทยดังกล่าว จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคม หรือการให้ทำงานแทนค่าปรับ ตามมาตรา ๓๐/๑ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยการกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับหรือกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือโทษเสริมโทษปรับ ตามมาตรา ๒๙ แทนที่การกักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมนั้นนอกจากจะเป็นมาตรการที่มีผลเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้วยังเป็นมาตรการการลงโทษที่มีผลในการยับยั้งและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดที่ถูกลงโทษจำคุกระยะสั้นหรือโทษปรับและสอดคล้องกับหลักการลงโทษที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล

วิเคราะห์และเปรียบเทียบการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศกับประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า อังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) นั้น ใช้ระบบในการกำหนดโทษปรับแบบระบบการปรับเป็นหน่วย (Units-Fine System) โดยผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจนในความผิดอย่างเดียวกันและในระบบเดียวกัน ทำให้การปรับเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ทั้งนี้ เป็นไปตามดุลพินิจของศาล โดยในการบังคับโทษปรับทางอาญาของอังกฤษนั้น ศาลจะคำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับเป็นสำคัญ ดังนั้น หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่อาจชำระค่าปรับได้ศาลจะพิจารณาถึงพฤติกรรมการประกอบการพิจารณาความผิด รวมทั้งประวัติของผู้กระทำความผิดเพื่อพิจารณาว่าสมควรจะลงโทษจำคุกตามที่กำหนดโทษไว้หรือไม่ ซึ่งหากเห็นว่าสมควรบรรเทาโทษให้ก็อาจหลีกเลี่ยงโดยการใช้มาตรการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) แทน ซึ่งการใช้มาตรการลงโทษทางสังคมถือเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่นในการทำงานบริการสาธารณะและยังเป็นการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมและยังช่วยให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรมอีกทางหนึ่งด้วย

จึงเห็นได้ว่ากฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับและมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับจากเดิมที่ให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานแทนค่าปรับ กล่าวคือ ศาลสามารถนำมาตรการบริการสังคมมาใช้แทนโทษปรับได้หากศาลเห็นว่าเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยไม่ต้องถามความยินยอมจากผู้กระทำความผิด ซึ่งทำให้ไม่ต้องถูกจำคุกแทนค่าปรับ ส่วนการกำหนดโทษปรับที่ไม่ใช่โทษปรับที่กำหนดไว้เป็นระวางโทษปรับในความผิด summary ศาลมีอำนาจกำหนดโทษปรับโดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดประกอบ แต่ไม่ถึงขั้นปรับแบบ day fine ซึ่งใช้ในกฎหมายเยอรมัน

ส่วนสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่นเดียวกับอังกฤษ มีระบบการกำหนดโทษปรับเป็นระบบแบบตายตัว หรือ Fixed sum System ซึ่งศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าปรับแบบพิคัดอัตรา โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ของผู้กระทำความผิดภายใต้กฎหมายกำหนด เช่น รายได้ ความสามารถในการหารายได้ ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่ต่อจําเลย เป็นต้น ซึ่งระบบโทษปรับแบบตายตัวนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการที่ทำให้การบังคับใช้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อาทิเช่น การปรับในอัตราเดียวกันในความผิดเดียวกันอาจไม่ยุติธรรมสำหรับผู้กระทำความผิดซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการบังคับโทษปรับหรือการลงโทษจําคุกแทนค่าปรับ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาอีกมากมาย ปัญหาต่างๆเหล่านี้จึงทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาสนใจการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบที่นิยมใช้กันมากในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย

มาตรการทำงานบริการสังคมนั้นถือเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดไว้ในรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act ๑๙๘๔) การนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจเนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จําเลยถูกบังคับใช้แรงงานโดยไม่สมัครใจ โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายได้

ฉะนั้น ในคดีที่ศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้วหากพิจารณาได้ว่าจําเลยอยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นเป็นการเหมาะสมศาลสามารถใช้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำผิดที่ยากจน หรือผู้ที่มีฐานะรํ่ารวยมาก จนกระทั่งการกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ การทำงานบริการสังคมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ อย่างไรก็ตามในสหรัฐอเมริกา มาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ใช้เป็นเพียงมาตรการแทนโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นมาตรการบังคับซึ่งกำหนดเป็นโทษควบคู่ไปกับการลงโทษปรับ หรือทำงานบริการสังคมหรือลงโทษปรับอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย

ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) อันได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งฝรั่งเศสใช้ระบบการลงโทษปรับโดยพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละและนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆเพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ ส่วนเยอรมนีมีการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ ซึ่งระบบปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับที่ไม่กำหนดแน่นอนตายตัว โดยอัตราค่าปรับจะกำหนดจากปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่ ปริมาณเงินซึ่งจะแปรตามสภาพเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษปรับโดยคิดคำนวณจากรายได้ต่อวันของผู้ต้องโทษแต่ละรายและปริมาณวันปรับซึ่งกำหนดตามความหนักเบาของความผิดที่ได้กระทำ จากการศึกษาพบว่า การบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้นั้นมีความมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการจําคุกกระยะสั้น อันเนื่องมาจากการผิดนัดชำระค่าปรับซึ่งมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยในเยอรมนีมีการลดการลงโทษจําคุกลงเป็นอย่างมากและหันมาใช้การลงโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้แทนซึ่งสัมฤทธิ์ผลจากการบังคับใช้โทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้นั้น พบว่าผู้กระทำความผิดที่

ได้รับการลงโทษปรับจะหนักกลับมากะทำความผิดซ้ำน้อยกว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษจำคุกซึ่งสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการป้องปรามอาชญากรรมได้

สำหรับการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสนั้น จะให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไข โดยจะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษาบังคับโทษในการพิจารณาถึงความเหมาะสมและเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับมาตรการบริการสังคมซึ่งการสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสยังคงต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดสามารถปฏิเสธไม่ยอมรับมาตรการบริการสังคมได้

ส่วนเยอรมนีในรัฐบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) มาตรา ๒๕๓ ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) ได้ โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา ๖ ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป

จากการศึกษาเรื่องการบังคับโทษปรับของประเทศต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศต่างก็นำเอามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ มาเป็นโทษทดแทนหรือใช้เป็นมาตรการเสริม หรือกำหนดให้เป็นโทษทางเลือก เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี เป็นต้น เพื่อให้ศาลนำมาใช้นอกเหนือจากโทษจำคุกหรือโทษปรับ ซึ่งมีผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับการฟื้นฟู ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และใช้เพื่อป้องกันสังคม โดยการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้น แต่ละประเทศก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้างในเรื่องความยินยอมของผู้กระทำความผิด ระดับอายุของผู้กระทำความผิด เป็นต้น แต่ทุกประเทศต่างก็กำหนดให้การสั่งหรือกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับเป็นดุลพินิจของศาลโดยแท้จริง โดยศาลจะพิจารณาจากความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและพิจารณาถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ ทั้งนี้ อังกฤษเป็นประเทศแรกที่นำเอารูปแบบการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมมาใช้

ส่วนประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้น ไทยใช้ระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) โดยให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ กล่าวคือ ศาลจะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและจะต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดโดยศาลจะต้องกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดโดยมิได้พิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด

สำหรับการให้ทำงานแทนค่าปรับในไทยนั้น แม้ประเทศไทยจะรับเอามาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับมาใช้เช่นนานาอารยประเทศก็ตาม แต่การทำงานแทนค่าปรับของไทยจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้นที่จะสามารถทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้ โดยต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งจะหักค่าปรับออกจากการทำงานแทนค่าปรับในอัตราวันละ ๒๐๐ บาท โดยวิธีการดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านอัตราค่าปรับซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับซึ่งไม่มีเงินชำระค่าปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้น ศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับสามารถทำงานแทนค่าปรับได้ อันจะเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งลงโทษให้เหมาะกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็มที่ดังเช่นที่กฎหมายในต่างประเทศนำมาใช้ เนื่องจากในต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เยอรมนี เป็นต้น กฎหมายเปิดโอกาสให้

ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับ โดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด และพฤตินิสัยของผู้กระทำความผิดมา ประกอบการพิจารณาสั่งลงโทษ คำสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยจึงยังไม่มีประสิทธิภาพในทาง นำมาบังคับใช้เท่าที่ควร ยังไม่มีผลเป็นการยับยั้งและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็ม ประสิทธิภาพดังเช่นที่นานาประเทศได้ใช้กัน และนอกจากนี้ผู้กระทำความผิดหลายรายก็ไม่ทราบว่ามี หลักเกณฑ์เกี่ยวกับให้การทำงานแทนค่าปรับจึงไม่ได้ร้องขอเข้ามาเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับตาม มาตรา ๓๐/๑ ทำให้ต้องเสียสิทธิดังกล่าวไป

จากการศึกษาพบว่าการใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยจะแตกต่างจาก อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี ซึ่งประเทศเหล่านี้จะกำหนดให้มาตรการการทำงาน บริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษชนิดหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจ พิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับได้เองโดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอเข้ามา และแม้ผู้ ต้องโทษปรับจะมีเงินชำระค่าปรับหากศาลเห็นว่าการลงโทษด้วยการให้ทำงานแทนค่าปรับนั้นเป็น การเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและสามารถแก้ไขปรับปรุงมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไป กระทำความผิดซ้ำอีก ศาลก็จะใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือ ทำงานสาธารณประโยชน์แทนการลงโทษปรับ เช่น ในอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งต่างจาก การพิจารณาสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับของไทย เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือ สาธารณประโยชน์แทนค่าปรับของไทย มิได้มีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือเป็นโทษอุปกรณ์ หรือโทษทดแทนหรือโทษเสริมแทนโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น เป็นแต่เพียงมาตรการที่นำมาใช้ แทนการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับต่อศาลเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ

เหตุผลในการบัญญัติมาตรา ๓๐/๑ ก็เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่มี เงินชำระค่าปรับทำงานแทนค่าปรับ เนื่องจากในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีหลักการ สำคัญประการหนึ่งคือ เพื่อแก้ไขให้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนี้ โทษที่ผู้กระทำความผิด ควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในปัจจุบันมีผู้ได้รับ โทษปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นจำนวนมากขึ้น ซึ่งผู้รับโทษนั้นๆ ต้องสูญเสียอิสรภาพโดยไม่ สมควร ทำให้บุคคลในครอบครัวต้องเดือดร้อนและรัฐต้องรับภาระในการดูแลเพิ่มมากขึ้น จึงเห็นเป็น การสมควรปรับเปลี่ยนมาตรการลงโทษเสียใหม่ โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการ สังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่งและในกรณีที่อาจต้องถูกกักขังอยู่นั้น บุคคลดังกล่าวสมควรได้รับความคุ้มครองมิให้ต้องถูกเปลี่ยนโทษจากกักขังเป็นจำคุก อันเป็นโทษที่ หนักยิ่งกว่า รวมทั้งมิให้ต้องถูกคุมขังร่วมกับผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูง⁴

จากเหตุผลดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐/๑ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย มาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้

⁴ คณิต ฌ นคร. (2553). ประมวลกฎหมายอาญา : หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ.

กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับได้โดยมาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับนี้ เป็นมาตรการการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดเล็กน้อยหรือความผิดลหุโทษที่มีประโยชน์ต่อสังคมและต่อตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการปรับหรือการกักขังแทนค่าปรับ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การทำงานแทนค่าปรับนี้ใช้แก้ปัญหาได้เฉพาะผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้น แต่กับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี การให้ทำงานแทนค่าปรับไม่อาจนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เนื่องจากมีข้อจำกัดแห่งบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งขัดต่อหลักความเสมอภาค และสะท้อนให้เห็นว่าระบบการลงโทษของประเทศไทยยังขาดประสิทธิภาพ มิได้มุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) ผู้กระทำความผิดเพื่อให้ออกไปใช้ชีวิตสังคมได้อย่างแท้จริง

ฉะนั้น เพื่อให้การลงโทษเป็นไปโดยเหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิด ตามหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) และเน้นถึงการยับยั้งการกระทำความผิดและมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดเล็กน้อยๆ ที่มีโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคม หรือการให้ทำงานแทนค่าปรับ ให้มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยการกำหนดให้ทำงานบริการสังคมมีผลบังคับเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ หรือโทษทดแทนหรือโทษเสริมโทษปรับ ตามมาตรา ๒๙ แทนที่การกักขังแทนค่าปรับ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวคือ ในการพิจารณากำหนดโทษปรับของศาลนอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดว่าการลงโทษนั้นๆ สามารถแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้ออกไปใช้ชีวิตสังคมอันเป็นการคืนคนดีให้แก่สังคมได้หรือไม่ โดยแยกเป็นหัวข้อเพื่อการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษทางอาญา

เนื่องจาก "โทษ" เป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาเพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด โทษจึงหมายถึง การกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบ ต่อผู้ที่ได้รับโทษ โดยโทษจะมีลักษณะรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรงและเกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือต่อรัฐมากน้อยเพียงใด ซึ่งตามกฎหมายไทยมีการกำหนดเรื่องโทษทางอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ อันได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งมีทั้งหมด ๕ ประเภท โดยแบ่งประเภทโทษที่บังคับเอากับชีวิต คือ โทษประหารชีวิต โทษที่บังคับเอากับเสรีภาพ คือ โทษจำคุกและโทษกักขัง และสุดท้ายโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สิน คือ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน วิธีการอื่นที่กำหนดนอกเหนือไปจากบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๘ นั้น จึงมิใช่โทษทางอาญาตามที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนการให้ทำงานบริการสังคมตามประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๐/๑ และมาตรา ๕๖ นั้น เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายอย่างหนึ่งอันมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

ในความผิดที่มีโทษจำคุกกระยะสั้นหรือในความผิดที่ศาลสั่งลงโทษปรับและผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้น

ดังนั้น จึงมีแนวคิดว่าหากมีการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญา อีกประเภทหนึ่งที่สามารถใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดได้จะก่อให้เกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาคอขวดของมาตรา ๓๐/๑ และมาตรา ๕๖ ทั้งยังเป็น การเพิ่มทางเลือกให้ศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับลักษณะ ของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดนั้นๆ โดยไม่จำเป็นต้องติดกับเงื่อนไขของจำนวนเงิน ซึ่งต้องโทษปรับ หรือเงื่อนไขของการคุมประพฤติแต่อย่างใด และยังช่วยแก้ปัญหาเรื่องคนล้นคุกที่ ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้เนื่องจากการทำงานบริการสังคมเป็นการ ลงโทษที่มุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำแต่ยังคงปล่อยให้ผู้กระทำความผิดใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่เคยอยู่อาศัย จึงทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตราหน้าว่าเป็น คนคุก ทั้งนี้การทำงานบริการสังคมยังทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบและเห็นถึงคุณค่าของ ตนเองจึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้กระทำความผิดจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

ดังนั้น หากกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นมาอีกประเภท หนึ่ง นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ เมื่อมีการจัดเรียงลำดับชั้นของ โทษตามความเป็นผลร้ายต่อตัวผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคมจึงควรเป็นโทษทางอาญาที่ อยู่ในลำดับต่ำกว่าโทษจำคุก โทษกักขังและโทษปรับ เนื่องจากการทำงานบริการสังคมส่งผลต่อเวลาว่างของผู้กระทำความผิด จึงมีลักษณะที่เบากว่าโทษทั้งสามประการข้างต้น แนวคิดในการกำหนดให้ การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งนั้นจะช่วยลดข้อจำกัดของการ ลงโทษผู้กระทำความผิดในความผิดเล็กน้อยๆ ซึ่งมีโทษจำคุกกระยะสั้นหรือโทษปรับได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เนื่องจากทำให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษได้กว้างและเหมาะสมกับ ความคิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไปมากกว่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

2. แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับ

แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับนี้ กล่าวคือ นอกจากศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งลงโทษปรับผู้กระทำความผิดแล้ว ในความผิดเล็กน้อยๆ ซึ่ง ศาลเห็นว่าเป็นการสมควรและเป็นการเหมาะสมในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการ สังคมเพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมหรือความประพฤติของผู้กระทำความผิด ศาลยังสามารถใช้ดุลพินิจ สั่งลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมควบคู่ไปกับการสั่งลงโทษปรับได้โดย ถือว่ามีโทษปรับเป็นโทษประธานและโทษให้ทำงานบริการสังคมนั้นเป็นโทษอุปกรณ์โดยในการ กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับนี้ จะช่วยให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจ เลือกใช้โทษในการลงต่อผู้กระทำความผิดได้กว้างขึ้นและเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดมากกว่า การสั่งลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกกว่าในการกระทำความผิด ในรายนั้นๆ ศาลจะพิจารณากำหนดโทษโดยลงเพียงโทษปรับประการเดียวหรือลงทั้งโทษปรับและ โทษให้ทำงานบริการสังคมด้วย โดยเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดและ พฤตินิสัยของผู้กระทำความผิดว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีความสามารถในการชำระค่าปรับได้หรือไม่ มีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร อายุ เพศ การศึกษา พฤติกรรม และประวัติของตัวผู้กระทำความผิดมา

ประกอบในการพิจารณากำหนดโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดอันจะทำให้การลงโทษเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษมากขึ้น คือ นอกจากการลงโทษจะเป็นการทดแทนความผิดและข่มขู่ยับยั้งให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดแล้วการลงโทษยังเป็นการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดอีกด้วย เนื่องจากในความผิดเล็กน้อยๆ ซึ่งศาลสั่งลงโทษปรับนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแต่อย่างใด ในที่สุดแล้วเมื่อมีการชำระค่าปรับหรือพ้นจากโทษกักขังแทนค่าปรับบุคคลดังกล่าวก็ต้องกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมเช่นเดิม จึงเห็นว่าจะเป็นการดีกว่าหากเน้นถึงระบบของการลงโทษที่มุ่งแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดดังกล่าวด้วย เพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำความผิดและบุคคลทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม

ดังนั้น แนวคิดในการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยกำหนดให้การลงโทษให้ทำงานบริการสังคมเป็นอุปกรณ์ของโทษปรับแทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับอันเป็นการลงโทษที่มุ่งต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด จึงมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมากกว่าระบบซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ ในการลงโทษปรับตามมาตรา ๒๙ นั้น นอกจากศาลจะพิจารณาแต่เฉพาะความร้ายแรงของการกระทำความผิดซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินมาชำระค่าปรับศาลก็จะพิจารณากักขังแทนค่าปรับและกระบวนการให้ทำงานแทนค่าปรับก็จะเกิดขึ้นภายหลังโดยการร้องขอของผู้กระทำความผิดภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรา ๓๐/๑ อันมีข้อจำกัดมากมายนั้น การแก้ไขกฎหมายโดยเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งลงโทษโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดและพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมากำหนดโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิดจึงเป็นการลงโทษที่เหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิดมากกว่า ทั้งยังสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษในความผิดเล็กน้อยๆ ซึ่งมีโทษจำคุกระยะสั้น ที่นานาประเทศใช้กันด้วย ยกตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ในการกำหนดโทษปรับซึ่งจะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น นอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้วศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระของผู้กระทำความผิดด้วยและถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีเงินชำระค่าปรับ หากศาลพิจารณาเห็นว่า การลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ส่งผลต่อผู้กระทำความผิดทำให้รู้สึกเข็ดหลาบศาลก็จะลงโทษด้วยการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพิ่มอีกสถานหนึ่งด้วย

3. แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ

โทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) ของการชำระค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙ คือ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับและการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับบุคคลธรรมดา หากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินมาชำระค่าปรับ ศาลก็จะใช้โทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับโดยการลงโทษกักขังผู้กระทำความผิดแทนค่าปรับทันที ซึ่งจะเห็นได้ว่าโทษกักขังแทนค่าปรับนี้วัตถุประสงค์ของการลงโทษกักขัง คือ การบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ส่วนการลงโทษปรับนั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษ คือ การบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งเห็นได้ว่าการสั่งลงโทษกักขังนั้นรุนแรงกว่าการสั่ง

ลงโทษปรับ ดังนั้น การใช้โทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษแทนโทษปรับด้วยการกักขังแทนค่าปรับจึงเป็นการใช้โทษแทนที่ไม่ยุติธรรมและไม่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งต้องโทษปรับ

จากปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้เกิดแนวความคิดในการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) โทษปรับ เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมนั้นมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษ คือการบังคับเอา กับเวลาว่างของผู้กระทำความผิด อันอยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าการลงโทษปรับซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด อีกทั้ง การให้ทำงานบริการสังคมนั้นยังมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดเห็นถึงคุณค่าของตนเอง ให้ความเคารพต่อสังคมหลาบจำไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ทั้งยังเป็น การลงโทษที่ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณรายจ่ายของรัฐอย่างเช่นการกักขังแทนค่าปรับซึ่งรัฐจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังและยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาสถานที่กักขังทั้งยังทำให้ผู้กระทำความผิดมีมลทินติดตัวว่าเป็นคนคุก จากคุณประโยชน์ของการให้ทำงานบริการสังคมดังกล่าวมานั้น จึงเกิดแนวความคิดว่าการนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมมาเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับแทนการกักขังแทนค่าปรับน่าจะเกิดประโยชน์กว่าการส่งลงโทษปรับ แล้วเมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับแล้วจึงมีคำสั่งให้กักขังแทนค่าปรับหรือเมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับแล้วจึงยื่นคำร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามมาตรา ๓๐/๑ เนื่องจากการขอทำงานแทนค่าปรับตามมาตรา ๓๐/๑ นั้น เป็นเพียงมาตรการที่นำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับเท่านั้น โดยมีข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ ศาลจะหยิบยกมาตรการดังกล่าวเพื่อสั่งให้ผู้กระทำความผิดแทนค่าปรับโดยไม่มีคำร้องขอมาในชั้นศาลไม่ได้ และกรณีที่จะขอทำงานแทนค่าปรับได้นั้นต้องเป็นกรณีที่ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับและจำนวนเงินค่าปรับต้องไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท เท่านั้น จึงเห็นได้ว่าตามกฎหมายไทยนั้นมิได้มีการนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดดังเช่นที่นานาประเทศใช้บังคับกันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้การบังคับใช้โทษเกิดประสิทธิภาพและการลงโทษเหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิดและเป็นประโยชน์สังคม เนื่องจากการลงโทษในการกระทำความผิดเล็กน้อยๆนั้น มิได้เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม และเพื่อให้การลงโทษมุ่งถึงวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอันตรงกับหลักอาชญาวิทยาในปัจจุบัน จึงเกิดแนวความคิดในการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) โทษปรับ โดยให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกการกำหนดโทษให้เหมาะกับผู้กระทำความผิดโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ความสามารถในการชำระค่าปรับและพฤตินิสัยของผู้กระทำความผิด แล้วพิจารณากำหนดโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดว่าในการกระทำความผิดนั้นๆ ผู้กระทำความผิดสมควรรับโทษโดยเสริมโทษให้ทำงานบริการสังคมไปด้วยหรือรับเพียงโทษปรับหรือลงโทษทดแทนโดยการให้ทำงานบริการสังคมอย่างเดียวอย่างหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พล.ต.ต.พรชัย ชันดี ตำแหน่งอาจารย์พิเศษคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และ พล.ต.ต.จิรพัฒน์ ภูมิจิตร ตำแหน่ง รองผู้บัญชาการตำรวจนครบาล มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการกระทำความผิดลหุโทษเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำ

ความผิดทางอาญาที่มีความรุนแรงมากขึ้นจนเกิดความเสียหายร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีคดีตัวอย่างดังนี้

1. สถานีตำรวจนครบาลบางนา พุทธการณัแห่งคดี เจ้าของบ้านปล่อยสุนัขเห่าไล่กัดเพื่อนบ้านเป็นประจำ ขณะเกิดเหตุเพื่อนบ้านทนไม่ไหวได้ใช้ไม้ตีทั้งสุนัขและเจ้าของสุนัข เป็นเหตุให้ได้รับบาดเจ็บ เหตุเกิดเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2559 เวลากลางวัน ที่บริเวณซอยสวนเบิกไพร ถนนบางนา-ตราด กม.4.5 แขวง/เขตบางนา กทม.

2. สถานีตำรวจนครบาลโชคชัย พุทธการณัแห่งคดี คู่กรณีทะเลาะด่ากัน เป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งพาเพื่อนมารุมทำร้ายอีกฝ่ายจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย เหตุเกิดเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2559 เวลากลางวัน ที่บริเวณซอยโชคชัย 4 แยก 69 แขวง/เขตลาดพร้าว กทม.

จากเหตุการณ์ทั้งสองคดีดังกล่าวมาแล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิได้ชี้ให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของความรุนแรงเกิดจากความผิดเล็กน้อยจนนำไปสู่ความผิดที่มีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากการกระทำผิดลหุโทษแล้ว หากไม่มีมาตรการที่เหมาะสมผู้กระทำความผิดจะไม่เกรงกลัวและอาจนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงได้ ซึ่งอาจเกิดจากผู้กระทำผิดอีกเหิมหรือผู้เสียหายทนไม่ไหวจึงมีพฤติกรรมโต้ตอบออกไป จึงเป็นที่มาหรือบ่อเกิดอาชญากรรมที่รุนแรง ดังนั้น หากมีการบังคับใช้กฎหมายโดยกำหนดโทษความผิดลหุโทษโดยใช้มาตรการเสริมแทนโทษปรับกำหนดให้เป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญา ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสปรับปรุงพฤติกรรมไม่กระทำความผิดเรื่องเล็กน้อยที่เป็นคดีลหุโทษ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวกฎหมายเป็นการป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นได้

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการศึกษาถึงลักษณะของความผิดลหุโทษ ความเป็นมาของความผิดลหุโทษและการดำเนินคดีความผิดลหุโทษในประเทศไทย พบว่าบทบัญญัติความผิดลหุโทษยังมีปัญหาบางประการที่ทำให้การลงโทษทางอาญาต่อผู้กระทำความผิดในคดีลหุโทษไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดได้ กล่าวคือการลงโทษทางอาญาไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิดในการกระทำของตน และเกรงกลัวต่อการลงโทษ และไม่สามารถยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำได้ โดยความผิดลหุโทษเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำความผิดทางอาญาที่มีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้อื่น

โทษปรับ (Fine) ในความผิดลหุโทษเป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าโทษปรับเป็นโทษที่นำไปใช้คู่กับโทษจำคุกในความผิดเกือบทุกประเภท ทั้งนี้ เพราะการลงโทษปรับเป็นวิธีการลงโทษที่สะดวกรัฐเสียค่าใช้จ่ายน้อย และไม่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด อีกทั้งยังไม่ก่อให้เกิดผลร้ายเหมือนการลงโทษจำคุกที่ส่งผลร้ายกระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิดโดยโทษปรับเป็นโทษที่มุ่งประสงค์จะบังคับเอากับบรรดาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับก็เพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ทำให้ผู้กระทำความผิดที่ต้องชำระค่าปรับได้รับความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจ เกิดความกลัวและเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก

ระบบการลงโทษปรับของประเทศไทยในปัจจุบัน ไทยใช้ระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ โดยศาลจะพิจารณากำหนดโทษปรับจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งระบบการลงโทษปรับของไทยในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษปรับเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เนื่องจากโทษปรับที่กำหนดแบบตายตัวดังที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมและไม่เสมอภาคในการลงโทษ กล่าวคือผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถชำระค่าปรับได้จะไม่ได้รับผลกระทบจากการลงโทษหนักเท่าผู้ที่มีฐานะยากจน ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มกระทำความผิดซ้ำในอนาคต ต่างกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนหากไม่สามารถชำระค่าปรับได้ก็จะได้รับผลกระทบจากการลงโทษปรับอย่างรุนแรง เนื่องจากหากไม่มีเงินชำระค่าปรับก็จะถูกศาลบังคับใช้ค่าปรับโดยวิธีการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับหรือไม่ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในไทยนั้นหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็มักจะสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับไปเลยทันที เนื่องจากการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับนั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยากกว่าการกักขังแทนค่าปรับ อันทำให้การบังคับคดีอาญาไม่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพ

ของบุคคลเนื่องจากการกักขังแทนค่าปรับนั้นเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิดจึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการบังคับโทษปรับที่มุ่งประสงค์บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงเห็นได้ว่าการบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙ กล่าวคือหากผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับ โทษทดแทนซึ่งศาลต้องนำมาบังคับใช้แทนค่าปรับคือโทษยึดทรัพย์สินและโทษกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งศาลจะต้องดำเนินการบังคับโทษตามลำดับที่กฎหมายบัญญัติไว้ จากสภาพการณ์ดังกล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการบังคับโทษปรับของไทยในปัจจุบันไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่มุ่งบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและเพื่อหลีกเลี่ยงโทษการจำคุกกระยะสั้น

ส่วนการที่ไทยจะนำโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) มาปรับใช้บังคับกับไทย อย่างเช่นที่ต่างประเทศนำมาใช้บังคับนั้นก็เป็นไปได้ยาก เนื่องจากระบบในการคำนวณรายได้บุคคลของไทยนั้นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ ฐานในการเก็บข้อมูลรายได้ประชากรของรัฐยังขาดประสิทธิภาพ และในมุมมองแนวความคิดของคนไทยยังมองว่าหากกระทำความผิดอย่างเดียวกันควรได้รับโทษเหมือนกันจึงจะยุติธรรม

อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๓๐/๑ ถึงมาตรา ๓๐/๓ โดยกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับหรือการทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามความในมาตรา ๓๐/๑ มาใช้แก้ปัญหารกขังที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ โดยหักค่าปรับออกจากการทำงานแทนค่าปรับในอัตราวันละ ๒๐๐ บาท ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องโทษปรับที่มีฐานะยากจนและการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาบังคับยังเป็นไปตามแนวความคิดที่ต่างประเทศหลายประเทศนำมาใช้อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามบัญญัติดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับอยู่หลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านอัตราค่าปรับ ซึ่งจะต้องเป็นกรณีศาลสั่งลงโทษปรับไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท และจะต้องเป็นกรณีผู้ต้องโทษปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้นศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับสามารถทำงานแทนค่าปรับได้หรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็มที่ คำสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับจึงไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริงดังเช่นที่นานาอารยประเทศได้ใช้กันและประการสำคัญคือการบังคับโทษปรับในประเทศไทยมิได้มุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) อันเป็นหลักการลงโทษที่นานาประเทศต่างยึดเป็นหลักสำคัญเท่าที่ควร นอกจากนี้ผู้กระทำความผิดหลายรายก็ไม่ทราบว่ามีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้การทำงานแทนค่าปรับ จึงมิได้ยื่นร้องขอเข้ามาเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับตามมาตรา ๓๐/๑ และจากการศึกษาวิจัยพบว่ามาตรการที่ให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับนั้นก็นำมาใช้ได้เฉพาะกับผู้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถชำระเงินค่าปรับได้เท่านั้น กล่าวคือมาตรการดังกล่าวนี้นำมาใช้แก้ปัญหาให้กับคนยากจนแต่เพียงทางเดียว สำหรับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสามารถชำระค่าปรับได้ มาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับก็มิได้มีบทบาทหรือมีผลที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขบุคคลดังกล่าวแต่อย่างใด ทำให้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการให้ทำงานแทนค่าปรับซึ่งมุ่งที่จะแก้ไขฟื้นฟูและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสร้างคุณประโยชน์แก่สังคม

และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ จึงอาจทำให้ผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษปรับที่มีความสามารถชำระเงินค่าปรับได้ไม่รู้สำนึกถึงการกระทำความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้นอันจะนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำซากและเป็นปัญหาต่อสังคม

จากการศึกษาค้นคว้าถึงกระบวนการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับและมาตรการแทนโทษปรับในต่างประเทศพบว่าอังกฤษใช้ระบบในการกำหนดโทษปรับแบบระบบการปรับเป็นหน่วย (Units-Fine System) โดยผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจนในความผิดอย่างเดียวกันและในระบบเดียวกัน ทำให้การปรับเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ทั้งนี้ เป็นไปตามดุลพินิจของศาล โดยในการบังคับโทษปรับทางอาญาของอังกฤษนั้น ศาลจะคำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับเป็นสำคัญ ดังนั้นหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่อาจชำระค่าปรับได้ ศาลจะพิจารณาถึงพฤติกรรมประกอบการพิจารณาความผิด รวมทั้งประวัติของผู้กระทำความผิด เพื่อพิจารณาว่าสมควรจะลงโทษจำคุกตามที่กำหนดโทษไว้หรือไม่ ซึ่งหากเห็นว่าสมควรบรรเทาโทษให้ก็อาจหลีกเลี่ยงโดยใช้มาตรการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) แทน ซึ่งการใช้มาตรการลงโทษทางสังคมถือเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่นในการทำงานบริการสาธารณะ ยังเป็นการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมและยังช่วยให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรมอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเห็นได้ว่ากฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับและมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับจากเดิมที่ให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานแทนค่าปรับ กล่าวคือศาลสามารถนำมาตรการบริการสังคมมาใช้แทนโทษปรับได้หากศาลเห็นว่าเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่ต้องถามความยินยอมจากผู้กระทำความผิด ซึ่งทำให้ไม่ต้องถูกจำคุกแทนค่าปรับ โดยในอังกฤษกำหนดให้มาตรการบริการสังคมเป็นโทษประเภทหนึ่งตามกฎหมาย อยู่ในเรื่องการลงโทษโดยชุมชน (Community Sentences) โดยใช้เป็นมาตรการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ

สหรัฐอเมริกาใช้ระบบการกำหนดโทษปรับเป็นระบบแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าปรับแบบพิกัดอัตรา โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ของผู้กระทำความผิดภายใต้กฎหมายกำหนด เช่น รายได้ ความสามารถในการหารายได้ ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย ซึ่งระบบโทษปรับแบบตายตัวนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการที่ทำให้การบังคับใช้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สหรัฐอเมริกาหันมาสนใจการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบที่นิยมใช้กันมากในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย ส่วนมาตรการทำงานบริการสังคมในสหรัฐอเมริกานั้นถือเป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ โดยกฎหมายกำหนดให้มาตรการบริการสังคมใช้เป็นโทษระดับกลาง (Intermediate Punishment) ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติ ๑๘ U.S.C. มาตรา ๓๕๖๓ (a) (๒) ทั้งนี้ ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่กำหนดเงื่อนไขโดยพิจารณาจากความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นกรณีไป ซึ่งการทำงานบริการสังคมโดยทั่วไปจะเป็นการให้บริการสาธารณะในองค์กรที่ไม่มีการแสวงหารายได้ และมีรูปแบบที่หลากหลายซึ่งการนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ เนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงานโดยไม่สมัครใจ โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายได้

สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบการลงโทษปรับโดยพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละและนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ ซึ่งอัตราค่าปรับจะกำหนดจากปัจจัย ๒ ประการได้แก่ ปริมาณเงินซึ่งจะแปรตามสภาพเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษปรับ โดยคิดคำนวณจากรายได้ต่อวันของ ผู้ต้องโทษแต่ละรายและปริมาณวันปรับซึ่งกำหนดตามความหนักเบาของความผิดที่ได้กระทำโดยมีความมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาการจำคุกกระยะสั้นอันเนื่องมาจากการผิดนัดชำระค่าปรับ ซึ่งมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยการให้ทำงานบริการสังคมหรืองานบริการสาธารณะในฝรั่งเศสนั้น ถือเป็นโทษ ซึ่งเรียกว่า "โทษทางเลือกหรือโทษแทนที่" (Les peines alternatives หรือ Les peines de substitution) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกกระยะสั้นหรือโทษปรับและเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลัก การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสถือเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไข โดยจะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษาบังคับโทษในการพิจารณาถึงความเหมาะสมและเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับมาตรการบริการสังคมซึ่งการสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดสามารถปฏิเสธไม่ยอมรับมาตรการบริการสังคมได้

ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้ระบบการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) โดยการปรับในระบบปรับตามวันและรายได้นี้จะกำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดเพื่อให้การลงโทษปรับต่อผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกและช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะร่ำรวยหรือฐานะยากจนก็สามารถนำมาใช้บังคับได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกชนชั้น โดยการให้ระบบบังคับโทษปรับตามวันและรายได้ในเยอรมนีนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุดการลงโทษจำคุกลงได้เป็นอย่างมากและยังพบว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษปรับจะหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำน้อยกว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษจำคุก ซึ่งสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการป้องปรามอาชญากรรมได้ ส่วนทางเลือกที่นำมาใช้แทนโทษปรับนั้น ในรัฐบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) มาตรา ๒๕๓ ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคมได้ โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา ๖ ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป ซึ่งมาตรการให้ทำงานบริการสังคมของเยอรมนีนั้นถือเป็นโทษทดแทน

จากการศึกษาพบว่าการใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยจะแตกต่างจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี ซึ่งประเทศเหล่านี้จะกำหนดให้มาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษชนิดหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับได้เองโดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอเข้ามาและแม้ผู้ต้องโทษปรับจะมีเงินชำระค่าปรับหากศาลเห็นว่าการลงโทษด้วยการให้ทำงานแทนค่าปรับนั้นเป็นการเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและสามารถแก้ไขปรับปรุงมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ศาลก็จะใช้มาตราให้ทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนการลงโทษปรับ เช่นในอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งต่างจากการ

พิจารณาสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับของไทย เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับของไทยไม่ได้มีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือเป็นโทษทดแทนหรือโทษเสริมโทษปรับแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงมาตรการที่นำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับต่อศาลเท่านั้น

จากปัญหาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่าการกำหนดค่าปรับของไทยในปัจจุบันไม่อาจสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้กระทำความผิดซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กล่าวคือการบังคับใช้โทษปรับกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวย ไม่ส่งผลกระทบต่อเป็นการยับยั้งให้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวมีเงินชำระค่าปรับจึงไม่รู้สึกเจ็บปวดทรมาน ส่วนการบังคับใช้โทษปรับกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนกลับมีผลกระทบอย่างรุนแรงเนื่องจากหากบุคคลดังกล่าวไม่มีเงินมาชำระค่าปรับก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ จึงทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างบุคคลซึ่งต่างชนชั้นกัน ประการต่อมาการบังคับโทษปรับของไทยก็ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับ แนวปฏิบัติศาลก็จะนำวิธีการกักขังแทนค่าปรับมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการลงโทษด้วยวิธีการกักขังแทนค่าปรับนั้นเป็นการลงโทษที่ผิดเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่มุ่งจะบังคับเอาภัยพิบัติของผู้กระทำความผิดมิใช่บังคับเอาภัยพิบัติของเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ประการสุดท้ายแม้ไทยจะนำเอามาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาใช้บังคับเพื่อหลีกเลี่ยงการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับก็ตาม แต่มาตรการให้ทำงานบริการแทนค่าปรับที่ใช้บังคับอยู่ก็มีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับอยู่หลายประการ กล่าวคือการจะยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้นั้นต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับโดยอัตราค่าปรับที่ศาลสั่งลงโทษต้องไม่เกิน ๘๐,๐๐๐ บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้น ศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจสั่งได้ จึงเห็นได้ว่าการนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมที่นำมาใช้ในไทยไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง อีกทั้งมาตรการดังกล่าวนำมาใช้ได้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้นซึ่งก็คือผู้ที่มีฐานะยากจน ทำให้การนำมาตราการดังกล่าวมาบังคับใช้เกิดความไม่เสมอภาคและเป็นธรรม จากข้อจำกัดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าสมควรมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาให้สามารถนำมาตราการทำงานบริการสังคมมาใช้ได้อย่างหลากหลายไร้ซึ่งข้อจำกัด มีประสิทธิภาพและมุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้สามารถนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษในการยับยั้งการกระทำความผิด และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่มีโทษปรับหรือโทษจำคุกระยะสั้น จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือการให้ทำงานแทนค่าปรับให้มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคมดังนี้

๑. กำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ ทั้งนี้ โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมมีชั้นโทษที่ต่ำกว่าโทษกักขังและโทษปรับเนื่องจากการให้ทำงานบริการสังคมนั้นมีผลบังคับเข้ากับเวลาว่างของผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การกำหนดให้การทำงานบริการเป็นโทษทางอาญานั้นจะเป็นการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดของมาตรา ๓๐/๑ และมาตรา ๕๖ และยังเป็นทางเลือกให้ศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่จำต้องติดกับเงื่อนไขของจำนวนเงินซึ่งต้องโทษปรับ ทำให้ศาลสามารถนำมาตราการทำงานบริการสังคมมาบังคับให้กับผู้ต้องโทษปรับได้อย่างเหมาะสม และยังช่วยแก้ปัญหาเรื่องผู้ต้องขังล้นเรือนจำที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้เนื่องจากการทำงานบริการสังคมเป็นการลงโทษที่มุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ จึงทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนคุก ทั้งนี้ การทำงานบริการสังคมยังทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบและเห็นถึงคุณค่าของตนเอง จึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้กระทำความผิดจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

๒. กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับในความผิดลหุโทษ โดยการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยกำหนดให้การลงโทษให้ทำงานบริการสังคมเป็นอุปกรณ์ของโทษปรับแทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับในความผิดลหุโทษในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับอันเป็นการลงโทษที่มุ่งต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด จึงมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมากกว่าระบบซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือในการลงโทษปรับตามมาตรา ๒๙ นั้น นอกจากศาลจะพิจารณาแต่เฉพาะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินมาชำระค่าปรับศาลก็จะพิจารณากักขังแทนค่าปรับและกระบวนการให้ทำงานแทนค่าปรับก็จะเกิดขึ้นภายหลังโดยการร้องขอของผู้กระทำความผิดภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรา ๓๐/๑ อันมีข้อจำกัดมากมายนั้น การแก้ไขกฎหมายโดยเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งลงโทษโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดและพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมากำหนดโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิด จึงเป็นการลงโทษที่เหมาะสมต่อผู้กระทำความผิดเป็นมากกว่า นอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้วศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระของผู้กระทำความผิดด้วย และถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีเงินชำระค่าปรับ หากศาลพิจารณาเห็นว่าการลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ส่งผลต่อผู้กระทำความผิดทำให้รู้สึกเข็ดหลาบศาลก็จะลงโทษด้วยการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพิ่มอีกสถานหนึ่งด้วย

๓. กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทน (Substitute Punishment) หรือมาตรการเสริมโทษปรับในความผิดลหุโทษโดยการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อให้เป็นทางเลือกแก่ศาลในการนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษปรับ หรือการยึดทรัพย์สิน หรือการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙ เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในปัจจุบันที่ต้องมีการยื่นคำร้องขอจากผู้ต้องโทษปรับและยึดติดอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับและฐานะของผู้ต้องโทษปรับ การเสนอให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทน (Substitute Punishment) หรือมาตรการเสริมโทษปรับนี้เป็นการเพิ่มรูปแบบของมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับตามมาตรา ๓๐/๑ จากเดิมซึ่งยังมีข้อจำกัดให้มี

ประสิทธิภาพมากขึ้น โดยจากเดิมที่มาตรการให้ทำงานบริการสังคมเป็นเพียงมาตรการเสริมโทษ กักขังแทนค่าปรับก็เพิ่มประสิทธิภาพโดยกำหนดให้มาตรการให้ทำงานบริการแทนสังคมมาใช้ทดแทน โทษปรับ โทษยึดทรัพย์สิน หรือโทษกักขังแทนค่าปรับ หรือใช้เสริมกับโทษปรับ

การศึกษาวิจัยพบว่า การกระทำความผิดลหุโทษซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยจะนำไปสู่ ความผิดที่มีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากเมื่อมีการกระทำผิดลหุโทษแล้ว หากไม่มีมาตรการที่เหมาะสม ผู้กระทำความผิดจะไม่เกรงกลัวและอาจนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงได้ ซึ่งอาจเกิดจากผู้กระทำผิดอีก เหนิมหรือผู้เสียหายทนไม่ไหวจึงมีพฤติการณ์โต้ตอบออกไป จึงเป็นที่มาหรือบ่อเกิดอาชญากรรมที่ รุนแรง ดังนั้นหากมีการบังคับใช้กฎหมายโดยกำหนดโทษความผิดลหุโทษโดยใช้มาตรการเสริมแทน โทษปรับกำหนดให้เป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 18 โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญา ก็จะทำให้ ผู้กระทำความผิดมีโอกาสปรับปรุงพฤติกรรม ไม่กระทำความผิดเรื่องเล็กน้อยที่เป็นคดีลหุโทษ อีกทั้งยังเป็น แบบอย่างให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวกฎหมายเป็นการป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. (พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544
- คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2547.
- จิตติ ดิงศภัทย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2515.
- ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์. 2532.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น. 2525.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. “หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง”. กรุงเทพมหานคร :ธรรมสาร. 2538.
- สำนักงานคุมประพฤติกลาง กระทรวงยุติธรรม. การคุมประพฤติผู้ใหญ่ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1 พิมพ์ครั้งที่ 18 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย อาทิวา. รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส, พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : วี.เจ.พรีน, 2514.
- _____. ประมวลกฎหมายอาญา : หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2553.
- _____. กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสถาน, 2525.

วิทยานิพนธ์ รายงานผลการวิจัย วารสาร

- กรกฎ ทางชะโชค. “การใช้มาตรการอื่นก่อนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2547
- กานดา ปานตา. “การบังคับโทษปรับ : ศึกษากรณีบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2557.
- พิชยนต์ นิพาสพงษ์. (2542). “โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine)”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- พิรุฬห์ โตศุภวรรณ. “การลงโทษปรับทางอาญา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

สกุลรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์. การบังคับคดีอาญา : ศึกษาการบังคับโทษปรับ. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552.

สมยศ วัฒนภูมิย์. “การรอกการลงโทษและการรอกการกำหนดโทษปรับ”

- วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- สทธรณ รัตน์ไพจิตร. *ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. “การบังคับโทษปรับ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- เสมอแข แสนเนียม. “มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการบริการสังคม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- อรศรี อธิกิจ. “มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. “รายงานการฝึกอบรมหลักสูตร *Study of Rehabilitation Program for Offenders*” รายงานผลการวิจัย. ณ ประเทศสิงคโปร์, 2531.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. “ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา” รายงานผลการวิจัย. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- ธานี วรภัทร์. (2555) “การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับวันทณี กิรติพิบูล. “มาตรการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับกับการคืนคนดีสู่สังคม” รายงานผลการวิจัย. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 7 วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2547.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. “โครงการพัฒนามาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับและมาตรการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา” รายงานผลการวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- อนุลักษณ์ สาริกบุตร. “การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมในฐานะเงื่อนไขของการคุมประพฤติ ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานคุมประพฤติในเขตกรุงเทพมหานคร (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานคุมประพฤติ, 2537.
- อรศรี อธิกิจ. “มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- กฤตศิลป์ กนกนาค. “มาตรการคุมประพฤติเงื่อนไขคุมประพฤติและมาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม.” *ตุลพาหุ*, ปีที่ 37 เล่มที่ 6. หน้า 37 - 52.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. “มาตรการให้ทำงานบริการสังคม.” *วารสารอัยการ*, หน้า 14 - 22.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. “โทษปรับ.” *วารสารอัยการ*, หน้า 163.
- รองพล เจริญพันธ์. “การใช้โทษปรับเป็นตามมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องคำพรรณนา

คุณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค.” วารสารนิติศาสตร์.

ฉบับที่ 10 ปีที่ 2. หน้า 316 - 329.

วีรพล ปานะบุตร. “โทษปรับในสวีเดน.” วารสารอัยการ, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2. หน้า 27.

สมพร พรหมหิตาธร. (2512). “โทษปรับ.” อัยการนิเทศ, 31(4). หน้า 443 - 485.

อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. “มาตรการใหม่ของงานคุมประพฤติผู้ใหญ่ : การให้ผู้คุมความประพฤติทำงาน
บริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์.” จุลสาร อ.ส.ค. สัมพันธ์, 3. หน้า 4.

อรศรี อธิกิจ. “มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Andrew Von Hirsch. (1976). *Doing Justice the Choice of Punishment*.

(1 st ed). New York : Hilland Wang.

Gary Slapper & David Kelly. (1995). *English Legal System*.

(2 nd ed). London : Cavendish.

Gerhardt Grebing. (1982). *The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries*.

Cambridge : Institue of Criminology.

Herbert L. Packer. (1968). *The Limits of the Criminal Sanction*.

California : Stanford University Press.

Ken Pease & William McWilliam. (1980). *Community Serviceby Order*.

London : Sweet & Maxell.

Smith, J.C. & Hogan. (1992). *Brian Criminal*.

(7 th ed). London : Butterworths.

The Home Office. The Home Office Green Papers Punishment. (1988).

Custody and the Community.

ประวัติย่อ

ยศ ชื่อ สกุล พล.ต.ต.สมพงษ์ เตชะสมบูรณ์

วัน เดือน ปีเกิด 17 มกราคม 2505

ประวัติการศึกษา

- โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ 21
- โรงเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นที่ 37
- หลักสูตรผู้กำกับการ รุ่นที่ 36
- หลักสูตรการบริหารงานตำรวจชั้นสูง รุ่นที่ 30
- ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

ตำแหน่งการรับราชการที่สำคัญ

- ผู้กำกับการ 7 กองบังคับการตำรวจน้ำ
- รองผู้บังคับการ กองบังคับการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ
ในวงราชการ
- ผู้บังคับการสถาบันส่งเสริมงานสอบสวน
- ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรสงคราม
- รองผู้บัญชาการ ตำรวจตระเวนชายแดน

ตำแหน่งปัจจุบัน

- รองผู้บัญชาการ สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง มาตรการเสริมแทนโทษปรับในคดีลหุโทษ

ผู้วิจัย พล.ต.ต.สมพงษ์ เตชะสมบุญณ์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

ตำแหน่ง รอง ผบช.สพฐ.ตร.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่บังคับเอาค่าปรับกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่โบราณ และได้มีการพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน กฎหมายอาญาของประเทศมีโทษปรับโดยเป็นโทษหลักที่ใช้ควบคู่กับโทษจำคุกในความผิดเกือบทุกประเภทจากแนวความคิดที่ว่า การกระทำความผิดทางอาญาในคดีเล็กน้อยนั้นจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ควรจะต้องรับโทษจำคุก โดยศาลจะพิจารณากำหนดโทษปรับจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการลงโทษเนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีสามารถชำระค่าปรับได้ก็จะไม่ได้รับผลกระทบจากการลงโทษและไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับ และมีแนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำ ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนก็จะได้รับผลกระทบจากการบังคับโทษปรับรุนแรงเนื่องจากหากไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะบังคับโทษปรับด้วยวิธีการยึดทรัพย์สินหรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในทางปฏิบัติการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันทีส่งผลให้ผู้ต้องโทษปรับต้องสูญเสียอิสรภาพและทำให้บุคคลในครอบครัวได้รับความเดือดร้อน อีกทั้งรัฐต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นในขณะที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานกักขังหรือทัณฑสถานต่างๆ ต่อมาจึงเกิดแนวความคิดในการพยายามแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยมีความคิดว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วยจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการฟื้นฟู

สำหรับการแบ่งแยกประเภทความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้นได้แบ่งแยกความผิดออกเป็นสองประเภท ได้แก่ “ความผิดทั่วไป” และ “ความผิดลหุโทษ” กรณีความผิดทั่วไปนั้นเป็นความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติเป็นความผิดซึ่งอัตราโทษจำคุกนั้นมักจะมากกว่า ๑ เดือน โดยขึ้นอยู่กับประเภทความผิดที่กฎหมายกำหนด เช่น ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อทรัพย์สิน ความผิดต่อเสรีภาพ เป็นต้น ส่วนกรณีความผิดลหุโทษนั้นเป็นความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ การดำเนินคดีในความผิดลหุโทษอาจยุติได้ในชั้นพนักงานสอบสวนเมื่อมีการเปรียบเทียบปรับโดยชอบแล้วคดีก็เป็นอันยุติ และในทางปฏิบัติในคดีความผิดลหุโทษจะไม่มี การนำเอาโทษจำคุกมาใช้ถ้าหากว่าผู้กระทำความผิดยินยอมชำระค่าปรับตามอัตราโทษอย่างสูงตามที่พนักงานสอบสวนได้ทำการเปรียบเทียบปรับและเมื่อได้ชำระค่าปรับดังกล่าวแล้ว คดีอาญาในความผิดลหุโทษนั้น ๆ ก็จะเลิกกันไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๗ แต่ถ้าไม่มีเงินชำระค่าปรับก็จะถูกกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๔

ความผิดลหุโทษนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาภาคสามว่าด้วยความผิดลหุโทษ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๖๗-๓๙๘ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๙ และมีผลใช้บังคับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นต้นมา นับถึงปัจจุบันก็เป็นเวลาประมาณ ๖๐ ปี ต่อมาได้มีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ แก้ไขอัตราโทษปรับความผิดลหุโทษซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ โดยมีการเพิ่มเติมอัตราโทษของความผิดลหุโทษ มาตรา ๑๐๒ ดังนั้นนิยามคำว่าความผิดลหุโทษในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

คดีความผิดลหุโทษเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำความผิดที่มีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้อื่นปรากฏให้เห็นเป็นข่าวตามสื่อต่าง ๆ ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดสำนึกในความผิดที่ตนได้กระทำ ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และไม่สามารถยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ ประกอบกับโทษทางอาญาไม่มีความยืดหยุ่นและในบางกรณีก็ไม่สามารถนำโทษทางอาญามาบังคับใช้ได้กับความผิดที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นธรรมเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษามาตรการทดแทนการลงโทษปรับในคดีลหุโทษ เพื่อให้สามารถควบคุมและป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำผิดซ้ำอีก และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อนำเสนอมาตรการทดแทนการลงโทษปรับในคดีลหุโทษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักเกณฑ์ของการลงโทษปรับทางอาญา และการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับมาใช้
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบถึงการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับมาใช้กับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายของไทยและกฎหมายของต่างประเทศ
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมมีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาทดแทนโทษปรับ

ขอบเขตของการวิจัย

ทำการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการลงโทษปรับของศาล และการกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐/๑ โดยศึกษาถึงหลักเกณฑ์ แนวทาง และสภาพปัญหาในการนำมาใช้ในทางปฏิบัติ โดยมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายของต่างประเทศทั้งในประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี (Common Law) และในประเทศที่ใช้ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทยเพื่อเสนอแนะมาตรการทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. พุทธบัญญัติจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในรูปของตำรากฎหมาย บทความทางนิติศาสตร์ แนวคิดทฤษฎีการลงโทษปรับทางอาญา

2. ข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่และประสบการณ์ทำงานเกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

2.1 พล.ต.ต.ดร.พรชัย ชันดี อาจารย์พิเศษคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2.2 พล.ต.ต.จิรพัฒน์ ภูมิจิตร รอง ผบช.น.

แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ในการปรับปรุงกฎหมาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบระบบกฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทย พบว่า

1. ประเทศที่ใช้กฎหมายระบบจารีตประเพณี (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และประเทศที่ใช้กฎหมายระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ประเทศเหล่านี้จะกำหนดให้มาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะ เป็นโทษชนิดหนึ่ง

2. ศาลที่มีอำนาจใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำผิดที่มีความสามารถชำระค่าปรับหรือคนยากจนด้วยมาตรการเดียวกันโดยการทำงานบริการสังคม ซึ่งไม่ต้องรอให้มีคำร้องขอ จึงจะสามารถฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำผิดได้

3. มาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับของไทย มิได้มีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือเป็นโทษอุกฤษณ์หรือโทษทดแทนหรือโทษเสริมแทนโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น เป็นแต่เพียงมาตรการที่นำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับต่อศาลเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถบังคับการลงโทษแก่ผู้มีความสามารถชำระค่าปรับได้

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้สามารถนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับมาปรับมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษในการยับยั้งการกระทำความผิดและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่มีโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตราการให้ทำงานบริการสังคม หรือการให้ทำงานแทนค่าปรับให้มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยผู้เขียนขอเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนามาตราการให้ทำงานบริการสังคม ดังนี้

๑. กำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ ทั้งนี้ โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมมี

ชั้นโทษที่ต่ำกว่าโทษกักขังและโทษปรับ เนื่องจากการให้ทำงานบริการสังคมนั้นมีผลบังคับเอากับเวลาว่างของผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การกำหนดให้การทำงานบริการเป็นโทษทางอาญานั้น จะเป็นการแก้ไขปัญหาคอขวดของมาตรา ๓๐/๑ และมาตรา ๕๖ และยังเป็นทางเลือกให้ศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่จำเป็นต้องติดกับเงื่อนไขของจำนวนเงินซึ่งต้องโทษปรับทำให้ศาลสามารถนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาบังคับให้กับผู้ต้องโทษปรับได้อย่างเหมาะสม และยังช่วยแก้ปัญหาเรื่องคนล้นคุกที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้เนื่องจากการทำงานบริการสังคมเป็นการลงโทษที่มุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ จึงทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนคุก ทั้งนี้ การทำงานบริการสังคมยังทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบและเห็นถึงคุณค่าของตนเอง จึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้กระทำความผิดจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก หรือ

๒. กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับในความผิดลหุโทษ โดยแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยกำหนดให้การลงโทษให้ทำงานบริการสังคมเป็นอุปกรณ์ของโทษปรับแทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับในความผิดลหุโทษกรณีผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ อันเป็นการลงโทษที่มุ่งต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด จึงมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมากกว่าระบบซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ ในการลงโทษปรับตามมาตรา ๒๙ นั้น นอกจากศาลจะพิจารณาแต่เฉพาะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินมาชำระค่าปรับศาลก็จะพิจารณากักขังแทนค่าปรับและกระบวนการให้ทำงานแทนค่าปรับก็จะเกิดขึ้นภายหลังโดยการร้องขอของผู้กระทำความผิดภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรา ๓๐/๑ อันมีข้อจำกัดมากมายนั้น การแก้ไขกฎหมายโดยเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งลงโทษโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดและพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมากำหนดโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิด จึงเป็นการลงโทษที่เหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิดเป็นมากกว่า นอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้วศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระของผู้กระทำความผิดด้วย และถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีเงินชำระค่าปรับ หากศาลพิจารณาเห็นว่าการลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ส่งผลต่อผู้กระทำความผิดทำให้รู้สึกเข็ดหลาบศาลก็จะลงโทษด้วยการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพิ่มอีกสถานหนึ่งด้วย หรือ

๓. กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทน (Substitute Punishment) หรือมาตรการเสริมโทษปรับในความผิดลหุโทษ โดยแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อให้เป็นทางเลือกแก่ศาลในการนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษปรับ หรือการยึดทรัพย์สินหรือการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙ เพื่อแก้ไขปัญหาคอขวดมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในปัจจุบันที่ต้องมีการยื่นคำร้องขอจากผู้ต้องโทษปรับและยึดติดอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับและฐานะของผู้ต้องโทษปรับ การเสนอให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทน (Substitute Punishment) หรือมาตรการเสริมโทษปรับนี้ เป็นการเพิ่มรูปแบบของมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับตามมาตรา ๓๐/๑ จากเดิมซึ่งยังมีข้อจำกัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยจากเดิมที่มาตรการให้ทำงานบริการสังคมเป็นเพียงมาตรการเสริมโทษกักขังแทนค่าปรับ ก็เพิ่ม

ประสิทธิภาพโดยกำหนดให้มาตรการให้ทำงานบริการแทนสังคมมาใช้ทดแทนโทษปรับ โทษยึดทรัพย์สิน หรือโทษกักขังแทนค่าปรับ หรือใช้เสริมกับโทษปรับ

การศึกษาวិจัยพบว่าการกระทำความผิดลหุโทษซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยจะนำไปสู่ความผิดที่มีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากการกระทำผิดลหุโทษแล้ว หากไม่มีมาตรการที่เหมาะสมผู้กระทำความผิดจะไม่เกรงกลัวกฎหมายและอาจนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงได้ หรือคู่กรณีอาจจะทนไม่ไหวต่อการกระทำผิดของฝ่ายก่อเหตุกระทำผิดลหุโทษแล้วได้แสดงพฤติการณ์โต้ตอบออกไปโดยใช้ความรุนแรง จึงเป็นที่มาหรือก่อให้เกิดอาชญากรรมที่รุนแรง ดังนั้น หากมีการบังคับใช้กฎหมายโดยกำหนดโทษความผิดลหุโทษโดยใช้มาตรการเสริมแทนโทษปรับกำหนดให้เป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญา ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสปรับปรุงพฤติกรรมไม่กระทำความผิดเรื่องเล็กน้อยที่เป็นคดีลหุโทษ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวกฎหมายเป็นการป้องกันการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นได้